

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİ IŞIĞINDA URFA
SANCAĞI ULEMASI
(1850-1923)**

Mehmet Fatin OKULU
2501110966

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nurettin GEMİCİ

İstanbul 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Mehmet Fatin OKULU Numarası : 2501110966
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları Tez Savunma Tarihi : 28.08/2015
Danışman Öğretim Üyesi : Doç. Dr. Nurettin GEMİCİ Tez Savunma Saati : 13:00
Tez Başlığı : Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Urfa Sancağı Uleması (1850-1923).

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ÖYÇOKLUĞUYLA kar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTİ)
1- Prof. Dr. Ömer AYDIN		
2- Doç. Dr. Nurettin GEMİCİ		KABUL
3- Yrd. Doç. Dr. Hasan KAYA		Kabul
YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTİ)
1- Doç. Dr. İlyas TOPSAKAL		Kabul
2- Yrd. Doç. Dr. Osman AYDINLI		

ÖZ

MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİ IŞIĞINDA URFA ULEMASI

MEHMET FATİN OKULU

Tezimizin ana kaynağını Meşihat Arşivindeki Urfa başlığı altında bulunan Sicill-i Ahvâl dosyaları oluşturmaktadır. Meşihat Arşivi ise İstanbul Müftülüğü uhdesinde yer almaktadır. Bu mekân tarihte birçok olaya şahitlik etmiş Osmanlı Devleti zamanında önce Yeniçeri Ocağının başı Yeniçeri Ağası'nın ordu hizmetlerini yürüttüğü ve ikamet ettiği yer olarak kullanılmıştır. Daha sonra II. Mahmud'un Vaka-i Hayriye olarak adlandırılan yeniçeri ocağını lağv edilmesi üzerine ilmiye teşkilatının başı olan Şeyhülislamlığa tahsis edilmiştir. Cümle kapısının hemen girişine sağ ve sol mekânlarına 1892 yılında II. Abdülhamit Han'ın emriyle Şer'iyye Sicilleri Arşivi ve Meşihat Arşivi inşa edilmiştir.

Arşiv envanterinde Osmanlı bürokratlarına ait yaklaşık 7000 civarında sicil dosyası bulunmaktadır. Tez çalışmamızda bu dosyalardan Urfa başlığı altındakileri inceledik. Şeyhülislamlığa bağlı Sicill-i Ahvâl Dairesi, ilmiye teşkilâtında görev yapan ulemanın memuriyetleri süresince meydana gelen şahsî işlemlerini ve tercüme-i hal varakalarını bir zarfta toplayarak her memura bir sicil numarası vermek suretiyle bu dosyaları oluşturmuştur. Yapılan son tasnifte bu dosyalar tekrar analitik tasnife tabi tutulmuş, restorasyonları yapılmış ve sayısallaştırılmıştır.

Tarih boyunca kültür, sanat ve düşünce açısından büyük bir zenginliğe sahip olan Şanlıurfa, dinler ve medeniyetler açısından da üzerinde önemle durulması gereken bir şehirdir. Tarihte burada yaşamış peygamberlerin bıraktığı dini miras üzerine ilim ve sanat merkezi haline gelmiş, zamanla kültür ve medeniyetlerin buluştuğu bir havza halini almıştır.

Anahtar Sözcükler

Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahvâl Dairesi, Urfa, Tercüme-i Hal, Ulema, Sicill-i Ahval Dosyaları,

ABSTRACT

URFA SCHOLARS THE LIGHT OF MESİHAT ARCHIVES DOCUMENTS

MEHMET FATİN OKULU

Our thesis consists registers of Ahval Commission files held by the parties in the books under the title Urfa in meşihat archives. Meşihat Archive is located in Sulaymaniye in Istanbul Mufti site. Archives building, first of all used as a pavilion that serves as the Yeniçeri agas. After closing of yeniçeri corps by II. Mahmut entered the services of şeyhulislams. This building started to use as şeriyye records archives after II. Abdul Hamid Han repair orders in 1892. There are a lot of record books in the archives of the site. Our thesis focus on Record-books that was prepared the Sicill-i Ahvâl Office founded in 1879. Office of Sicill-i Ahvâl has created a file for each officers personal treatment that occurred during the life of the civil service officers and personal information gathered in an envelope. These files have been classified according to the regions, the courts and the centuries which it belongs after 1950. This thesis is on classification files that set under the title scholars of Urfa.

Şanlıurfa has got a great wealth in terms Culture, Arts and thinking, it has also been at the center of civilizations throughout history and It is an important city that emphasized in terms of regions and civilizations. The science and art are concentrated with Prophets religious heritages in Şanlıurfa as a consequence ideas and philosophical experiences made a center as collection of cultures and civilizations.

Key words

Meşihat Archive, Sicill-i Ahvâl Office, Urfa, personal information, Scholars, Sicill-i Ahval Files

ÖNSÖZ

Tarih araştırmalarının olmazsa olmaz temel koşulu özgün olması, daha önce araştırılmamış konuların araştırılması veya eksik kalan kısımların tamamlanmasıdır. Arşivler bir milletin yaşanmışlık hafızasını ihtiva eden kaynaklardır. Bu açıdan tarih araştırmalarında özgün bir çalışma için arşiv belgeleri yegâne kaynaklardır.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren devlete ait bir takım işleri ve meseleleri kâğıda geçirme usulü, daha sonraki dönemlerde büyük bir ihtisaslaşma içerisinde devam etmiştir. Tarih yazıcılığı bu hassasiyet sayesinde, özellikle klasik dönemden itibaren yaşanan olaylar düzenli bir şekilde kayıt altına alınmış ve sonraki nesillere en doğru şekilde iletilmiştir. Bu bakımdan Osmanlı'nın bize bıraktığı mirasın en önemlilerinden birinin bu devletten geriye kalan ve tarihî açıdan büyük bir kıymete haiz bulunan yazılı kayıtlar olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde adına "arşiv" dediğimiz Osmanlı döneminde ise "hazine" olarak isimlendirilen bu mekânlar, Osmanlı'nın dinî, siyasî, askerî, hukukî ve sosyal yapısını en doğru şekilde incelememize imkân sağlayan yerlerdir. Bu mekânlardaki kayıtlar medeniyetimizin fizikî, mimarî, estetik ve kültür tarihimizi aydınlatarak, toplumumuzun geçmişini daha yakından tanımamıza ve daha doğru bir çerçevede değerlendirme yapabilmemize fırsat tanımaktadır.

Osmanlı Devleti'nin ihtişamlı-güçlü dönemini yaşadığı sıralarda üç kıtaya hâkimiyeti, onu farklı ve birçok yönden zengin kılmaktadır. Onun bu zenginliğini anlatan en önemli arşiv kaynaklarından biri de Şer'iyye Sicilleri vesikalarıdır. Şer'iyye sicillerinin araştırılıp, gün yüzüne çıkarılması; hukuk ve iktisadi hayatımız açısından çok önemlidir. Osmanlı Bürokratlarının hayat hikâyelerini tüm ayrıntıları ile gün yüzüne çıkartabilmek için de yine bu arşiv belgelerine ihtiyacımız vardır.

Bu hazinelerden biri de şu ana kadar gün yüzüne çıkma fırsatını nadiren yakalayan İstanbul Müftülüğü uhdesindeki Meşihat Arşividir. II. Abdülhamid Han tarafından 1892 yılında Osmanlı Devleti'nin payitahtı olan İstanbul'un en eski semtlerinden Süleymaniye'de Yeniçeri Ağası'nın hizmet verdiği Ağakapısı'nın yerine inşa edilmiştir.

Yüksek lisans tezi olarak ortaya koyduğumuz bu çalışmamızda Meşihat Arşivi'ndeki Urfa Ulemasının Sicill-i Ahval Dosyaları incelenmiştir.

Tezimiz birinci elden kaynaklar üzerinde yapılan araştırma neticesinde üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Meşihat Arşivi ve ihtiva ettiği defter ve belge serileri,

İkinci bölümde Osmanlı Devleti'nde Urfa Sancağı'nın tarihi ve 1864, 1871 yıllarındaki Vilayet Nizamnamelerine uygun olarak değişen idari yapısı, Meşihat Arşivi Belgelerinde Urfa Uleması ve sicil dosyaları incelenmiştir.

Urfa Ulemasının eğitim hizmetlerine ve Kurtuluş Savaşına katkıları ise üçüncü bölümde ayrıntılı ele alınmıştır.

Son olarak, hazırlamış olduğumuz çalışmanın fikir ve oluşum sürecinde yoğun iş yüküne rağmen Meşihat Arşivi'ndeki belgelerin temini hususunda gerekli kolaylığı göstermesi hususunda büyük katkılar sağlayan Dr.Ayhan IŞIK Bey'e, yine rehberlik ve sabrıyla bu çalışmada bana yol gösteren tez danışmanım Sayın Doç.Dr. Nurettin GEMİCİ Bey'e, tez süresince çeşitli desteklerini gördüğüm bütün dostlarıma ve bu süre içerisinde beni yalnız bırakmayan dostum M. Yuşa YAŞAR Beyefendi'ye, vesikalardaki çevirilerde yardımını sıklıkla gördüğüm Amcam Memduh OKULU'ya en içten kalbi duygularıyla teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Mehmet Fatin OKULU

İstanbul-2015

İÇİNDEKİLER

Öz	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
I.MEŞİHAT ARŞİVİ	3
1. 1. Bâb-ı Meşihat.....	3
1. 2. Meşihat Arşivindeki Defter Serileri.....	6
1.3. Belge Serileri	14
II. BÖLÜM	19
I. URFA SANCAĞI.....	19
1.1. Tarihçesi.....	19
1.2.Osmanlı Devleti Devri Urfa'nın İdari Yapısı.....	22
1.3. 1864-1871 Vilayet Nizamnamesine Göre Urfa Sancağı	22
Değerlendirme.....	29
II- MEŞİHAT BELGELERİNDE URFA ULEMASI.....	29
2.1.Abbas Vasık Efendi (1409).....	30
2.2.Abdurrahman Halis Efendi (4439).....	31
2.3.Abdulkadir Efendi (2194)	38
2.4. Abdullatif Cemalettin Efendi (1624)	50
2.5.Bekir Sıtkı Efendi (1684).....	57
2.6.Bekir Sıtkı Efendi (1646).....	60
2.7. Halil Haki Efendi (4205).....	66
2.8. Hüseyin Efendi (2146).....	72
2.9. Mehmet Emin Efendi (1483)	78
2.10.Mehmet Emin Efendi (1619)	80
2.11. Mehmet Nasih Efendi (299).....	86
2.12.Mehmet Sadık Efendi (1228).....	96
2.13.Mehmet Şefik Efendi (1667).....	102
2.14.Mustafa Faik Efendi (1668)	108
2.15. Müslim Efendi (1630).....	113
2.16. Müslim Hilmi Efendi (1625).....	120
2.17. Ömer Hakkı Efendi (1683)	126

2.18. Saffet Efendi (1373).....	132
Değerlendirme:	136
III. BÖLÜM.....	139
I- URFA ULEMASININ EĞİTİM HİZMETLERİNE KATKISI	139
II- URFA ULEMASININ KURTULUŞ SAVAŞINA KATKISI.....	142
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	152

KISALTMALAR

a.e.	aynı eser
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	cilt
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Haz.	Hazırlayan
hk. nr.	Hüküm numarası
MEİA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
Mah.	mahallesi
müd.	Müdür
s	sayfa
v.b.	ve benzerleri
v.d.	ve devamı
v.s.	ve saire
yay.	Yayınları

GİRİŞ

İslam toplumlarında halka rehberlik yapacak ilim ve irfan sahibi kişilere ihtiyaç duyulmaktaydı. Peygamberlerin varisleri olarak nitelenen âlimler, toplum nezdinde büyük bir ağırlığa sahiptir. Ulema, İslam toplumunda dini bir otoriteye sahip olduğu gibi merkezi bir konumdadır.

Zaman içinde fiziki ve sosyal hayattaki değişiklikler dini literatür ve fiiliyatta farklı uygulamalara zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devletinde modernleşme ile birlikte devlet yapısının merkezileşmesi neticesinde Ulemanın statüsü de değişikliğe uğramıştır. 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı, devlet ve toplum hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren merkezi otoriteyi yeniden kurmak, idari, adli ve mali alanlarda devleti yeni bir yapıya kavuşturmak için yönetim daha etkili hale gelmiştir. İlmiye sınıfı maaşa bağlanmış ve tekaüd işlemleri kayıt altına alınmıştır. İlmiye sınıfının en üst makamı Şeyhülislamlık, Ağakapısı olarak bilinen yere nakledilmiş, ilmiye sınıfının yapılanması ve gelişim süreci hızla devam etmiştir. Şeyhülislamlığın bürokratik yazışmaları, defter ve belge koleksiyonları bu müessese içindeki Meşihat Arşivi'nde toplanmıştır. Tezimizde bu arşivdeki defter ve belgelerden istifade ederek Urfa ulemasının ilmiye teşkilatı içerisindeki rolünü ve Urfadaki eğitime katkısını inceledik.

Çalışmanın Amacı: Meşihat Arşivindeki kayıtları incelemek ve Urfa uleması ile ilgili bu belgeleri ilim dünyasının hizmetine sunarak, toplum hafızasını canlandırmak.

Çalışmanın Yöntemi: Tarih boyunca pek çok kez ilmin merkezi olmuş Şanlıurfa'daki ilim ve düşünce hayatına yön vermiş ulemanın biyografilerini sunmak. Çünkü birçok ulemanın bölge halkı tarafından bilindiğini fakat arşiv kaynaklarına dayanmadığını gördük. Bu ulemanın biyografilerini hazırlayarak arşiv belgeleriyle zenginleştirdik. Bu isimleri Meşihat Arşivi özlük dosyalarındaki bilgilerle destekledik. Bu sicil dosyalarından her ulemanın tercüme-i hal varakalarının transkripsyonu yapıldı. Bunun yanında Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şanlıurfa Belediyesi

Kültür Müdürlüğü, ŞURKAV gibi kurumların bu konudaki yayınları da incelendi ve arşiv belgeleriyle karşılaştırılmak suretiyle biyografileri ayrıntılı ortaya konuldu.

Çalışmanın kapsamı: Yapılan çalışmada Urfa Uleması'nın sayıca çokluğu ve halk nezdinde farklı isimlerle bilinmelerinden dolayı, çalışmamız Urfa doğumlu olan ve 1850-1923 yılları arasında görev yapmış olanlarla sınırlandırılmıştır.

I. BÖLÜM

I. MEŞİHAT ARŞİVİ

1.1.Bâb-ı Meşihat

Osmanlı Devletinin, yüksek rütbeli memurlarından biri olan Yeniçeri Ağa'sının hizmet verdiği bu mekân tarihte "Ağakapısı" olarak adlandırılmıştır. Ağakapısı, etrafı yüksek duvarlarla çevrili bir saha içinde selamlık, harem ve hizmet birimlerineden oluşmaktaydı. Ağakapısı, Süleymaniye Camii ve Mimar Sinan'ın Türbesinin yanında bu günkü İstanbul Müftülüğü hizmet binasının bulunduğu mekânda Haliç Körfezine nazır geniş bir komplekste bulunmaktaydı.¹ Bina birçok kez yangınlar neticesinde harap olmuştur. Bu yangınlardan biri IV. Mehmet zamanında meydana gelen Temmuz 1660 yangınıdır. Bu tarihte tamamen yanan Ağa kapısı yeniden yapılmıştır.1816 yılına gelinceye kadar çeşitli yangınlarla harap olan Ağa kapısı 1816 ile 1817 yıllarında tadilattan geçirilmiş ve yeniden tefriş edilmiştir. Ağa kapısı, adeta hünkârın sarayı gibi çeşitli köşklere daire ve idare odaları, bunun yanında hizmet daire ve atölyeleri ile büyük bir kompleksten ibaretti.

Osmanlı Devleti'nde Merkezi İdare Birimlerinden üst düzey devlet kurumlarını veya bir makamı ifade etmek için "bâb" kelimesi kullanılmıştır. 1826 yılında Vaka-yı Hayriye ile birlikte yeniçeri ocağı kaldırılmış, bu tarihten itibaren bu mekân fetvahane/bâb-ı meşihat olarak isimlendirilmiştir. Ağa kapısı yeniçeri Ocağının 1826 yılında² kaldırılmasına kadar yeniçeriağasının makamı olmaya devam etmiştir. Sultan II. Mahmud, Ağa kapısının şeyhülislamı tahsis için yazdığı fermanla, yeniçeriliğin bütün hatıralarını silip unutturmak için Ağa kapısı adını da yasaklayarak buraya "fetvahane", "Şeyhülislamkapısı", "Bab-ı Fetva", "Bab-ı Meşihat" denilmesini emretmiştir.³ Osmanlı Merkez ilmiye teşkilatında devam eden ıslahat çalışmaları mevcut kurumların tenbih, tekit ve tehditle ıslahının mümkün olmadığı, kurumsallaşma, ihtisaslaşmanın, yenileşmenin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

¹ İpşirli, Mehmet, "Şeyhülislam mı, İstanbul Müftüsü mü?", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, 2015,S. 24, s.13.

² Çelik, Yüksel, "Serasker", **DİA**, İstanbul, C. 36, s. 548.

³ Koca, Ferhat, "Meşihat-ı İslamiyye'den İstanbul Müftülüğü'ne Fetvahane", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul 2015,S. 24, s.33.

Sadrazam Selim Paşa'nın teklif ve Sultan II. Mahmud'un hatt-ı humâyunuyla⁴ bu mekân şeyhülislamlığa tahsis edilmiş ve fetvahane olarak tesmiye edilmiştir. 1827 yılında Ağakapısı meşihat'a tahsis edilmiştir.⁵ 1836 yılına kadar burası sadece Fetvahane Makamı olarak kullanılmıştır. İlmi erkân bu tarihe kadar evlerinin bir bölümünü resmi daire olarak kullanmaktaydı. 1836 yılından sonra kazaskerler, İstanbul ve bilad-ı selase kadıları, Nakibü'l-eşrâf ve diğer ilmiye sınıfı mensupları bu mekâna taşınmışlardır. Böylece başlıca şer'î kurumlar bir çatı altında toplanmıştır.

Bab-ı Fetva, XIX. yüzyılda dini temellere dayanan tüm müesseselerin idare ve kontrolünü üstlenmiş ve nazırlarla eşit duruma geldi. 1876 yılında ilan edilen Kanun-ı Esasi'nin yirmi yedinci maddesinde de nazırlıklardan üstün bir konuma getirilmiştir.⁶ İlmiye Teşkilatının bu yapılanması ve gelişmesi XIX ve XX. Yüzyıllarda Bab-ı Meşihat Fetvahane-i Âli, Hey'et-i İftaiyye, İ'lamat-ı Şer'iyeye Müdüriyeti, Te'lif-i Mesail Şubesi, Nakibüleşraf Dairesi (nekabetale'l-eşraf). Ders Vekâleti ve Meclis-i Mesalih-i Talebe, Medrese-i Süleymaniyye, Sahn Medresesi, İbtida-i Dâhil Medresesi, İbtida-i Haric Medresesi, Tedkik-i Mesahif ve Müellefat-ı Şer' iyye Meclisi, Meclis-i Meşayih, Mektûbi Dairesi, Muhasebat Dairesi, Me'murin Müdüriyeti, Sicill -i Ahval Müdüriyeti, Evrak Müdüriyeti, Şura- yı İlmiyye, Encümen-i İntihab-ı Me'murin-i İlmiyye, Medresetü'l kudat, Müneccimbaşılık, Sıhhiyye Müfettiş-i Umumiliği gibi dairelerden oluşmakta olduğunu görmekteyiz.⁷ Böylece İlmiye Sınıfının muhtelif mekânlardaki hizmetleri Bab-ı Meşihat'ın çatısı altında birleştirilmiş ve sık sık değişen Şeyhülislam, Kazasker ve İstanbul Kadısı konakları'nın yerini bulmakta güçlük çeken halk ise artık rahatlamıştır.⁸

İlmiye sınıfı, 22 Ekim 1827 tarihinden (1 Rebi-ülahir 1243) Şeyhülislamlığın kaldırıldığı 1924'e kadar hizmetlerini bu binada sürdürmüştür.⁹ Cumhuriyetle birlikte Şeyhülislamlık kaldırılmış ve 1924 yılında bu mekaan İstanbul Müftülüğüne tahsis edilmiştir. Cumhuriyetten sonra bu konağın haliç'e bakan kısmına İstanbul Kız Lisesi yerleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda yangında harap olan Kız Lisesi'nin yerine

⁴ Koca, **age**, s. 33.

⁵ İpşirli, Mehmet, "Bab-ı Meşihat", **DİA**, İstanbul 1991, C. IV, s. 363

⁶ İlmiye Salnamesi, **Matbaa-ı Amire**, 1334, s..322.

⁷ İpşirli, Mehmet, **age**, s. 363.

⁸ İpşirli, Mehmet, **age**, s. 363.

⁹ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Ankara, 1988, s. 209.

İstanbul Üniversitesi'nin Botanik Enstitüsü yerleştirilmiştir. Şuan İl Müftülüğü olarak kullanılan bina ise şeyhülislam dairesinin fetvahane bölümüdür.¹⁰ Bu bina 1982-1985 yılları arasında tamamen yıkılarak aslına uygun bir şekilde yeniden inşa edilmiştir.¹¹

Meşihat Arşivi ise İstanbul Müftülüğüne bağlı bir birim olarak varlığını devam ettirmiştir. 1826 yılında Bab-ı Meşihat'e sabit bir mekân olarak tahsisinden sonra İlmiye Sınıfına mensup bürokratlar resmi hizmetlerini bu mekânda sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla İlmiye teşkilatına ait evrak ve belgeler de bu arşivde muhafaza edilmiştir.¹²

Meşihat Arşivi binasının üzerindeki kitâbe bize buranın “kütüb-i fıkıh ve fetvâya mahal olmak” üzere yaptırıldığını göstermektedir.¹³ Bu gün ana kapıdan girişte sol tarafta bulunan iki katlı binanın üst katı Meşihat Kütüphanesi¹⁴ alt katı ise Meşihat Arşivi'dir.

Meşihat Arşivi envanterinde, Şeyhülişlâmlık Defterleri, Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti Defterleri, Nakîbü'l-eşraflık Defterleri, Anadolu ve Rumeli Kadıskerliği Defterleri, Mühür Tatbik Defterleri, Sicillât-ı Şer'îyye Kayıt Defterleri ve XIX. yüzyılda Şeyhülişlâmlıkta teşekkül eden meclis ve dairelere ait toplam 5300 defter mevcuttur. Ayrıca son dönem Osmanlı ulemasına ait yaklaşık yedi bin civarında tercüme-i hâl (sicil) dosyası yine bu arşivde muhafaza edilmektedir. Bu dosyalar içerisinde kadı, naib, müderris, dersiam, vaiz gibi görevlilere ait çeşitli bilgiler yer almaktadır. Bu sicil dosyaları içerisinde şahsın ismi, soyu, doğum yeri ve tarihi, eğitim gördüğü okullar, memuriyete tayininden emekli oluncaya kadarki serüveni, icazetnamesi, varsa yazdığı risaleler gibi muhtelif bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Bu

---

¹⁰ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 209.

¹¹ Gültekin, Orhan, “İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi Tarihi Belgelerinin Dijital Ortama Aktarılması ve Kullanıma Sunulması”, **Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006.

¹² Çakırca, E.Betül, “Yaşatılan Kültür Mirasımız İstanbul Müftülüğü Şer'i Siciller ve Meşihat Arşivi”, **Din ve Hayat Dergisi/TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi**, S. 1, Y. 2007, s. 102.

¹³ Yıldız, Esra, “Meşihat Arşivi Kitabesi”, **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul 2015, S. 24, s.31.

¹⁴ Düzenli, Pehlül, “İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi”, **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, 2015, S. 24, s.108.

sicil dosyaları Sicill-i Ahvâl Defterleri'yle beraber incelendiğinde daha teferruatlı bilgilere ulaşılabilmektedir.¹⁵

1. 2. Meşihat Arşivindeki Defter Serileri.

1.2.1.Nakibu'l-Eşraflık Defterleri

Nakib-ül Eşraf, tarih boyunca İslam Devletlerinde ehl-i beyt soyundan gelen seyyid ve şeriflerin işleriyle ilgilenen¹⁶, doğum, vefat ve muhtelif kayıtlarını tutan ve onların her türlü işleriyle ilgilenen müessesenin en üst yetkilisidir. Teşrifatta Şeyhülislamdan sonra ilmiye sınıfının ilk sırasında yer almaktadır.¹⁷

Ehl-i beytten olanlara İslam tarihinin her döneminde muhabbet beslenmiş ve kendilerine saygı ve hürmet eksik edilmemiştir. Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evliliklerinden doğan çocuklarından, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere İslam tarihinde seyyid veya şerif denilmektedir. Bu millet nazarında büyük bir öneme sahip ehl-i beyte Abbasiler, Memlûkler ve Selçuklular gibi Osmanlı Devletinde de gösterilen hürmetin yanında, onlara ait işleri görmek için adına "Nakibüleşraf" denilen bir de memur tayin edilmiştir.

Nakibu'l-eşraf olarak isimlendirilen seyyid ve şeriflerden seçilen bu kimseler, Peygamberin temiz soyundan gelenlerin işlerine bakar, soy kayıtları, doğum ve vefatlarını kaydeder, seyyid olduklarını gösteren *siyâdet hücceti* düzenler, onları halk nazarında küçük düşürecek işlere girmekten men eder, hukuki anlaşmazlıklarda haklarını korur ve ganimetten onların hisselerini alarak aralarında dağıtımını sağlardı. Ayrıca bu soydan gelen kadınların ise dengi olmayanlarla evlenmesine engel olurdu. Merkezde Nakîbü'l-eşraf en üst konumda bulunurken, taşrada da Nakîbü'l-eşraf kaymakamları, Nakîbü'l-eşraf adına bu işleri yerine getirirlerdi. Nakîbü'l-eşraf bütün bu görevleri ile ehl-i beyt soyunun genel hâmisi durumunda idi. Nakîbü'l-eşraf tarafından seyyid ve şeriflere *Siyâdet Berati* denilen ve soy şecerelerinin Peygambere dayandığını gösteren bir hüccet verilirdi. Bu hüccetlerin bir nüshasında Nakîbu'l-

¹⁵ Işık, Ayhan, <http://www.istanbulmuftulugu.gov.tr/mesihat-arsivi.html>.

¹⁶ Aydın, Bilgin, "Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Deterleri", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, 2015, S. 24, s.102.

¹⁷ Yurdakul, **a.g.e.** s.250.

eşrâflar tarafından tutulan siyadet defterlerine kaydedilirdi.¹⁸ Bu kurumun görevleri arasında en önemlilerinden biri, seyyid ve şeriflerin tesbiti ve bunlara *Siyâdet hücceti* düzenlemek, bu işin suistimallerini önlemektir.¹⁹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde toplam 39 adet Nakîbü'l-eşrâf defteri mevcuttur.²⁰

1.2.2. Şeyhü'l-İslamlık Defterleri

Şeyhüslamlık defterlerini incelediğimizde;

1.2.3. Meşihat Arzları ve İradelere Mahsus Kayıt Defterleri

Meşihat Makamından Sadaret'e gönderilen arzlar ile bunlara istinaden çıkan cevabi yazıların kaydedildiği altı defterden oluşan seridir.²¹

Telhis Defterleri: Telhis, kanun, nizam, tevcih, usul ve adet ile sınırları belirlenmiş, padişahın onayını gerektiren, devlet mekanizmasının normal işleyişiyle ilgili hususları içeren, sadrazarının kendi görüşlerini de belirterek özetlediği ve padişaha sunduğu yazılardır.²² Telhis Defterleri ise, Meşihat'tan Sadaret'e yazılmış telhisleri ihtiva etmekte olup, "telhis-i Şeyhülislam Efendi" denilen görevli telhisleri Bab-ı Ali'ye götürürdü.²³

Tarik Defterleri: Şeyhülislamdan başlayarak²⁴ İlmiye sınıfına mensup idari görevliler ile mevleviyet kadıları ve müderrislerin tayin ve terfi tarihlerinin sırayla kaydedildiği defterlerdir.²⁵ İlmiye Defterleri veya Tarik Defterlerinin ilk kayıtlarına 18. yy. da rastlanır. Meşihat Arşivinde 22 adet Tarik Defteri bulunmaktadır.²⁶

¹⁸ Murat Sarıcık, "Nakibuleşraflık Müessesesi", s.75., Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991.

¹⁹ Işık, Ayhan, "İnsanlığın Tükenmeyen Ümidi Peygamberimiz'e", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, Ankara, 2007, s. 86.

²⁰ Işık, Ayhan, "Osmanlı İmparatorluğunda Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi ve Nakîbü'l-Eşrâf Defterleri", **Din ve Hayat Dergisi/TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi**, S. 1, Y. 2007, ss. 85-87

²¹ Aydın, **a.g.m.s.**101.

²² Orhanlı, Cengiz, **Osmanlı Tarihine Aid Belgeler: Telhisler (1597-1607)**, İstanbul, 1970

²³ Yurdakul, İlhami, **Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatı'nın (Bab-ı Meşihat) Yenileşme Süreci**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s. 55-58

²⁴ Güntekin, **a.g.e.**, s. 3.

²⁵ Aydın, **a.g.m.** s.101.

²⁶ Güntekin, **a.g.e.**, s. 3.

Müftü Defterleri: Şeyhülislam Makamının Anadolu ve Rumeli vilayet ve kazalarındaki müftülüklere yaptığı Müftü tayinleri ve isimlerinin yer aldığı defterlerdir.²⁷

Medrese Defterleri: Rütbeli müderrislerin isim ve tayinleriyle ilgili kayıtların bulunduğu defterlerdir.²⁸

1.2.4. Anadolu-Rumeli Kazaskerliği Defterleri

Kazaskerlerinin XVI. Yüzyıldan itibaren yargı faaliyetleri sonucu ortaya çıkan defterlerden müteşekkildir, Meşihat Arşivi'nin önemli defter serilerindendir.²⁹

Bu defterler;

Ruznamçe Defterleri: Kelime Farsça'da "günlük" anlamına gelen ruznameye küçültme eki ilavesiyle oluşturulmuştur. Ruznameden farklı olarak Osmanlı bürokrasisinde günlük işlemler için tutulan defterlerin genel adı haline gelmiş ve kadı ve müderrislerin, mansıplara tayin, terfi, azil, yer değiştirme, mansıplardaki kadro durumu, bulunduğu yerler, dereceleri, yevmiye bilgilerini imam, müezzin ve vaiz gibi camii görevlilerinin tevcih işlemlerini ihtiva etmektedir. Kadı, müderris ve müftü atamalarına ait kayıtları *Rûznâmçe* defterlerinde yer almaktadır.³⁰ Ayrıca hazineye bağlı günlük gelir giderlere bakan kalemler için de kullanılmıştır.³¹ Kazaskerlerin huzur-ı hümayunda kadı ve müderris tayinleriyle ilgili olarak okudukları defterlere akdiye defterleri³² ve bu defterlerin bir suretlerinin kaydedildiği defterlere de ruznamçe³³ adı verilirdi. Rumeli Kazaskerliği Ruznamçeleri 257 adet, Anadolu Kazaskerliği Ruznamçeleri ise 120 adettir.³⁴

---

²⁷ Güntekin, **a.g.e.**, s. 4.

²⁸ www.istanbulmuftulugu.gov.tr/birimlerarsivlermesihat-arsivi.html.

²⁹ Güntekin, **a.g.e.**, s. 5.

³⁰ Özer Ergenç, Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara: **Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları**, 1995, s. 81.

³¹ Afyoncu, Erhan, "Ruznamçe", **DİA**, İstanbul, C. 35, s. 278.

³² Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.156

³³ Bilgin, Aydın, "Osmanlı Dönemi İstanbul Mahkemelerinde Sicillerin Korunması ve Şer'iyeye Sicilleri Arşivinin Kuruluşu", **Arşiv Araştırma Dergisi**, 1999, **S.1,s.55**

³⁴ Güntekin, **a.g.e.**, s. 5

Divan Defterleri: Kazaskerlerinin Muharrem ve Receb aylarında toplamış oldukları divanda kayda geçirilmiş defterlerdir. Rumeli Kazaskerliği Divan Defterleri 15 adet, Anadolu Kazaskerliği Divan Defterleri ise 23 adettir.³⁵

Mühür ve Tatbik Defterleri: Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği Defterleri arasında sancak ve kaza kadılarının mühür sirküsü ihtiva eden kâğıtların defterlere yapıştırılmasıyla oluşturulmuştur.³⁶

Bu bölüm altında şu defter serileri de bulunmaktadır:

Anadolu ve Rumeli kadıları Mahiye ve Maaş Defterleri
Mesbukin Defterleri
Rumeli Kadı Defterleri
Mehmet Ataullah Efendi'nin Kaymakam Tevcih Defteri
Nuvvab Defterleri
Alay Tabur İmamları Defteri³⁷

1.2.5. Meclis-i Tedkikat-ı Şer'îye Defterleri

Herhangi bir mahkemede verilen hükme yapılan itirazların incelenmesi, hükmün uygulanmadığı durumlarda veya kadının vereceği hükmü sıhhatini etkileyecek eşkıyalık ve de kölelikten azad edilme (hürlük) gibi davalarda yargılamanın adil olması açısından merkezde görülmesi gereken pek çok dava huzur murafasının gündemini oluştururdu. Bu davalar Veziriazamın başkanlığında kadıaskerlerin katılımı ile Cuma Divanında ya da İstanbul ve Bilad-ı selase kadılarının katılımı ile Çarşamba Divanında görülürdü. 1838 yılında huzur murafasına konu olan davalar Şeyhüslamlık Makamına tevdi edilerek, ilgili üyelerin katılımı ile burada yapılmaya başlanmıştır.

Meşihat ve sadaret arasında yapılan yazışmalar neticesinde Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye'nin noksanlıklarının giderilmesine ve daimi bir hale dönüştürülmesine karar verildi. Böylece Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye denen üst mahkeme, iradesinin

---

³⁵ Güntekin, **a.g.e.**, s. 5

³⁶ www.istanbulmuftulugu.gov.tr/birimlerarsivlermesihat-arsivi.html

³⁷ Güntekin, **a.g.e.**, s. 6

çıkmasıyla, resmen kurulmuştur.³⁸ Mecliste görülen konuların kararı ittifak ile alınacak, görüşmeler sonunda tutanaklar meclis başkanı ve üyeler tarafından imzalanacak, meclisin mühürü ile mühürlenip, Şeyhüslamlığa arzledilecek, Şeyhüslamın onayından sonra Meclis Kâtibi tarafından Meclisin hususi Defterine kaydedilecektir. Bu meclisin 203 defteri bulunmaktadır.³⁹

1.2.6. Fetvahane-i Âli Defterleri

Asıl vazifesi fetva olan Şeyhüslam, siyasi meseleler yanında tüm toplumu ya da şahısları ilgilendiren meselelerde de fetva verirdi. Tüm halka fetva hizmeti sunulur ve bu fetvalar çoğu zaman sözkonusu işin istikametini etkilerdi. Şeyhülislamın makamdan uzak kalmaları, ayrıca idarî görev üstlenmeleri, sosyal hayatın ihtiyaçlarının artması neticesinde⁴⁰ başta *Fetvâ Emini* olmak üzere kendilerine yardımcı olacak görevlilerin tayinini zorunlu kılmıştır.⁴¹

Bab-ı Meşihat'ın Ağakapısı'na taşınmasından sonra müstakil bir birim olarak Fetvahane birimi oluşturulmuş. Fetvahanenin görev dağılımına göre; Kalem Dairesi Pusula Odası arzuhalleri yazıyor,⁴² Fetva Odası sorulan fetvalara cevap hazırlıyor ve Meclis-i Tetkikat-ı Şer'îye ile temyize gelen evrakı usul açısından tetkik eden Tanzimat'tan sonra kurulan ilamat Odası da ilamları temyiz ediyordu.⁴³ "Fetvahane", "Fetvahane-i Âli", "Fetva Emaneti" ve "Fetva Emanet-i Âliyyesi"⁴⁴ olarak da adlandırılan bu birimin tuttuğu defterlerdir⁴⁵.

³⁸ Yurdakul, İlhami, "Osmanlı Devleti'nde Şer'î Temyiz Kurumları: Fetvahane-i Ali, Meclis-i Tedkikat-ı Şer'îyye ve Mahkeme-i Temyiz-i Şer'îyye Dairesi," **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 1996; BOA, **İrade-i Dahiliyye**, nr. 33817.

³⁹ Aydın, Bilgin, "Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Deterleri", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, İstanbul, 2015, S. 24, s.105.

⁴⁰ Koca, Ferhat, "Fetvahâne", **DİA.**, İstanbul, 1995, XII, 497.

⁴¹ Şeyhülislamın devlet teşkilatı ve teşrifatındaki yeri ve şeyhülislama bağlı olan görevliler hakkında bkz: Akgündüz, Murat, **XIX. Asır Başlarına Kadar Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık**, Beyan Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 107-126, 204-218.

⁴² Aydın, **a.g.m.** s.105.

⁴³ Uzunçarşılı, **a.g.m.** s.196.

⁴⁴ Kişi, **a.g.m.** s.63.

⁴⁵ Yurdakul, **a.g.e.**, s.54-59

1.2.7. Meclis-i Meşayih Defterleri

Tekkeler, zâviyeler ve buralara atanacak görevlilerle ilgili kayıtları içerir.⁴⁶ Tekkeler genelde tekke kurucularının türbesi etrafında faaliyet gösterilir ve Merkez Tekke olarak kabul edilirdi.

1826 yılında tüm Osmanlı idari yapısında yapılan reform neticesinde özellikle Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile Ocağın resmi tarikatı olan Bektaşilik faaliyetleri durduruldu. Merkez Tekkenin, şube tekkeler üzerindeki denetim ve kontrolü kimi zaman aksaklığa uğruyor, kimi zaman merkez tekkenin otoritesi ve hâkimiyeti yok olmuyordu. Tekke ve zaviyelere yapılacak atamalarda dervişler arasında ihtilafların çıkması⁴⁷, ihmal ve ilgisizlik yüzünden tekke usullerine aykırı olarak şeyhler belirleniyor ve şeyhliğe yakışmayacak işler yüzünden şikâyetlerin sayısı artıyordu.⁴⁸ 15 Kasım 1866 yılında Meclis-i Meşayih Nizamnamesi yürürlüğe girdi. Bu tarihten sonra ehliyetsiz şeyhlerin göreve gelmemeleri ve daha önceki nizamların sağlıklı uygulanması için Şeyh atamaları Evkaf Nezaretinin atama için gerekli kayıtların çıkartılarak Meclis-i Meşayih'e havale olunacak, İlmiyye Sınıfı ve Tekkelere yapılacak atamalar bu Meclisin kararı ile gerçekleşmiştir⁴⁹. Tekkelerin denetim ve kontrol altına alınmasında Meclis-i Meşayih'in kurulması önemli bir rol oynamıştır. Meclis-i Meşayih defterleri ise tekkelere yapılan bu atamalarla ilgili bilgi ve belgeleri içermektedir.⁵⁰

1.2.8. Tedkîk-i Mesâhif ve Müellefat-ı Şer'iyye Dairesi Defterleri

Osmanlı Devleti zamanında matbu basılan Kur'an-ı Kerim nüshalarında ve muhtelif dini eserlerde birçok yanlışların olması üzerine nüshaların kontrol edilmesi gerekli olmuştur. Sultan II. Abdulhamid döneminde Tanzimat'tan beri gelişen fikir akımları ve muhalif hareketlerin propaganda faaliyetleri, II. Abdülhamid dönemi matbuat hayatını hareketlendirmiş ve beraberinde hem siyasi hem de dini içerikli eserlerin sıkı bir denetimden geçirilmesini zaruriyetini getirmiştir. Dini muhtevalı eserlerin kontrolü için Bab-ı Meşihatta bir reis ve üç azadan oluşan Tedkik-i Müellefat Encümeni kurulmuştur.

⁴⁶ www.istanbulmuftulugu.gov.tr/birimlerarsivlermesihat-arsivi.html

⁴⁷ Aydın, **a.g.m.** s.106.

⁴⁸ Yurdakul, **a.g.e.** s.209

⁴⁹ Yurdakul, **a.g.e.** ss. 211-2013

⁵⁰ Güntekin, **A.g.e.,** s. 18

Bab-ı Meşihat'ta Tedkik-i Müellefat Encümeni bu eserleri inceleyerek basılıp basılmayacağı hakkında görüş bildiriyordu.⁵¹ 1309/1892 tarihinde bir reis, sekiz aza ve bir kâtipten teşekkül eden Teftîş-i Mesâhif-i Şerîfe Meclisi bu görevi ifa etmeye başlamıştır.⁵²

1.2.9. Daru'l-Hikmeti'l-İslamiyye Defterleri

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yenedünya düzeninde oluşan fikir akımları ve ideolojik söylemlerin, dini ve dünyevi fikir tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı bir ortamda Osmanlı ülkesinde din olgusu ve toplumsal fikir ve ahlak yapısıyla önemli tartışmalar meydana gelmiştir. Bütün bu fikri tartışma kalemlerine karşı toplumun siyasi, dini, ilmi ve fikri yapısı üzerindeki tehditlere karşı Meşihat Makamı bünyesinde *Daru'l-hikmeti'l-İslamiyye* adında bir birim oluşturulmuştur.⁵³ Daru'l-hikmeti'l-İslamiyye de bu amaçlar doğrultusunda eserler yazılıyor ve beyannameler yayınlanıyordu. Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye çalışmalarını sürdürmüş olduğu dört yıllık süre boyunca⁵⁴, toplumun fikrî ve ahlâkî yapısına yönelik faaliyetlerde de bulunmuştur.

1.2.10. Ders Vekâletive Meclis-i Mesalih-i Talebe Defterleri

Osmanlı Devleti'nde Meclis-i Talebe-i Ulum kuruluncaya kadar medreseleri merkezi olarak kontrol eden bir müessese ile müderris talebe ve medreselerin işlerine bakan resmi bir görevli yoktu. Ders vekili ismiyle II. Bayezid 1505 yılında İstanbul'da Beyazıt Camii ve Külliyesini yaptırdıktan sonra medresenin müderrisliğini Şeyhülislam'a vermiş ve medresenin ilk müderrisi de devrin Şeyhülislamı Zenbilli Ali Cemali Efendi olmuştur.⁵⁵ Şeyhülislamların zamanla işlerinin yoğunlaşması sebebiyle "Ders Vekili" adıyla müderrisler, Şeyhülislamlar adına bu görevi üstlenmiş ve zamanla "Vekil-i Ders-i Meşihat-ı İslamiyye" olarak adlandırılmışlardı. Dersvekâleti zamanla başka vazifeleri içine alacak şekilde genişledi.⁵⁶

⁵¹ Güntekin, **a.g.e.**, s. 18

⁵² www.istanbulmuftulugu.gov.tr/birimlerarsivlermesihat-arsivi.html

⁵³ Akman, Zekerîya, **Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye Kurumu (1918–1922)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi s.3

⁵⁴ Akman, **a.g.e.**, s.3

⁵⁵ Yurdakul, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁶ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.205

Medrese talebelerinin işlerine bakmak üzere “Katib-i Talebe-i Ulum” adıyla bir reis on iki aza ve bir kâtip olarak Meclis-i Talebe-i Ulum⁵⁷ kurulmuş, daha sonra Ders Vekâleti ve Meclis-i Mesalih-i Talebe adını almıştır.⁵⁸ Bu birimin yaptığı tüm işlerin kayıt altına alındığı defterlerdir.

1.2.11.Tevliyeti Şeyhülislamlığa Ait Vakıf Defterleri

Osmanlı Devletinde Vakıfların teftiş ve kontrolleri Evkaf-ı Hümayun nezaretinin kurulmasına kadar padişah, devlet erkânı ve hususi şahıslar tarafından tesis edilen vakıfların nezareti, vezir-i azam, şeyhülislam, kızlar ağası ve kadılara verilmişti.⁵⁹ Şeyhülislam denetimine verilen ilk vakıf II. Bayezid'e ait olup 1506 yılında Şeyhülislam Alaaddin Efendi bu hizmeti yürütmek için vazifelendirilmişti. Şeyhülislam nezaretindeki vakıfların çoğalmasıyla bu vakıfların işleri “tezkireciler” tarafından görülmeye başlanmıştır. 30 Temmuz 1831 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği kurulmuştur.⁶⁰ Bu bölümde tevliyeti şeyhülislamlığa ait vakıf defterleri bulunmaktadır.

1.2.12. Bâb-ı Fetva Sicill-i Ahvâl Ahval Dairesi Defterleri

Osmanlı Devleti'nin son dönemine ait ilmiye sınıfı bürokratları'nın biyografilerini içerir.⁶¹ 19. Yüzyılın ortalarına kadar memurların tercüme-i hallerini veren dosyalar bulunmamaktadır.⁶² Tanzimat döneminde ortaya konulan politikalar sonucunda devletin istihdam ettiği personeli yakinen tanınması ihtiyacına binaen 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu kurulmuştur.⁶³ Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulması üzerine devlet teşkilâtında görev alan memurların memuriyet hayatları boyunca meydana gelen şahsî muameleleri Sicill-i Ahvâl dosyalarına konulmuştur.

Sicill-i Ahvâl dosya ve defterlerinin hazırlanması için öncelikle meşihat memurları tarafından doldurulmak üzere matbu sicil varakaları hazırlanmış, bunlar merkez ve taşradaki memurlara gönderilmiştir. Sonradan her bir memura bir sicil

---

⁵⁷ Aydın, **a.g.m.** s.107.

⁵⁸ Yurdakul, **a.g.e.** s.42.

⁵⁹ Uzunçarşılı, **a.g.e.** s. 108.

⁶⁰ Yurdakul, **a.g.e.** s.221.

⁶¹ www.istanbulmuftulugu.gov.tr/birimlerarsivlermesihat-arsivi.html.

⁶² Aydın, **a.g.m.** s.105.

⁶³ Sarıyıldız, Gülden, Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi, İstanbul, 2004, **Der Yayınları**, s.8

numarası⁶⁴ verilerek iade edilen varakalar bu sicil numaralarına göre dosyalara konulmuştur.

1.2.13. Sicill-i Hülasa Defterleri

Sicil Şubelerinden ve Hususi sicil komisyonlarından, Sicil-i Umum-i Komisyonuna gönderilen tercüme-i Hal varakaları Sicill-i Umumi Komisyonu uhdesinde çalışan sorumlu memurlar tarafından tercüme-i hal vakası varide defterlerine kaydedildikten sonra usulüne uygun resmi belgeler temel alınarak tedkik edilir, eksik ya da belirsiz bazı hususlar mahallince incelettirir veya tahsis ettirir gerekirse eski evraklarından düzenlenerek Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumiyesince bir hulasa kaleme alınır. Komisyon tarafından tescili uygun görülen (suretleri de dahil) Tercüme-i hal varakaları sicil defterine işlenerek ve tescil edilerek birer suretleri Sicill-i Hülasa Defterlerine kaydedilmek üzere ilgili birimlerine gönderilirdi. Atama, nakil, beca-yiş vs. İşlemlerde Sicil Defterindeki hülasanın (özet biyografinin) bir sureti isteyen memur veya resmi kuruma gönderilirdi.⁶⁵

1.3. Belge Serileri

1.3.1. Sicill-i Ahvâl Dosyaları ve İçeriği

Sicil dosyalarını açtığımızda gözümüze ilk çarpan devlet hizmetinde çalışan personele ait kendi beyan ve el yazıları⁶⁶ ile doldurulmuş olan Tercüme-i hal varakalarıdır. Memurların matbu olarak birimlerden aldığı bu varakaların kendi el yazıları ile doldurduktan sonra ilgili birime vermeleri ve bunun sonunda bu varaka'ya dayalı olarak memurun tercüme-i hal hülasesi çıkartılırdı. Ancak ilk zamanlarda memurun beyanına göre hazırlanan bu varakalardan resmi işlemlerin sıhhatli bir şekilde gerçekleştirilmesi ve kontrol noktasında güçlükler yaşanmasına yol açmıştır. Bunun sonunda belli zamanlarda varakaların doldurulmasında dikkat edilecek usul ve esaslar hakkında açıklamalar tarifnameler⁶⁷ ihtarlar yazılmıştır.

Sicill-i Ahvâl komisyonu bu sorunu çözmek için tercüme-i hal varakalarının tescil edilmeden önce resmi evraklara göre kontrol edilmesi zorunluluğunu getirdi.⁶⁸

⁶⁴ Güntekin, **a.g.e**, s. 9.

⁶⁵ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.143

⁶⁶ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.128

⁶⁷ Zerdecı, Hümeıra, Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları, **TDV**, 2008,Ankara, s.16

⁶⁸ Sarıyıldız, Gülden, **Sicill-i Ahvâl Defterleri**, TDV İslam Ansiklopedisi, cilt: 37; sayfa: 135,

Zaman içinde memurların varakaları doldururken yapılan yazım yanlışlıkları da diğer bir sorunu teşkil ediyordu. Bunun içinde 1887 yılında Me'murin-i Mülkiyenin "Tercüme-i Hallerinin Sured-i Kayd ve Tahririni ve Teferrüatın Mübeyyin Tarifname" başlığı altında bir düzenleme yayınlamıştır.

1.3.2. Tercüme-i Hâl varakası

Devlet hizmetinde görev alan memurun kendisiyle ilgili soruları kendi el yazısı ile cevapladığı, matbu ve zaman zaman formatının değiştiği sicil dosyalarının en önemli belgelerdir. Sicill-i Ahvâl belgelerinde Dâire-i Meşihat-i İslâmiye başlığı altında "Es'ile" ve "Ecvibe" başlıklarıyla ikiye bölünmüş soru ve cevap haneleri bulunmaktadır. Memur kendisi hakkındaki verdiği bu bilgilere dayanılarak tercüme-i hal vakası hülasası çıkartılır ve kaydedilirdi.⁶⁹

Sicill-i Ahval defterlerine kaydedilen özet biyografiler, memurların devlet hizmetine ilk girdikleri zaman vermek zorunda oldukları "tercüme-i hal varakası" denilen matbu bir belge ile tercüme-i hal varakasına eklenmesi zorunlu olan bazı resmi evraklar esas alınarak hazırlanırdı. Tercüme-i hal varakasinda memurun doğum tarihi, baba adı, eğitim durumu, görevleri, eserleri, rütbe ve madalyaları, aldığı ödüller, verilen cezalarla ilgili cevaplandırılması istenen sorular bulunurdu. Bu soruların cevaplarının personel tarafından kendi el yazısıyla yazılması gerekliydi. Sicill-i Ahval Komisyonu'nun kurulduğu 1879'dan⁷⁰, 1884 yılına kadar memurların verdikleri tercüme-i hal varakalarındaki bilgiler resmi belgelerle karşılaştırılır, derinlemesine bir inceleme yapılmadan memurun beyanı esas alınırdu. Bunlar, tercüme-i hal varakalarına amirlerinin onaylarıyla Mülahazat bölümüne⁷¹ gerekli açıklama yazılarak tasdiklenerek sicill-i ahval defterlerine geçirilirdi. Bir başka ifadeyle 1884 yılına kadar tescil edilen biyografi özetleri resmi kayıtlara, resmi inceleme ve araştırmaya dayanmamıştır.⁷² Bu tarihten itibaren verilen tercüme-i hal varakalarını sadece bir beyan olarak kabul eden Sicill-i Ahval Komisyonu, tercüme-i hal varakalarını tescil etmeden resmi belge ve arşiv kayıtlarına başvurarak bilgilerin doğruluğunun tesbiti, eksiklerin tamamlanması, yanlışların düzeltilmesi için çalışmaya başladı.⁷³

⁶⁹ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.125.

⁷⁰ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.133.

⁷¹ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.133

⁷² Sarıyıldız, **a.g.e**, s.125.

⁷³ Sarıyıldız, **a.g.e**, s.137

Memurlar artık tercüme-i hal varakalarını "evrak-ı müsbite" denilen tezkire-i Osmanîye'ye mensup olduğu silsileyi gösterir vesikalar, şehadetname, icazetname, tasdikname, ruhsatname, imtiyaz ve ihtira ferman ve beratları, telif ve matbu eserlerin birer nüshası, tayin, işe başlama, işten ayrılma, maaş kesim tarihleri, maaş miktarı, hüküm giyip giymediğiyle ilgili mazbatalar ve resmi evrakı, rütbe, nişan ruus beratları gibi belgeleri ⁷⁴ ilişitirerek teslim edeceklerdi. Komisyona ulaşan tercüme-i hal varakalarında verilen bilgiler, evrak-ı müsbitesi ve gerekli diğer resmi kayıtlarla karşılaştırılarak noksanları varsa tamamlanıp yanlışları düzeltildikten sonra özet biyografi hazırlanacak ve defterlere kaydedilecekti. Bundan sonra memurlarla ilgili meydana gelen değişiklikler sicill-i ahval defterine zeyil olarak eklenecek, böylece sicill-i ahval defterlerindeki biyografiler daha güvenilir hale gelmiş olacaktı. Sicill-i umumi defterleriyle birlikte İstanbul'da merkez dairelerindeki sicil şubelerinde ve taşra sicil komisyonlarında özel sicil defterleri tutulmuştur. Bu defterler Sicill-i Ahval Komisyonu tarafından her sayfası mühürlenerek düzenli biçimde hazırlanırdı. Sicil şubeleri ve komisyonları tarafından Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi'ne gönderilen tercüme-i hal varakaları incelenip kabul edildikten sonra birer suretleri, özel sicillere aynen kaydedilmek üzere tercüme-i hal varakalarını göndermiş olan dairelere ve vilayetlere yollanırdı. Sicill-i ahval defterlerinin alfabetik fihrist defterleri düzenlenmiştir.⁷⁵ Fihrist defterlerine memurların ve babalarının ismi, memuriyetleri, tercüme-i hal varakaları'nın numaraları yazılırdı. Bir memurun sicili-i ahval defterindeki sicil bilgilerine ulaşmak için memurun adı ve babasının adının bilinmesi yeterliydi. Esas sicil defterleri ve fihrist defterleri gizlilikleri itibarıyla sandıklarda saklanırdı.⁷⁶ II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Kanun-ı Esasi'ye göre her daire kendi memurunu kendisi seçeceğinden umumi sicil uygulamasına son verilerek 1909 yılından itibaren her memur için kendi dairesinde özel sicil dosyaları oluşturulmaya başlanmıştır.⁷⁷

1.3.3. Tezkire-i Osmaniyye

---

⁷⁴ Zerdecı, **a.g.e.**, s.23

⁷⁵ Sarıyıldız, **a.g.e.**, s.19

⁷⁶ Sarıyıldız, **a.g.e.**, s.124.

⁷⁷ Sarıyıldız, Gülđen, "Sicill-i Ahval Defterleri", DİA, İstanbul 1991, IV, s. 135.

Nüfus cüzdanının bilgilerini ihtiva eder. Tezkere-i Osmaniye iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kişinin annesinin, babasının ve kendisinin ismi, milleti, şehri, zevcesi ve derecesi bulunmaktadır. İkinci bölümde ise memurun fiziksel özellikleriyle ikamet adresi yer almaktadır.

1.3.4.Hizmet Cetveli

Memurun hangi tarihte nerede görev yaptığı ve görev süresi hangi unvanla ne kadar ücret aldığı belirtilen hizmet sürecini gösteren çizelgedir.

1.3.5. Kişilere Ait Resmi Belgelerin Kayıt Altına Alındığı Belgeler

Kişiye ait doğum belgesi, şهادetnamesi, icazetnamesi ve mazbatas gibi resmi belgeler komisyon tarafından alınarak incelenir. İnceleme sonucunda bu belgeler gerçek ise bunların gerçek olduğuna dair bir tutanak tutularak belgeler kişiye iade edilir.

1.3.6.Şهادetname, tasdikname, ehliyetname, mezuniyet ruusları

Memurların eğitim sürecinde aldıkları belgelerdir. Medreselerde eğitim sonunda başarılı olanlara verilen diplomalara şهادetname adı verilir.

1.3.7.Hastalık Durum Belgeleri

Memurun geçirdiği hastalıklar, hastalığın sebebi ve istirahat günleri yazılır.

1.3.8.Nişan Beratları

Memurun hizmet süresinde almış olduğu nişanları gösteren beratlardır.

1.3.9.İmtiyaz ve ihtira ferman ve beratları

Memurun veya memurun aile fertlerine tanınmış olan çeşitli ayrıcalıkların yer aldığı yazılardır.

1.3.10.Kitap ve Makaleler

Memurun yazdığı basılı yayınların veya eserlerinin yer aldığı belgelerdir.

1.3.11.Resmi yazışmalar ile ilgili yazılar

Memura ait tekaüt işlemleri veya vefatından sonra ailelerine maaş bağlanmasına dair vs. memura ait resmi işlemlere ait yazılardır.

Değerlendirme

Günümüzde İstanbul Müftülüğü'ne bağlı olan Meşihat Arşivi, içinde birçok sicil defteri ve belgeleri barındırmaktadır. Sultan II. Abdülhamid devrine kadar Osmanlı devletinde Mülkiye ve Adliye memurları için doğru düzgün bir sicil sistemi yoktu. Bununla beraber Sultan II. Abdulhamid tarafından devlet hizmetinde çalışan

memurları tanımak ve resmi personel kayıtlarının tutulması amacıyla 1879 yılında Sicill-i Ahval Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyonun kuruluş ve amaçları 1879 tarihli bir irade-i seniyye ile belirlenmiştir

Aynı yıl bir talimatname hazırlanarak ve bu talimatname ile devlet hizmetinde görev alan memurlar, tercüme-i hal varakası vermekle sorumlu tutulmuşlardır. Devlet kadrolarında istihdam edilen memurların kayıtlarının düzgün tutulması için “tedkikât”, “tescilat” ve “evrak” kalemleri olmak üzere üç şubeye ayrılmış⁷⁸ ve Merkez daireler, Vilayetler, Livalarda birer sicil şubesi kurulmuştur. Sicill-i Ahval Komisyonunun kurulmasından sonra Saderet Makamı tarafından Şer’iyye memurları’nın seçilmeleri, görevlendirilmeleri ve tekaüd işlemlerinin ayrı bir birimde ifa edilmesinin uygun olacağı düşünülmüş ve İlmiye Sınıfı memurları için bu işlemlerin yürütülmesi Şeyhülislam’a tevdi edilmiştir.

Şeyhülislam, Kazasker, Müftü, Müderris, Naibler gibi üst düzey memurların olduğu gibi çeşitli hizmet sınıflarında görevli memurlarında yer aldığı sicil dosyalarına bir’den başlanarak numara verilerek tasnif edilmiştir. Meşihat memurlarının görev değişiklikleri ve diğer çeşitli sebeplerle sicil dosyaları, tercüme-i hal varakaları vs. evraklarının eksik olduğu görülmüştür. Bazı Sicil dosyalarının içinde Cumhuriyet kurulduktan sonra yeni devletin çeşitli birimlerinde görev alan memurlar hakkındaki resmi yazışmalar, dosya veya evrakların gönderilme nedenleri ile ilgili notlar çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse; “1409 numara, Suruç Kazası Müftüsü Abbas Vasık Efendi ve İş bu dosya (70) numarolu 8Mart sene 1926 tarihiyle arizay-ı cevabiye Diyanet İşleri Reisliği’ne irsali kılınmıştır.” notları bulunan dosya ve içinde, Diyanet İşleri Reisliği Me’muriyet ve Sicil Müdüriyeti’nin, İstanbul Müftülüğüne yazmış olduğu 1 Mart 1926 tarihli yazısında Abbas Vasık Efendi’nin nakil tarihleri ve yerleri belirtilerek tekaüd sandığında 6900 kuruşluk zimmetinin bulunması ile alakalı olarak tercüme-i hal dosyası istenmesine dair evrak ve mazruf’u bulunmaktadır. Diyanet İşleri Reisliğinin 1 Mart 1926 tarihli ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ilk Başkanı Rıfat BÖREKÇİ’ nin imzasını taşımaktadır.⁷⁹ Bunun dışında İmtiyazname, İcazetname,

⁷⁸ Sarıyıldız, Gülden, **Sicill-i Ahval Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi**, İstanbul,2004, Der Yayınları, ss.17-22

⁷⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahvâl Dairesi Defterleri Abbas Vasık Efendi, Mazruf No:1409

Şehadetname, NişanBeratları, varaka sahibinin kaleme aldığı kitaplar ve makalelere de rastlanılmaktadır.

Meşihat arşivi ve Şer’iyye Siciller arşivi muhtevası bakımından devletin ve milletin unutulmayan hafızasını bizlere gösterir. Devrin ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel vs. devlet ve toplum yapısını ve işleyişini göstermesi, o döneme şahitlik etmesi ve günümüze ışık tutması yönünden önemlidir. Bu gün bile şecere, miras, fetva gibi konularda adı geçen arşive başvurulmak suretiyle yararlanılmaktadır.

II. BÖLÜM

I. URFA SANCAĞI

1.1. Tarihçesi

Şanlıurfa, Tarih ve Medeniyet yönünden dünyanın en eski şehirlerden biri olup, Nuh Peygamber’in zamanındaki tufandan sonra kurulan on üç şehirden biridir. Dicle ile Fırat nehirlerinin arasında kurulmuş, Sümerlerin, Hititlerin, Asurluların, Perslerin daha sonra da bu coğrafya’ya daha hâkim olan Makedonyalıların meşhur şehirlerinden sayılırdı. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin bu şehri tarih içinde birçok kez isim değiştirmiştir. Büyük İskender’in bölgeyi fethinden sonra Makedonyalılar veya

Romalılar tarafından “Edessa” ismiyle anılmıştır.⁸⁰ İslam Ordularının fetihleri başlayana kadar Bizans’ın bir eyaleti olarak bilinen Urfa, İslam Ordularının fethinden sonra “er-reha”, “er-ruha” ismini almıştır. Osmanlı devletinin son devirleri ve Cumhuriyet devrinde şehrin adı “Urfa” olmuştur. İslamiyet’ten önceki kabileler döneminde iken Arap yarımadasında birçok arap kabileleri ve Mudaroğulları bölgeye gelip yerleşmişlerdir. Kaynaklarda ilin adı o dönemde “Diyar-ı Mudar” olarak anılmıştır. Hz. Ömer devrinde 639 tarihinde Urfa, İyaz bin Ganem komutanlığında Müslüman Arapların eline geçmiş⁸¹ ve Hz. Ömer Hristiyan kültür ve etkisini kırmak için adını değiştirmiştir. Hz. Osman devrinde Şam’a bağlanan mezkûr şehir 750 yılına kadar Emevilerin hâkimiyetinde kalmıştır. 750 yılından Abbasi devletine bağlı kalsa da Selçuklu devleti ordu komutanı “Bozan” tarafından⁸² ele geçirilene kadar bir müddet tekrar Romalıların hâkimiyetinde kalmıştır. Haçlıların Urfa’yı ele geçirerek Samsat ve Suruç’unda içinde bulunduğu bölgede 1098-1144 yılları arasında yarım asır Urfa kontluğu kurmasıyla sonuçlanmıştır.

Haçlılara karşı Büyük Selçuklu komutanı Kürboğa’nın, Sultan Berkıyruk’un emriyle şehri muhasara etmişse de başarılı olamamıştır.⁸³ 1104 yılında Musul Emiri Çökermiş ve Artuklu hükümdarı 1. Sökmen şehri fethetmeye muktedir olamamışlardır.⁸⁴ 1106 yılında bu defa Selçuklu Sultanı 1.Kılıçarslan tarafından ele geçirilmeye çalışılsa da Urfa’nın Türklerin eline geçmesi ancak 1144 yılında Musul ve Halepte hüküm süren İmâeddin Zengi, Antakya ve Ruha Haçlı hükümdarlarının birbirine düşmelerini⁸⁵ fırsat bilmiş ve dört hafta şehrin surları mancılıklerle döğülerek Türkler şehre girmişlerdir.⁸⁶ Bu fetih bölgenin Müslümanlaşması ve Türkleşmesinde önemli bir rol oynamış, aynı zamanda bu durum II. Haçlı seferine yol açmıştır. 1182 yılında Selahattin Eyyubi komutasına giren⁸⁷ Ruha bir müddet Eyyubiler ile Musul atabeyleri ve Artuklular arasındaki mücadeleye sahne olmuştur.⁸⁸ Harezmîlerin

⁸⁰ Yanmaz, Mualla, **Mar Yesua Vakayinamesi**, Şehir Matbası, İstanbul 1958, s.1.

⁸¹ El-Belazuri Ahmed b. Yahya b. Cabir, **Futuhul Buldan** (çev. Mustafa Fayda), Kültür Bakanlığı Yayınları No.707, s.246.

⁸² Paydaş, Kazım, **Büyük Selçuklu Kumandanlarından Urfa Fatihî Bozan Bey**, Türk Dünyası Araştırmaları, Haziran 2005, S. 156, s. 76.

⁸³ Demirkent, Işın, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi**, C.I s.41

⁸⁴ Turan, Osman, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Bogaziçi Yayınları, İstanbul,1998, s.139

⁸⁵ Demirkent, **a.g.e**, s.141

⁸⁶ Turan, A.Nezihî “Şanlıurfa”, **DİA**, İstanbul, C. 38, s. 338.

⁸⁷ Şeşen, Ramazan, Eyyubi, **Türkler**, C.V, Ankara 2002,s.78;

⁸⁸ Turan, **a.g.e**, s.176.

Ruha ve çevresini yağmalamaları ve Köseadağ savaşında (1243) Moğollara yenilen Sulçukluların bölgedeki nüfuzu tamamıyla sona ermiştir.

1251 yılında Ruha ve çevresi Moğollar tarafından yağmalanır,⁸⁹ 1393 yılında Emir Timur'un El-Cezire seferi esnasında ona boyun eğen Ruha, 1404 yılında Akkoyunlu Karayülük Osman Bey tarafından zapt edilir.⁹⁰ Urfa 1429 ve 1480 yıllarında Memlûklü Devleti tarafından yağma edildikten sonra 1514 yılında Safevilerin eline geçer. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Safevi Devleti ile Dede-Kargın Muharebesi⁹¹ sonrasında Urfa şehri fethedilmiş⁹² ve Diyarbakir Eyaletine bağlanmıştır.⁹³

Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1535 tarihinde müstakil bir sancak haline getirilmiştir. 7 Mart 1919 tarihinde İngilizlerce işgal edilmiş ve Fransızlara bırakılmıştır. Kurtuluş savaşında halkın organize olarak Fransız ordularına karşı göstermiş olduğu direniş neticesinde T.B.M.M tarafından "Şanlı" unvanı verilerek madalyalı şehirlerimizden biri olmuştur.

Milattan önce Urfa, Harran'da olduğu gibi pagan dini yani yıldızlara taparlardı.⁹⁴ Urfa milattan sonra 165 tarihinde Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girdi.⁹⁵ Hristiyanlığı resmen kabul eden ilk şehir olduğu söylenmektedir. Urfa konumu itibari ile tüm devirlerde kültür ve medeniyet merkezi olmuş, Edessa mektebi diye isim yapmıştır. Tıp ve Astronomi ilminde meşhur birçok ilim adamı yetiştirmiş ve şöhreti her tarafa yayılmıştır. Hristiyan ahalinin taassubu nedeniyle bu ilimler ile uğraşan ilim adamları Urfa'dan kaçıp, İran'a yerleşmişler ve İslam'ın fethine kadar Urfa'da ilmi hayat sönük kalmıştır.

---

⁸⁹ Paydaş,Kazım,,Moğol İstilasından Sonra Urfa ve Harran'a Yerleşen Harezmliler, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.150, Haziran 2004, s.156

⁹⁰ Erdem, İlhan- Uyar, Mustafa. Akkoyunlular, **Türkler**, Ankara 2002, C.VI s.873.

⁹¹ Turan, A.Nezihî"XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı", **ŞURKAV yayımları**, Şanlıurfa,2005, s.24,

⁹² Sümer, Faruk, Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü, **Güven Matbaası**, Ankara 1976, s. 38.

⁹³ Yaran, Rahmi, Bıyıklı Mehmed Paşa, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6; sayfa: 116,

⁹⁴ Gündüz, Şinasi, Anadolu'da Paagnizim- Antik Dönemde Urfa ve Harran, **Ankara Okulu Yayınları** No.59,Ankara 2005, ss.7-9.

⁹⁵ Işıltan, Fikret, Urfa Bölgesi Tarihi, **İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 843**, İstanbul, 1960, s.17

1.2.Osmanlı Devleti Devri Urfa'nın İdari Yapısı

XV. yüzyıla damgasını vuran Fatih Sultan Mehmet Han'ın merkezi imparatorluk fikrinin hayata geçirilmesi sürecinde devlet teşkilatı, Anadolu ve Rumeli Eyaletleri olarak iki üst idariye ayrılmıştı. Bu idareler, Eyaletlere ayrılmış ve her eyalete merkezden gönderilen bir Beylerbeyi tayin edilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılı sonlarında Safevilerle mücadelenin ardından topraklarına kattığı Güneydoğu Anadolu bölgesi ve Diyarbekir Eyaleti'ne Beylerbeyi olarak Bıyıklı Mehmed Paşa tayin edilmiştir⁹⁶. Amid, Mardin, Sincar, Berriyecik, Siverek, Çermik, Ergani, Harput, Arapkir, Kiğı, Çemişgezek ve Ruha sancakları, Diyarbekir Eyaletine bağlı sancaklar olmuştur.⁹⁷ Urfanın ilk sancak beyi 24 Eylül 1554 tarihinde atanan Çapaçur Beyi Mirza Davud'tur.⁹⁸ 1570 yılında Ruha Sancağına Lecon ve Kiğı Sancaklarında vazife yapan Melek Ahmet Bey görevlendirilmiştir.⁹⁹ Sancağın, Sancakbey'inden sonra gelen askeri yöneticisi Miralay Mehmed Ağa, sipahi subayı Serasker Eyne Bey, 1566 yılında ise Çeribaşı Hamza Bey, Devlet otoritesini temsil eden "Hünkâr kal'ası"nda Dizdar Bey kale komutanı olarak görev yapmışlardır.¹⁰⁰ 17.Yüzyılda Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Ruha Sancağında Şehir Subaşı, dört mezhebe fetva veren Şeyhülislamı, Nakibü'l-eşrafı, A'yan ve Eşrafı, Sipahi Kethüdaları, Yeniçeri Serdarı, Şehir Naibi, Şehir Muhtesibi, Bâcdârı, Şehbenderi ve Kapan Emmini vardır¹⁰¹.

1.3. 1864-1871 Vilayet Nizamnamesine Göre Urfa Sancağı

Osmanlı Devlet İdaresinde Taşra Teşkilatında yenileşme yolunda en önemli adımlar 1860'lı yıllarda yapılmıştır. Valilerin otoritesini genişleten ve idarenin merkezi niteliğini Vilayet düzeyinde güçlendirmeyi amaçlayan¹⁰² 1864 Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu Nizamnamenin getirdiği düzenleme ile Osmanlı toprakları 27 Vilayet, 123 Sancak¹⁰³ idari yönetim olarak teşekkül etmiştir. Mısır, Bosna ve Girit

⁹⁶ Turan, A. Nezihi, "XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı", **Şurkav yayınları: 27**, Şanlıurfa, 2005, s. 27,

⁹⁷ Ünal, M.A, Diyarbekir Eyaletlerine Tabi Sancakların İdari Statüleri, **Ziya Gökalp Dergisi**, ss. 35-36

⁹⁸ Turan, **a.g.e.** s.35,

⁹⁹ Turan, **a.g.e.** s.36,

¹⁰⁰ Akdağ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, **Yapı Kredi Yayınları**, c.II, Ankara, 1971, s.321.

¹⁰¹ Turan, **a.g.e.** s. 37.

¹⁰² Karal, **a.g.e.** s.155.

¹⁰³ Ortaylı, İlber, Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler 1840-1878, Ankara, 1974, ss. 48-49.

özel durumlarından dolayı, Hicaz ve Yemen uzaklıkları ve aşiret düzenine dayanan yapılarından dolayı, İstanbul ise başkent olmasından dolayı yeni Nizamname'nin uygulanmadığı yerler olmuştur.¹⁰⁴ Yeni nizamnameye göre yönetim birimleri Vilayet, Sancak, Kaza ve Köy şeklinde düzenlenmişti. Bu düzenlemeler yöneticilerin unvan, görev ve atama şekillerinin dışında önceki idari düzenlemeden pek farklı değildi. Eyaleti vali¹⁰⁵, sancak veya yeni Nizamnameden sonraki adıyla Livaları Mutasarrıf, kazaları ise Kaza Müdürü yerine hükümetçe atanan Kaymakam¹⁰⁶ yönetirdi. Bunun yanında Tanzimat'tan sonra oluşturulan ve kısmen de olsa halkın yer almasını amaçlayan meclisler oluşturulmuştur. "Vilayet İdare Meclisi"¹⁰⁷, Livalarda Mutasarrıf başkanlığında çalışacak "Liva idare meclisi" ile "Kaza İdare Meclisi" kurulmuştur. Vilayet idare meclisine Hâkim, Mektupçu, Defterdar, Hariciye Memuru doğal üyeler olarak alınırken bunların dışında Müftü ile gayri Müslim gurupların dini önderleri de meclisin üyesiydi. Ayrıca halk tarafından seçilen iki Müslim ve iki gayrimüslim üye bu mecliste yer alıyordu. İlk defa yeni Nizamname ile 500 ve daha fazla kişiden oluşan köyler ve çiftlikler, Kaza İdare Meclisinin önerisi, Liva ve Vilayet İdare Meclislerinin olumlu tensipleri doğrultusunda Padişahın bilgisi ve onayına sunulduktan sonra Nahiye olarak idari taksimattaki yerini alıyordu. Nahiye'ye bağlı olacak köylerin ihtiyar heyetlerinin seçimi ile de Nahiye Müdürü seçiliyor.

Vilayet Nizamnamelerinde Hiyerarşik Organizasyon

1864 Nizamnamesi	1871 Nizamnamesi
Vilayet-Vali	Vilayet-Vali
Liva-Kaymakam	Liva-Mutasarrıf
Kaza-Müdür	Kaza-Kaymakam
	Nahiye-Müdür
Karye-Muhtar	Karye-Muhtar

¹⁰⁴ Çadırcı, Musa Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Ankara 1997, s.251.

¹⁰⁵ Karal, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, c. VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 153.

¹⁰⁶ Karal, **a.g.e**, s 153.

¹⁰⁷ Cin, Halil; Akgündüz, Ahmet; Türk Hukuk Tarihi, c.I, **Timaş Yayınları**, İstanbul 1990, s. 264.

Vilayet Nizamnamelerinde Görevler ve Görevliler

1864 Nizamnamesi	1871 Nizamnamesi
-	Vali Muavini
Vilayet Muhasebecisi	Defterdar
Muhasebe Kalemi	-
Vilayet Mektubcusu	Mektubcu
Umûr'ı Hariciye Memuru	Umûr'ı Ecnebiye Memuru
Umûr'ı Nafia Memuru	Tarîk Emîni
Ziraat ve Ticaret Memuru	Ziraat ve Ticaret Müdürü
-	Maarif Müdürü
İdare Meclisi	İdare Meclisi
-	Defter-i Hakanî Müdürü
Alaybeyi	Alaybeyi
Müfettiş-i Hükkam-ı Şer'iyye	-
-	Emlak ve Nüfus Memuru
-	Evkaf Müdürü

Yeni nizamname öncesinde yer alan bazı memurların adını değiştirmiştir. Vilayet Muhasabecisi Defterdar, Umûr-ı Ecnebiye Müdürü, Umûr-ı Nafia Memuru Tarîk Emîni olmuştur.¹⁰⁸

Urfa Sancağı Tanzimat-ı Hayriyye'ye kadar Rakka Eyaletinin Merkezi durumundaydı.¹⁰⁹ Devletin eyaletleri ilga ve vilayetlere değiştirilmesiyle Urfa Şehri mutasarrıflık merkezi olarak Halep Vilayetine bağlanmış ve meşrutiyet'den sonra da 1912 yılında müstakil bir sancak olmuştur. Urfa'nın son mutasarrıfı ve İlk Valisi İzzet Bey, İkinci Valisi Ahmet Fuat Bey'dir. Urfa Vilayeti tesis edikten sonra Birecik, Harran, Hilvan, Suruç, Siverek, Yaylak, Viranşehir olmak üzere 7 kaza bağlanmıştır.¹¹⁰ Vilayet Merkezine ise Akziyaret, Payamlı, Sumatarı, Kabahaydar,

¹⁰⁸ KIRMIZI, Abdulhamit, Abdulhamid'in Valileri, Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908, **Klasik Yayınevi**, 2. Baskı, 2008, ss. 31, 32.

¹⁰⁹ Karakaş, Mahmut, Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni, **Ş.Urfa İl Kültür ve Turizm Müd. Yay.** Ankara, s.117.

¹¹⁰ Kürkcüoğlu, Cihat, Şanlıurfa 1850-1950, **Şurkav Yayınları**, Şanlıurfa 2008, ss.17-18.

Mecrihan olmak üzere 5 Nahiye bağlanmıştır. Siverek Kazası'nın Karakeçi, Karacadağ, Bucak olmak üzere 3, Birecik Kazası'nın Halfeti, Yaylak Kazası'nın Baziki ve Harran Kazasının Nusretiye adıyla birer nahiyeleri bulunmaktaydı.¹¹¹

1284 (1867-68) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Kaymakamı Mirimiran Ziya Paşa

Kaymakam Muavini Hacı Ahmet Efendi

Naib Muhammed Hilmi Efendi

Müftü Abdurrahman Efendi

Mal Müdürü Şükrü Efendi

Tahkikat Müdürü Admi Efendi

Hukuk Temyiz Meclisi Reisi Naib Muhammed Hilmi Efendi,

Hukuk Temyiz Meclisi Üyesi Hacı Sakıp Efendi

Hukuk Temyiz Meclisi Üyesi İbrahim Efendi

Hukuk Temyiz Meclisi Üyesi Ali Efendi

Urfa Fransız Konsolosu Vekili Mösyö Martindir.

Aynı sene'nin salnamesinde Urfa mahalle adları Halilürrahman Mahallesi, Karamusa Mahallesi, Kuşiler Mahallesi, Camiikebir Mahallesi, Yusufpaşa Mahallesi, Küçük Kenisa Mahalleleri isimleri yer alır.

Bu salnameye göre Urfa'da 24 cami ve 22 mescit, 1 medrese, 9 kilise 1 manastır, 21 müslüman okulu, 13 hristiyan okulu vardır.¹¹²

1286 (1869) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Beylerbeyi rütbesindeki Muhammed Şibli Paşa

Naib, Mustafa Hakkı Efendi

Müftü, Abdurrahman Efendi

Belediye Reisi, Sıdkı Efendi

Bu sene ki salnameye göre Urfa'da 30 cami ve 25 mescit, 3 medrese, 7 kilise 1 manastır vardır.¹¹³

1287 (1870) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Beylerbeyi rütbesindeki Muhammed Şibli Paşa

---

¹¹¹ Kapaklı, Kemal, Urfa Hakkında Salname 1927, **Şurkav Yayınları**, ss.71,72.

¹¹² **Hicri 1284 Halep Salnamesi**, s.48.

¹¹³ **Hicri 1286 Halep Salnamesi**, s.151

Naib, Mustafa Hakkı Efendi
Müftü, Abdurrahman Efendi
Belediye Reisi, Sıdkı Efendi¹¹⁴

1288 (1871) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Mihriman Ali Kemali Paşa,
Naib, Said Efendi
Müftü, Abdurrahman Efendi
Belediye Reisi, Sıdkı Efendi¹¹⁵

1290 (1873) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Muhammed Tevfik Paşa
Naib, Mustafa Hakkı Efendi
Müftü, Abdurrahman Efendi
Belediye Reisi, Bekir Sıdkı Efendi
Tabip, Hüseyin Efendi
Muhasebeci, Kamil Bey
Telgraf İdaresi Müdürü, Vehbi Efendi'dir.

Bu sene ki salnameye göre Urfa'da 30 cami ve 25 mescit, 3 medrese, 8 tekke, 7 kilise
1 manastır vardır.¹¹⁶

1295 (1878) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Süleyman Bey,
Naib, Ali Rıza Efendi,
Müftü, Abdullatif Efendi
Belediye Reisi, Bekir Efendi
Tahrirat Müdürü, Şevki Efendi
Muhasebeci, Yusuf Ziya Efendi,
Urfa İran Şehbenderi, Harun Bey,
Fransız Konsolos Vekili, Erman Martin,¹¹⁷

---

¹¹⁴ Hicri 1287 Halep Salnamesi, s.50

¹¹⁵ Hicri 1288 Halep Salnamesi, s.133.

¹¹⁶ Hicri 1290 Halep Salnamesi, s.61.

¹¹⁷ Hicri 1295 Halep Salnamesi, s.93.

1299 (1881-82) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Rumi Efendi,

Naib, Ali Rıza Efendi

Müftü, Abdullatif Efendi

Belediye Reisi, Hacı Mübarek Efendi¹¹⁸

1300 (1882) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Rumi Efendi,(4 Mecidi Nişan Sahibi)

Naib, Muhammed Derviş Efendi

Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)

Belediye Reisi, Hacı Mübarek Efendi

Maarif Komisyonu Reisi, Hacı Muhammed Efendi,

Bu sene de Medrese sayısı:18,Öğrenci sayısı 500'dür. Rüşdiye 1,Öğrenci sayısı 74, İslam Sıbyan Okulu 44,öğrenci sayısı 756, Gayri Müslim Sıbyan Okulu 18, Öğrenci sayısı 1134'dür.¹¹⁹

1302 (1884-1885) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Ziya Bey,

Naib, Ahmed Efendi

Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)

Belediye Reisi, Haydar Ağa,

Nüfus Memuru, Halil Efendi, Nüfus Memurluğu ilk defa bu sene görülmüştür.

Fransız Konsolos Vekili, Erman Martin,

Bu sene de Medrese sayısı:18,Öğrenci sayısı 500'dür.Rüşdiye 1,Öğrenci sayısı 74,İslam Sıbyan Okulu 44,öğrenci sayısı 756,Gayri Müslim Sıbyan Okulu 18,Öğrenci sayısı 1134'dür.¹²⁰

1303 (1885-1886) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Turhan Bey,

Naib, Ahmed Efendi

Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)

Belediye Reisi, Haydar Ağa,

---

¹¹⁸ Hicri 1299 Halep Salnamesi, s.90.

¹¹⁹ Hicri 1300 Halep Salnamesi, s.99

¹²⁰ Hicri 1302 Halep Salnamesi, s.184 ve s.204.

Nüfus Memuru, Halil Efendi, Nüfus Memurluğu ilk defa bu sene görülmüştür.
Fransız Konsolos Vekili, Erman Martin,
Bu sene de 1 Hükümet Konağı, 1 Kale, 1 Redif, 31 Cami, 21 Mescit, 4 Kilise vardır.¹²¹

1305 (1887) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Cavit Paşa,
Naib, Bahaeddin Efendi
Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)
Belediye Reisi, Haydar Ağa,
Bu sene de 1 Hükümet Konağı, 1 Kale, 1 Redif, 31 Cami, 21 Mescit, 4 Kilise vardır.¹²²

1306 (1888) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Muhammed Tevfik Paşa,
Naib, Bahaeddin Efendi
Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)
Belediye Reisi, Haydar Ağa,
Maarif Komisyonu Reisi: Hacı Muhammed Tahir Efendi, Azaları Abbas Vasık Efendi, Halil Hulusi Efendi, Muallim-i Evvel Halil Efendi, Muallim-i Sani Abdurrahman Efendidir.
1 Hükümet Konağı, 1 Kale, 1 Redif, 31 Cami, 21 Mescit, 4 Kilise vardır. ¹²³

1307 (1889) tarihli Halep Salnamesinde;

Urfa Mutasarrıfı Muhammed Tevfik Sami Paşa,
Naib, Hasib Efendi
Müftü, Abdullatif Efendi (3 Mecidi Nişan sahibi)
Belediye Reisi, Haydar Ağa,
Maarif Komisyonu Reisi: Hacı Muhammed Tahir Efendi, Azaları Abbas Vasık Efendi, Halil Hulusi Efendi, Muallim-i Evvel Halil Efendi, Muallim-i Sani Abdurrahman Efendidir.

---

¹²¹ Hicri 1303 Halep Salnamesi.

¹²² Hicri 1305 Halep Salnamesi.

¹²³ Hicri 1306 Halep Salnamesi.

Bu sene de 1 Hükümet Konağı, 1 Kale, 1 Redif, 53 Cami ve Mescit, 11 Medrese ve Kütüphane, 4 Tekke ve Zaviye, 10 Kilise ve Manastır vardır. ¹²⁴

Değerlendirme

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda hemen hemen tüm alanlarda yapmaya çalıştığı reformlar, devletin o dönemine kadar oluşan sıkıntıları aşma, bir taraftan da zamanın dünya devletleri arasındaki yerini alma mücadelesini sürdürebilme gayretinin sonucudur. Bu kadar hızlı değişim ve uygulama girişimi birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiş, istenilen amaca ulaşılamamışsa da bu yolda önemli mesafe alınmıştır.

Osmanlı Devleti, Avrupa'nın üç yüzyılda biriktirerek oluşturduğu demokrasi geleneğine kısa sürede üstelik taşradaki en küçük idari birimlerine varıncaya kadar seçim sistemini getirmiş ve yerel idarelerde meclisler oluşturarak karar alma ve uygulama yöntemini kullanmıştır. Bu gelişmelerdeki ve değişimin yegâne referansı her zaman Avrupa Devletleri olmuştur.

Osmanlı Devleti, Avrupa'nın uygulayıp test ettiği sistemleri kendi yapısına uydurmaya çalışmıştır. Taşra idaresindeki bu demokratikleşme süreci, genelde bazı girişimci devlet adamları tarafından Avrupa'daki emsallerinin bir kopyası olarak hükümete sunulur ve ihtiyaçlara cevap vereceğine kanaat getirilirse uygulama sahasına konulurdu. Urfa Sancağı da bu uygulama sahalarından biriydi. Tanzimat Dönemi'nden itibaren yapılan her düzenleme ve değişiklik Urfa Sancağında da imkânlar dâhilinde uygulamaya konulmak istenmiş ve devrin devlet adamları tarafından tatbik edilmeye çalışılmıştır. Tanzimat Dönemi'nden itibaren taşra yönetiminde başlatılan her türlü girişim ve bu alanda yapılan uygulamalar, zaman içinde halkın memleket idaresinde yer alması ve sahip olduğu hakların farkına varması ülke genelinde olduğu gibi Urfa Sancağında da günümüz demokrasi kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır.

II- MEŞİHAT BELGELERİNDE URFA ULEMASI

---

¹²⁴ Eroğlu Cengiz - Babuçoğlu Murat – Köçer Mehmet, **ORSAM Yayınevi**, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara 2007, s.344.

2.1. Abbas Vasık Efendi (1409)¹²⁵

Şanlıurfa'nın yetiştirdiği büyük âlimlerden biridir. Abbas Vasık Efendi, Salih ağanın oğludur. 1859 yılında Urfa'da doğdu. Şabaniye Medresesinde tahsiline başladı. Sonra Halilirrahman Medresesinde Hacı Mustafa Hafız Efendi'den ders okudu ve 1891 yılında İcazetnamesini aldı. Aynı medresede müderrisliğe başladı. Arapça, Türkçe, Farsça, Fransızca bilir. Matematik, Geometri, Astronomi ve Fizik alanlarında kendisini yetiştirmiştir. Kendisi de çok sayıda kişiye dini ve fenni ilimleri öğretmiştir.¹²⁶ 1901 senesinde Musila-i Sahn Bursa Müderrisliği ve 1904 yılında ibtidai altmışlıya terfi etmiştir. Halep Salnamesindeki bilgilere göre 1893-1894 yıllarında Urfa Maarif Azalığında görev yapmıştır. Abbas Vasık Efendi, Prof. Dr. Celal SARAÇ Bey'in babasıdır. Huzur Dersleri Hocası Ordu'lu Ahmet Remzi Efendi'den aldığı İcazetname ve ilmi paye ruûsları oğlu Prof. Dr. Celal SARAÇ Bey'dedir.¹²⁷ Yazdığı şiirlerde Vasık mahlasını kullanır ve Urfa İhlasiye Medresesinde ilm-i kelimadan “Şerh-i Mevakif” üzerine ders vermiştir.

Eserleri:

Gulamı Halim Sahibi Dehlevi'nin “Tuhfe-i İsnai Aşere” adlı eseri Farsça'dan Türkçe'ye tercüme etmiştir. İbn-i Sina'nın “Ruh” kasidesine Türkçe bir şerh yazmıştır. Bu şerhin'de hekimin ruh felsefesini açıklamıştır. İlm-i Münazaradan Taşköprülü'nün risalesine bir talikati ve İlm-i Beyan'dan “Feride” metni üzerine bir talikati vardır. Abdurrahman Camii'ni Farsça manzum “Muamma” risalesini açıklayan Türkçe bir eseri de bulunmaktadır.¹²⁸

Abbas Vasık Efendi'nin Meşihat Arşivi'nde 1409 numaralı tercüme-i hal dosyası mevcuttur. Bu dosya içerisinde tercüme-i hal varakası bulunmamaktadır. Dosya içerisinde “1409 numara, Suruç Kazası Müftüsü Abbas Vasık Efendi ve İş bu (70) numarolu dosya 8 Mart sene 1926 tarihli arizay-ı cevabiye ile Diyanet İşleri Reisliği'ne irsal kılınmıştır.” notu bulunmaktadır. Diyanet İşleri Reisliği Me'muriyet ve Sicil Müdüriyeti'nin, İstanbul Müftülüğüne yazmış olduğu 1 Mart 1926 tarihli yazısında

¹²⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahvâl Dairesi Defterleri** Abbas VasıkEfendi, Mazruf No:1409

¹²⁶ Albayrak, **a.g.e.** c.1,s.3

¹²⁷ Karataş, Mahmut, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, II. Baskı, **Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları** s. 222.

¹²⁸ Karataş, **a.g.e.** s. 223.

Abbas Vasık Efendi'nin nakil tarihleri ve yerleri belirtilerek tekaüd sandığında 6900 kuruşluk zimmetinin bulunması ile alakalı olarak tercüme-i hal dosyası istenmiştir. 1 Mart 1926 tarihli ve Diyanet İşleri Başkanı Rıfat BÖREKÇİ' nin imzasını taşıyan yazısı şöyledir;¹²⁹

TÜRKİYE CUMHURİYETİ	508
DIYANET İŞLERİ REİSLİĞİ	868
Me'muriyet ve Sicil Müdiriyetine	
Umumi 1562	
Hususi 577	

İSTANBUL MÜFTİLİĞİNE

Sene 1 Temmuz 1314 tarihinden gaye-i Temmuz 1325 tarihine kadar iki bin gürüş maaşla Hindiyye Va'zliğinde 1 rebiülevvel 1326 tarihinden, 19 Nisan sene 1329 tarihine kadar 1250 gürüş maaşla Harran kazası niyabetinde bulunan ve 5 Eylül 1321 tarihinde kaza-ı mezkûre müftî nasbedilen Abbas Efendi'nin 1364 senesinden Temmuzundan itibaren ilmiye tekaüd sandığına 6900 gürüş zimmeti olduğu mahallinden gönderilen müddeti-i hizmet cedvelinde gösterilmiş olmakla mezkûr zimmetin istikrazından ve yahut aidat-ı cihetlerinin hangi kısma ait olduğunun bi't-tedkik iş'arı ve tercüme-i hal varakasının dosyasıyla mean sûrat-i irsali temini hususunda efendim. 1 Mart 1926

Diyanet İşleri Reisi

Rıfat¹³⁰

2.2.Abdurrahman Halis Efendi (4439)¹³¹

Abdurrahman Halis Efendi, Hicri 1284 Miladi 1868 tarihinde Urfa'da doğmuştur. Urfa'da Bulutu Hoca olarak tanınmıştır. Abdurrahman Hâlis ibn eş-Şeyh Ahmed bin eş-Şeyh Molla Mahmud ez-Zengenî, Kadiriyye'nin Hâlisiyye şubesinin

¹²⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahvâl Dosyaları**, nr. 1409, 121/2/1

¹³⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1409, 121/2.

¹³¹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4439.

kurucusu olup, Şeyh Ahmed et-Talebanî'nin oğludur. Kerkük'ün Tâlebân köyünden ve Kürtlerin Zengene aşiretindendir. 1212/1797 tarihinde Tâlebân köyünde doğmuştur.¹³² Şeyh Abdurrahman Hâlis Efendi henüz gençlik çağlarında iken iyi bir medrese eğitimi almış, tercüme-i hal varakasinda kendi ifadesi ile “ *Memalik-i OsmaniyyedenUrfa mektebi rüşdiyesinde üç sene tahsil ettim isem de ikmal-i müddet edemediğimden şahadetname alamadım ba'de hu Halili-ürrahman Medresesinde Ulum-u aliyye ve âliyetamamen tahsil ederek üç yüz on bir tarihinde icazetname aldım. Türkçe, Arapça, Farisîce okuryazar ve tekellüm ederim tab' ve neşr olunmuş te'lifatım yoktur. İhtiraat-ı fenniye ve hususat-ısairedeye dair bir imtiyaz ve ruhsatı haiz degilim bir me'muriyete ait intihabname veya ehliyetnamem yoktur.* ”¹³³ demiştir. Yüksek bir ilim ve irfan seviyesine yükselmiştir. Kürtçe ve Arapça'nın yanı sıra Farsça ve Türkçe'ye de hâkimdir. Kadirî şeyhlik icâzetini pederinden almıştır. Pederi Şeyh Ahmed Efendi de icâzetini cedit Şeyh Mahmud'dan almış, o ise Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lahorî'nin halifesidir. Bu şekilde silsile Şeyh Abdülkadir-i Geylânî'ye ulaşır.

Mesnevî'nin ilk 18 beytine Farsça manzum bir şerh yazmıştır ki bu metin matbudur.¹³⁴ Türkçe ve Farsça gazelleri ile şöhrat bulmuştur. Bu gazellerin bir bölümü aynı kitabın ikinci kısmı olarak basılmıştır. Şiirlerinde **Halis** mahlasını kullanmışlardır. Abdülkadir-i Geylânî'nin menâkıbı olan **Behcetü'l-Esrar** kitabını Türkçe'ye tercüme etmiştir. 25 Kasım 1968 tarihinde vefat etmiştir. Kerkük'teki hankâhında medfundur.¹³⁵ Birçok halifesi olup çocukları; Şeyh Ali, Şeyh Abdülkadir, Şeyh Rıza Talebânî ve Abdulvâhid Tâlebânî'dir.¹³⁶ Sicill-i Ahval dosyasında 16 adet belge vardır.

1.Tercüme-i Hal Varakası

¹³² Albayrak, Sadık, Son devir Osmanlı Uleması, Cilt. 1-5. **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları**, İstanbul 1996.

¹³³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4439, 16/1.

¹³⁴ Kitâbu'l-Ma'ârif Fi şerhi Mesnevi-yi Şerîf, **Rızâ Efendi Basmahanesi**, 1284. Bkz., Bağdat Şeyh Abdurrahman Hâlis et-Tâlebânî, Kitâbu'l-Ma'ârif fi Şerhi Mesnevî-yi Şerîf ve min Kelâmi eş-Şeyh Abdurrahman (Farsça-Türkçe Gazeller), **Rıza Efendi Basmahânesi**, Bağdat 1284.

¹³⁵ Karataş, Mahmut, Şanlıurfa Evliya ve Alimleri, II. Baskı, **Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları** s.231.

¹³⁶ Müfid Yüksel, **Tavila Şeyhleri**, <http://www.mufidyuksel.com>

Me'murin ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i aliyyenintercûme-i hallerinin tahririne mahsus varakadır:¹³⁷

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1-Tercüme-i Hal Sahibinin İsim ve Mahlası ve Şöhreti ve lakabı, bir, sülaley-i Ma'rufaya mensub ise keyfiyeti tesbiti mezhebi, ecnebi ise tabiiyeti, Pederinin isim ve meslek ve şöhreti	İsmim Abdurrahman Mahlasım Halisi Şöhretim Halilirrahman müderrisi Pederim cihetinden Şeyh Ahmed er-Rufai hazretlerinin sülalesine mensubum İmam-ı Azam Ebu Hanife mezhebindeyim Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye teb'asındanım pederimin ismi Hacı Ahmed Efendi Mesleği Kitabet şöhreti Buluntuzadedir.
2- Tarih ve Mahalli Viladeti	1284 Bin İki Yüz Seksen Dört sene-i Hicriyesi Cemaziyel u'lasına musadıf 1284 seney-i maliyesinde Nisan ayında Urfa'da tevellüd etmişim.
3-Memalik-i Osmaniye ve Ecnebiyesinin Resmi ve Hususi hangi mekteb ve medreselerinde yahut ma'lum hususdan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği Şehadetname ve tasdikname ve icazetname alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitabet yahut yalnız tekellüm tekellümettiği. tab' ve neşr olunduğu ihtiraat-ı fenniye ve hususatı haiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabname ve ya	Memalik-i OsmaniyyedenUrfa mektebi rüşdiyesinde üç sene tahsil ettim isem de ikmal-i müddet edemediğimden şahadetname alamadım ba'de hu Halili-ürrahman Medresesinde Ulum-u aliyye ve âliyetamamen tahsil ederek üç yüz on bir tarihinde icazetname aldım. Türkçe, Arapça, Farisîceokur yazar ve tekellüm ederim tab' ve neşr olunmuş te'lifatım yoktur. İhtiraat-ı fenniye ve hususat-ı sairedeye dair bir imtiyaz ve ruhsatı haiz

¹³⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4439, 16/1.

<i>ehliyetamesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.</i>	degilim bir me'muriyete ait intihabname veya ehliyetnamem yoktur

2.Diğer tercüme-i hal varakası:

Sual	Cevab
<i>4- Evvelce hıdmet-i devlete dâhil olup da henüz tercüme-i hal varakası virmemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dahil olduğu vesırasıyla nasıl me'mûriyetlere hangitarihlerde ta'yin olunup ne mikdar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'mûriyetde ne zaman ifayı vazifeye ve istîfa-yı ma'aşa mübaşeret idüp o ma'aşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'mûriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı, ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihraz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman virildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmîyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti</i>	fi 15. Eylöl sene 320 tarihinde Urfa mektebi İ'dadi Türkçe muallimliğine iki yüz gurus maaşla dahil oldum 1 Eylöl sene 322 tarihinde ikiyüzgurus maaşla mektebi mezkürün ulum- u arabîyye ve diniye muallimliğine tahvil ettim üç yüz otuz bir tarihinde Mektebi İ'dadiy-i sultani mektebinde celb olunmakla sultani mektebinin ulumu diniye muallimliğine sekiz yüz gurus maaşla terfi' edildim her vazifeye ta'yin edildiğim vakit ifay-ı vazife maaşa mübaşeret ederek el-an Urfa Mektebi Sultanisinin Ulum-u Diniyye Muallimliğinde mezkür sekiz yüz gurus maaşla i'fay-ı vazife etmekteyim 14 Zilka'de328 tarihinde ba berat-ı ilm makamı Ceddül enbiya halilürrahman postnişinliğine yüz elli ğurus maaşla ta'yin olunarak maaşımı evkaf idaresinden almaktayım her vazifeye ta'yin olduğum vakit ifayı vazife istifayı maaşa mübaşeret ederek arada mazul kalmadım sene 2 recep 335 iki recep üçyüzotuzbeş tarihindemevsule-i sıhhat

	derecesinden orta ruusuna nail oldum ecnebi nişan ve madalyalarım yoktur hıdemat-ı ilmiyyede bulunmadım me'muriyeti mahsusa ile bir tarafa i'zâm kılınmadım
5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisali vuku' bulmuş ise esbab-ı hakikiyesi ve bi'l- ahire cevaz-ı istihdam kararı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk itmeyen ahvalden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede nehükm sadır olduğu ve cezagörüp görmediği	Bulunduğum Me'muriyetlerde infisal etmediğim gibi gerek vazifey-i me'mur ve gerek vazifey-i me'mureme taalluk etmeyen ahvalden dolayı hiçbir suretle taht-ı muhakemeye alınmadım

25 Şubat 332

Mühür

Urfa Merkez Müderrisi

Abdurrahman Halis 1328

Münderecatı maafik olduğu fi 20 Mart 334

Hasan¹³⁸.

Tezkire-i Osmaniye Sureti:

İsim ve Şöhreti	Pederi ismiyle Mahalli İkameti	Validesi ismiyle Mahalli İkameti	Tarihi Viladeti	Milleti	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti İntihab ve Selahiyeti	Müte'ehhil ve zevcesi müte'addid olup olmadığı

¹³⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4439, 16/2.

Mahdumu Abdurrahman	Hacı Ahmet Efendi	Zeliha	1384	İslam	Talebe	Bir zevcesi Var
Boy-Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Vilayeti	Kaza	Mahalle ve Karyesi	Hane numrosu
Orta-Ela	Buğday	Tam	Halep	Urfa	Yusufpaşa	100/2

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Abdurrahman Efendi bin Hacı Ahmet Efendi devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. 5 Mart 1321

Halep Vilayeti

Nezaret-i Umur-u

Nufus Nezareti

Dâhiliye

Berat-ı Humayun Sureti:

Cennetmekân Sultan Süleyman

İsim ve Şöhreti	Pederi ismiyle	Validesi	Tarihi velayeti	Millleti	San'at ve Sıfatı ve	Müteahhil ve zevcesi müteahhid	
Mahdumî Abdurrahman	Hacı Ahmed Efendi	Zeliha	1284 Urfa	İslam	Talebe	Bir zevcesi var	
Boy	Göz	Sima	Alamet-i farikai sabite	Vilayeti	Kaza	Mahalle ve karyesi	Sokağı numrosu
Orta	Ela	Beyda	Tam	Halep	Urfa	Yusuf Paşa	100/2

Balada ism ve şöhret ve hal ve sıfatı muharrer Abdurrahman Efendi bin Hacı Ahmed Efendi devlet-i aliyyenin tâbi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu

müş'ir işbu tezkere ita kılındı fi 5 Mart 1221 sene

Halep Vilayeti Nüfus Nezareti   Nezaret-i Umur-ı Dâhiliye

Mühür

Beratı Hümayun Sureti:

Cennetmekân Sultan Süleyman Han- 1 Sani tâb-ı Serahin ruhada kain ayn-i Halilur-rahman ala nebiyyina ve alesselam zaviyenin musallihi için vakıf eylemedeki ruhaya tabi' buzâbad nahyesinde Kızlar ve Karcı, Viran karyeleri galemenden olmak üzere yevmiye dört dirhem Osmanî vazife ile zaviye-i mezkurede Meşihat ve Feraşet cihetinin bir mecidî kayme Mutasarrıf el-hac Mustafa bin Hasanın bila veled vefatı vukuuyla mahlulundan müteveffa muma ileyhden me'zun ulama-yı mahalliden ve erbab-ı zühd ve takvaran olup, tarikat-ı ilmiye-i Kadiriyye hülefasından bulunan iş bu rafia tevki' refatatten hakanî Abdurrahman zir ülema uhdesine tevcihi var olan inha ve mahkeme-i Evkaf ile Meclis-i Meşayıhten tanzim olunan İ'lam ve mazbata ve zarf Şeyhüslamdan keşide kılınan işaret üzerine Makam-ı Nezaret-i Evkaf-ı Hümayünden bittehlis ifade kılınmakla mucibince tevcihe olunmak fermanım olmayı bin üç yüz yirmi sekiz senesi şevval-il mükremin'in on ikinci günü bu Beraat-ı Hümayünü verdim ve buyurdum ki Mumaileyh şahid-il zikr Meşihat ve Feraşet cihetlerine vazife-i mursemasıyla bin-nefsi eda-yı hizmet etmek ve terk ve tekasil eder ise refikadan ahire verilmek şartıyla Mutasarrıf-ı Evveli tahrirat fil yevmil rabi' aşere den şehri zülka'de-i Şerifin sitte seman ve işrin ve sülesamie ve elf

Asıllarına muvafıktır

20 Mart 334

Pul ¹³⁹

¹³⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4439, 16/3.

Urfa Müderrisliğine Tayini:

Ma'ruz-u daî Kemineleridir.

Urfa Merkez Mederrisi Ömer Efendinin vuku vefatıyla münhal kalan mezkûr müderrisliğe Urfanın Halilürrahman Postnişini ve Mektebi Sultani ulum-u diniye muallimi Abdurrahman Halis Efendi ile Urfa Sakıbiyye Müderrisi Abdurrahman Halis Efendi bâ istid'a talib olarak keyfiyet ba'del emlakmuma ileyhimadan başka talip bulunmasa ve Heyeti Muhzıra Tarafından icra kılınan tahriri müsabaka-i imtihanına mumailayhimadan Halilürrahman Postnişini Abdurrahman Halis Efendi müsabakaya ahraz etme varaka-i imtihaniyede takdim Huzur-ı Sami-i Hazreti Fetvapevahileri kılınmış olmakla icray-ı icabîşte bu Emri Âliye-i Hazreti Meşihatpenahileri bulunmakla ol bab da Kâtiyet-i ahvalde emir ve ferman hazreti men lehul emrindir.

27 Zilka'de 1335 ve sene 13 Eylül 1333

Urfa Müftüsü

2.3.Abdulkadir Efendi (2194)¹⁴⁰

1857 yılında Urfa'da doğdu. Bağdadizade Abdulkadir Efendi olarak bilinir. Mahlasları Bağdadizadedir. Molla Muhammed Efendinin oğludur. Tezkire-i Osmaniye'deki bilgilere göre kısa boylu ve kara gözlüdür. Tahsil hayatına Urfa'da sıbyan mektebinde başlamış, sonra İhlasiye Medresesinde Arabça ve Farsça dillerinde ilim tahsil etmiştir. Zor Sancağı Rüşdiyye Mektebi Muallim-i evvel Abdullah Efendiden Coğrafya ve Fen ilimleri okumuş, dönemin Urfa Musarrıfı olan Rumi Paşa hazretlerinden yine coğrafya, efkâr-ıl ceberutname, risale-i mardini ve usturlabı ölçme dersleri almıştır. İbrahimiyye Müderrisi Hacı Ramazan Efendi'den ilmi mikabdan Risale-i Marunî ve usturlabı kullanmayı öğrenmiştir. Kendi ifadesi ile "Küre müsannaa ve rubu' tahtası çizip ve yaparım ve eserim vardır." demiştir. Abdulkadir Efendi'nin mesleki ve fenni ilimlerdeki derinliğini çizdiği haritalardan ve özellikle de coğrafya ile ilgili ortaya koyduğu eserlerden öğrenmekteyiz. Halep Vilayetine bağlı Zor Sancağı Mektebi Rüşdiyesi Muallim-i Saniliğine 15 Receb sene 1875 tarihinde tayin olunmuştur. 1 Muharrem 1880 tarihine kadar bu görevde kalmıştır. Bu tarihten

¹⁴⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2194.

sonra kendi isteği ile görevden ayrılmıştır. 7 Safer-ül Hayr 1883 tarihine kadar yine aynı medresede ilim ile meşğul olmuştur. 7 Safer-ül Hayr 1883 tarihinde Urfa sancağı Mekteb-i Rüşdiyesi Muallim Muavinliğine fahri olarak tayin olunmuş, 25 Şaban 1883 tarihinden itibaren Birecik kazası Mekteb-i Rüşdiyyesi Muallim-i Sanilik unvanı ile yeni görevine başlamıştır. 12 Zil-ka'de 1886 tarihinde Rumkale Kazası Mekteb-i Rüşdiyesi Muallim-i Saniliğine intikal etmiştir. 20 Cemaziyel-ahir 1899 tarihli mazbata ile Rumkale Müftülüğüne atanmış, bir süre Rumkale Kazası Niyabet-i Şer'iyyesi Vekâletinde de bulunmuştur. 30 Temmuz 1912 tarihinde ise Suruç Kazası Müftülüğüne atanmıştır. 13 Kanun-i Sani 1915 tarihinde vefat etmiştir.

2.3.1. Tercüme-i Hal Varakası:¹⁴¹

Sual	Cevab
<i>İsmi ve şöhreti ve pederi ismi</i>	İsmim Abdurkadir Pederi ismi Bağdatlı Molla Muhammed Efendi Şöhretim Bağdadizadedir
<i>Tarih-i Veladeti ve Mevlidi</i>	Mevledim bin iki yüz yetmiş üç sene-i hicriyyenin şehr-i rabi-ül evvelin vasıtında ve bin iki yüz yetmiş iki sene-yi resmiyenin teşrin-i saniyenin vailinde olup mevludum Urfadır.
<i>Kangı mekteplerde kangı fenleri tahsil etmiştir ve Şehadetnamesi varmıdır ve kangı lisanlarda tekellüm ve kitabet edebilir te'lifatı var ise neye dairdir.</i>	Urfanın sıbyan mektebinde kıraat ba'dehu İhlasiye Medresesine duhul olup, Arabi ve Farsi Ulum-u mukaddiyye-i lazımayı tahsil

¹⁴¹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2194, 158/14/1

	ederiba'dehu Zur Sancağı rüşdiyye mektebi muallim-i evvel Abdullah Efendidir bir sene kadar Coğrafya ve kurat dahi tahsil eyledim sonra Urfa Musarrıfı esbak-ı saadetlü Rumi Paşa hazretlerinden müdhil coğrafya ve efkâr-ıl ceberut tahsil eyledim ve ilm-i risale-i mardini ve usturlabı ölçü tahsil etmiş idim Arabi ve Farsi ve Türki lisanlarıyla tekellüm ederim ve kitabetim vardır ve te'lifatım yoktur
<i>Hidmet-i Devlete kaç yaşında ve kangı tarihlerde girmiştir ve muvazzafen yahut bila zimmetle mi dâhil olmuştur</i>	On sekiz yaşında fi 15 receb sene 91 ve fi 18 Ağustos sene 90 tarihleriyle muvazzafen hizmet-i devlete dahil oldum bila zimmet eylemedim
<i>Ne Hizmetlerde bulunmuş ve ne rütbeler ihraz etmiş ve ne nişanları hâmil olmuş ve her me'muriyetinde ne kadar maaş almıştır ve ne kadar ma'zul kalmıştır ve müddet-i ma'zuliyetinde maaşa nail olmuş mudur, olmuş ise ne kadar ma'zuliyet maaşı almıştırve ecnebi nişanları var ise ne sebeple nail olmuşturve bu vuku'atın tarihleri nedir</i>	Zor Sancağı mektebi rüşdiyesi muallim-i saniliği üç yüz on gürüş maaşla fi 15 receb sene 91 ve 18 Ağustos sene 90 tarihiyle ta'vin oldum ve fi 1 muharrem sene 96 ve 14 Kanun-i Evvel sene 94 tarihlerine kadar istihdam ve hüsnü hizmetiyle ifa vazife eyledim tarih-i mezkürdan i'tibaren kendi rızamla terk eyleyerek istifa eyledim tarihi istifadan fi 7 safer sene 99 ve fi17 Kanun-i Evvel 97 tarihlerine kadar bila maaş açıkta kaldım ve medresi-i mezkürede tahsil-i ilim ile meşğul oldum fi 7 safer sene 99 ve fi 17 Kanun-i Evvel sene 97 tarihlerinde nefsi-i Urfa sancağı mekteb-i rüşdiyesi muallim muavinliğine fahri ta'vin oldum

	ba'dehu mesbuk-ul hizmeti bulunduğum hizmet fi 25 Şaban sene 99 ve fi 29 Haziran sene 98 tarihlerinden itibaren iki yüz kırk sekiz ğuruş maaşla Birecik kazası mekteb-i rüşdiyye muallim saniliğe ta'yin kıldım ba'dehu vuku'bulan istid'a-ı daiyanem üzere fi 12 zil-ka'de sene 302 ve 10 Ağustos sene 301 tarihiyle Rumkale kazası mekteb-i rüşdiyesi muallim saniliğe tahvil-i me'muriyet eyledim tahvil-i me'muriyetten sonra ism-i daiyaneme mahsus olarak yetmiş iki ğuruş maaşıma zam için emirname gelmiştir. YaniBirecik Kazası mektebi rüşdiyye muallim-i sanisi Abdulkadir Efendinin ibtida'i ta'yininden itibaren üç yüz yirmi ğuruş i'tası için Nezaret-penahiden emirname-i sami vurud eyledi binaenaleyh teraküm eden fazla maaşımı Birecik Kazası mal sandığından tamamen aldım tahvil-i me'muriyetim tarihinden üç yüz on iki tarihine değin kaza-ı mezkürede muallim-i sanilik vazifesini hüsnü-i ifa eylemekte iken vuku'bulan tensikat-ı cedidede muallim-i sanilik lağv olup, muallim-i evvelinile idare olunacağı emirname nezaretpenahi müktezasından olmakla muallim-i evvel vurudına değin muallim-i evvel vekaletine Halep Maarif Müdürünün

	emir ve tensibi üzere ta'vin olundum vekaletle te'mini maişet olunamadığımdan o esnada kazay-ı mezkûr müftülüğü münhal olup mezkûr Müftülüğe ta'yinim hakkında meclis-i irade kazadan vuku'bulan fi 20 cemazilahir sene 315 ve fi 3 teşrin-i sani 313 tarihli mazbata üzerine fi 22 Şevvals sene 315 ve 6 mart sene 314 tarihiyle menşur-u ali vurud edip fi 27 ramazans sene 316 ve fi 27 Kanun-i Sani sene 314 tarihiyle muallim-i evvel vekaletinden keffiyet ederek fi 7 zülka'de sene 315 ve fi 17 mart sene 314 tarihiyle bittahlif umur-u fetvaya mübaşeret eyledim, el-an müstahdemim ve bir de fi 5 şaban sene 315 ve fi 17 Kanun-i Evvel sene 313 tarihinden fi 5 zülka'de sene 315 ve 15 mart sene 314 tarihine değin Rumkale kazası niyabet-i şer'iyyesi vekaletinde bulunmuşumdur
<i>Bulunduğu me'muriyetlerden ne sebebe mebni infisali vuku' bulmuştur ve hakkında bir taraftan şikâyet vaki'olmuşmudur ve taht-ı muhakeme bulunmuş ise teslimiyet ve ya beraattan kangı sına intac etmiş ve ceza görmüşmüdür beraiyyesine dair yed'inde evrak var mıdır</i>	Bulduğum me'mureyetlerde infisalim vuku'bulmamıştır, ancak kendi hüsnü rızamla isti'fa ve tahvil-i me'muriyet etmişim lehülhamd velminne hakkımda bir guna şikayet vuku'bulmamıştır ve taht-ı muhakeme alınmamışımdır dahi bulunduğum me'muriyetlerde ifay-ı hüsnü hizmetime ve beraeti zimmetime dair yedimde olan mazbataların ve

	nufus-u tezkeresinin suret-i musaddıkları merbutan takdim kılındı fi 12 mayıs sene 315 Ed-dai Müftü Kaza-i Rumkale Mühür
Mülâhazat	Efendi-i mumaileyh el-an Rumkale kazası müftülüğünde müstahdem bulunduğu ve me'muriyet-i sabıkalarınca ifay-ı hüsnü vazife ile hoşnudiye-i umumîyi istihsal etmiş hüsn-ü ahlak eshabından olduğu gerek yed'inde bulunan evrak-ı resmiye ve gerek müşahede kılınan iktidar-ı Aliyyesinden anlaşılması üzerine tasdik kılındı. 15 Muharrem-ül Haram sene 317 ve 12 Mayıs 315 Rumkale Kaimmakamı Pul

2.3.2.Diğer Tercüme-i Hali:

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve</i>	İsmim Abdülkadir Efendi Pederimin ismi Bağdatlı Molla Muhammed Efendi, şöhretim Bağdadizade, Mahlasım Fehmi ismim ile yâd olunurum.

<i>tâbi 'iyyeti nedir ve ebeveyni cihetdenma 'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Tevellüdüm Bin iki yüz yetmiş üç sene-i hicriyesinin şehir-i rebi-ül evvelin avasıtında ve bin iki yüz yetmiş iki sene-i rumi'nin teşrin-i sanisinin evâilinde olup, mevludum Urfa Sancağıdır.
<i>Kangı memleket ve mekteplerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânlarına dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâmealup almadığı ve kangı lisanlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitabetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânlarınusûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbetiderimdenilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâiroltığı ve kangı târîhde ve nereden tab' ve neşroltığı ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesaireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nereden ve kangı târîhde ihtirâ' itmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmiştir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	Urfa'nın sıbyan mektebinde okudum. Sonra İhlasiye Medresesine duhul edip, Arabi ve Farsi ulum-u mukteziyye lazımeği tahsil ve tekmiil ederek İhlasiye Müderrisi Merhum ve Mağfur faziletli Hacı Abdullatif Efendiden İcazet aldım ve icazetnamem mevcuttur. Ba'dehu Urfa Mutasarrıf-ı Esbakı Merhum ve Mağfur saadetli Rumi Paşadan ilm-i Coğrafya ve Medhel-i Coğrafya ve Efkâr-ı Ceberrüt ve ilmi hesaptan kûsûrat tahsil eyledim. Ve ilmi mikabdan risale-i Marunî ve usturlabı İbrahimiyye Müderrisi Merhum ve Mağfur faziletli Hacı Ramazan Efendiden tahsil eyledim, Arabi ve Farisi lisanlarıyla tekellüm ederim. Ve kitabetim vardır. Mektebi Şehadetnamem ve te'lifatım yoktur. Kûre müsannaa ve rubu' tahtası çizip ve yaparım ve eserim vardır.

<i>Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve neredede ve muvazzafen mi ve yahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet suretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil veyahut fevka'l-âde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeretitmiş ve ma'âşını istifâyâ başlamış ve kangı târîhde işbaşından ayrılıp kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve keza lik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zenaçıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdârimtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebi nişânı hâmil olanlar neredede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almıştır ve bunun kabûl ve ta'liki hakkında kangı tarihde irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuştur ve hıdmet-i devletde</i>	Yirmi beş yaşında sene 7 Safer-ül Hayrsene 99 ve sene 17 Kanun-i Evvel sene 97 tarihlerinde nefsi Urfa Sancağı Mektebi Rüştîyesi Muallim Muavinliğine fahrita'yın olundum. Birecikten ba mazbata gösterilen lüzum üzere ve yirmi altı yaşında 25 Şa'ban-ul Muazzam sene 99 ve 29 Haziran sene 98 tarihlerinden itibaren iki yüz kırk sekiz gürüş maaşla Birecik Kazası Mektebi Rüşdiyye Muallim Saniliğinemuvazzafenta'yın olundum. Sonra vuku' bulan istid'ayı daiyanem üzere sene 12 Zil-ka'de 302 ve sene 10 Ağustos 301 sene tarihleriyle Rumkale Mektebi Rüştîye Muallim Saniliğine tahvil me'muriyetim icra kılındı. Sonra hüsn-i hizmetimemükafaten Kazayaibtida-ita'yınimden itibaren namıma mahsus olarak şehri yetmiş iki gürüş maaşıma zam geldi.Yani Birecik Kazası Mektebi Rüşdiye Muallim-i Saniyesi Abdulkadir Efendinin ibtidayı ta'yininden itibaren üç yüz yirmi gürüş maaş i'tasiyçün Maarif nazaretcelilesinden Emirname-i amışerefvurudeyledi. Binaenaleyh Birecik Mekteb-i Rüşdiyesine ibtidayı tarihi ta'yinim olan fi 25 Şabanul muazzamsene 99 ve fi 29 Haziran sene 98 tarihlerinden itibaren şehri üç yüz yirmi gürüş hesabıyla Rumkale'ye tahvil-i me'muriyetim

<i>bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemiştir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrihiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin iş bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirindeibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	tarihibulunan 10 Ağustos sene 301 tarihine değin işleyen yirmi dört ay on günlük mecmu' maaşım olan yedi binyedi yüz seksen altı ğuruş Birecik mal sandığından tamamen ahz eyledim. Ve tevkifatı mah be mah mal sandığına teslim eyledim. Vazifemi hüsn-i ifa eylediğime dair yedimdeki hüsnihal mazbatasının sureti gönderilmiştir. Ba'dehu vuku' bulan tensikat-ı cedide muallim sanilik lağv olup muallim evvelin ile idare olunacağı emirname-i nezaret-penahi iktizasından olmağla muallimi-i evvel vüruduna değin muallimi evvel vekâletine Halep Maarif Müdürünün emir ve tansibi üzere ta'yin olundum. Vekâletle te'mini maaşet olunamadığı ve meslekte terfi' olunamayacağı anlaşıldığından o esnada kaza-i mezkûr Müftülüğü münhal olup mezkûr müftülüğe ta'yinim hakkında meçli-i idare-i kazadan vuku'bulan 20 Cemaziyel Ahir sene 315 ve üç teşrin-i sani 313 tarihli mazbata üzerine 22 Şevval sene 315 ve 6 Mart sene 314 tarihinde (25 Şa'ban-ul Muazzam 315 tarihiyle müzeyyen Menşur âli-i Meşihatpenahi şeref-vurud edip 27 Ramazan-ı Şerif sene 316 ve 27 Kanun-i Sani 314 tarihiyle Muallim-i Evvel vekâletinden keffiyet ederek 7 Zilka'de sene 315 ve 17 Mart sene 314 tarihiyle bit-tahlif umur-u

	fetvaya bi-avnillah-i teala mübaşeret eyledim. El-an Müftülükte müstahdemim birinci defa 5 Şa’ban-ul Muazzam sene 315 ve 17 Kanun-i Evvel sene 313 tarihinde 5 zil-ka’de 315 sene ve 15 mart sene 314 tarihine değin ikinci defa 8 Kanun-i Evvel sene 325 ve 25 Kanunun-i Sani 325 tarihine değin iki defa olarak Rumkale niyabet-i Şer’iyye Vekâletinde bulundum
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû’ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesi ne olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me’mûriyetine ircâ’ idilmiştir ve aradaki eyyâm ma’âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem</i>	Bulunduğum me’muriyetlerde infisalim vuku’ bulmamıştır. Ancak hüsn-i rızamla tahvili me’muriyet etmişim. Lehul-hamd velminne hakkımda bir guna şikâyet vuku’ bulmamıştır. ve taht-ı muhakemeye alınmadım. ve bulunduğum me’muriyetlerde ifay-ı hüsnü hizmetime ve beraet zimmetime dair yedimde bulunan mazbataların ve nüfus tezkeresinin ve sair evrak-ı müsbite suret-i musaddakaları merbuten takdim kılındı. Damga pulu Eddai Müfti Kaza-i Rumkale 6 cemaziyelahir 328 ve Haziran 326

<i>bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destîyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak suretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
Mülâhazât	Efendi Mumaileh el-an Rumkale Müftülüğünde müstahdem bulunduğu ve me'muret-i sabıkalarincada ifa-yihüsn-i vazife etmiş ve hüsnü hulkeshabından bulunduğu yedinde bulunan evrak-ı resmiyyeden ve gerek müşahade kılınan iktidar-ı ilmiyesinden anlaşılması üzerine iş bu tercüme-i hal varakası tasdik kılındı.1 Haziran sene 326 Naibi Kaza Rumkale Kaymakamı Mühür Mühür¹⁴²

2.3.3.Abdulkadir Efendi'nin Hizmet Cetveli:

19 Ağustos 1290	15 Eylül 1294	4	3	27	*	*	*	Zor Sancığı Mekteb-i Rüşdiyye si Muallim- i Saniliği	210

¹⁴²İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyaları, nr. 20194A, 158/14/3

Vefatı	30 Temmuz 1328	14 Şubat 1325	20 Temmuz 1315	1 Temmuz 1314	15 Teşrin-i Sani 1310	12 Ağustos 1301	20 Ağustos 1398	16 Kanun-i Evvel 1394
13 Kanun- i Sani 1331	12 Kanun- i Sani 1331	29 Temmuz 1328	13 Şubat 1325	19 Temmuz 1315	2 Haziran 1314	14 Teşrin-i Sani 1310	11 Ağustos 1301	19 Ağustos 1397
34	3	2	10	1	3	9	2	*
40	5	5	6	0	7	3	11	*
140	13	16	24	19	16	3	22	*
3	0	0	0	0	*	*	*	4
8	0	0	0	0	*	*	*	8
4	0	0	0	0	*	*	*	3
	Suruç Kazası Müftülüğü	Rumkale Müftülüğü	Rumkale Müftülüğü	Rumkale Müftülüğü	Rumkale Mekteb-i Rüşdiyes i Muallim- i Saniliği	Rumkale Mekteb-i Rüşdiyes i Muallim- i Saniliği	Birecik Mekteb-i Rüşdiyes i Muallim- i Saniliği	Zor Sancığı Mekteb-i Rüşdiyye si Muallim- i Saniliği
	400	400		260	260	240	320	210

2.3.4. Tezkire-i Osmaniyesi/Nüfus Cuzdanı:

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiyesidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli	Sene	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti	Tarihi ve Mahalli	Mezhebi	İntihab Selahiyet i	
Abdulkadir Efendi	Molla Muhammed	43	Rüşdiyye Muallimliği	1372 Urfa	Hanifi		
	Eşkali Mahalli ikameti						
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabite	Memleketi	Dairesi	Mahalle	Zokağı
Kısaca	Kara			Rumkale		Halfeti Karyesi	Hane 22/1
							Mesken Numrosu
							Nev-i Mesken

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Abdulkadir Efendi bin Molla Muhammed Efendi devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 10 Eylül 1321

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Fi 19 Mayıs 1315

Dâhiliye Umur Nezareti

Rumkale Kazası Nufus Me'muru

İş bu bir kıta mazbata ile nüfus-u tezkere sureti aslına mutabık kılındı. 9 Mayıs 315¹⁴³

2.4. Abdullatif Cemalettin Efendi (1624)

Abdullatif Cemalettin Efendi 1824 yılında Urfa'nın Yusufpaşa mahallesinde doğmuştur. Babası Abdullah olup, mahlası Cemalettin'dir. Şöhretleri ise Güzel Attarzade'dir. 1846 yılında Urfa Sancağı Mahkeme-i şer'iyyesinde kitabet görevinde bulunmuştur. 1848 yılında Akka Sancağı niyabetinde bulunan babası Ali en-Naki

¹⁴³ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 20194A, 158/14/8

Efendinin vefat etmesi üzerine 1869 yılında Ramazan ayında İstanbul'a gelmiştir. 1870 yılı Recep ayında Erzurum Vilayetine bağlı Kars Sancağı Şuragöl Kazası Niyabetine tayin oldu. 1872 yılında Van Sancağı Şitak (Çatak) Kazası Niyabetine becayiş yolu ile atandı. 1877 yılında Urfa'ya geldi. İki sene resmi görev almadı. 1879 yılında Musul Vilayetine bağlı Kerkük Sancağı niyabeti ve sırasıyla Erbil ve Sıluca kazaları niyabetlerinde bulundu. 1890 yılında Hakkâri'nin Beytüşşebap Kazası Niyabetine atandı. Kış mevsimi olduğundan Hakkâri vilayetinde görev yaptı. Daha sonra aynı vilayetin Meks Kazası Şer'yye Niyabeti görevlerinde bulundu. Abdullatif Cemalettin Efendi Hadis, Tefsir, Kıraat-ı Seb'a, Vefk, Feraiz ilimlerini tahsil etmiş, bu derslerden İcazetname¹⁴⁴ ve Ruhsatname almıştır.¹⁴⁵Feraşet-i Şerife Beratı, Üçüncü Mecidi Nişanı, Urfa da Cami-i Kebir Vaizlik Beratı, İbtida-i Haric Beratı, Mevsule-i Sahn Beratı almıştır. ¹⁴⁶ Devlet-i Aliyye Osmaniyye Tezkiresinde fiziki durumunun orta boylu, beyaz simalı ve Siyah gözlü olduğu belirtilmektedir.

2.4.1. Tezkire-i Osmaniye:¹⁴⁷

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Müftü Hacı Abdullatif Efendi			Senesi	Sanat ve Sıfatı ve maasivet	Tarihi ve Mahalli veladeti	Mezhebi	İntihab Selahiyet i
	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabite	Müfti			İslam	
Boy								
Akranca	Kara	Beyda		Urfa				
						</		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Halil bin Yakup devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

¹⁴⁴ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/3/1.

¹⁴⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/3/2

¹⁴⁶ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/2/1

¹⁴⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/2/4

Fi 7 Mart 1200

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Fi 11 Kanun-i Sani 1208

Nezaret-i nüfus vilayet-i Urfa

2.4.2.

Tezkire-i Osmaniyyedi kıt'a İcazetname iki kt'a ruus-u humayun Müftülük Menşur-ı âliyyesi üçüncü Mecidi Nişanı zîşanı Berat-ı Humayuni Vaizlik Beratı Feraşet Beratı sureti musaddakaları melfuttur. Niyabet ve kalanları mahallinden Müftülük maaşı mucibince sual te'lifatının birer nushası irsal etmiştir. Kendisine ahzar olunacaktır.

“Müftülükle mutabıktır.”¹⁴⁸

2.4.3.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/6

¹⁴⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1624A,128/18/1.

Es'ile	Ecvibe
<i>Sâhib-i tercemenin isim ve mahlas veyâ kendisiyle pederi ismi ve pederi me'mûriyetden ise me'mûriyet ve rütbesi ile berâber ma'rûf zevâtdan ise kangı sülâleye nisbet ve şöhreti</i>	İsmim Hacı Abdullatif mahlasım Cemalettin'dir. Pederimin ismi Abdullah olup, me'muriyetten ve rütbe ashabından olmadığı, şöhretimiz Güzel Attarzadeler olduğunu
<i>Târîh ve mahall-i vilâdeti</i>	Tarih-i viladetim Arabi bin ikiyüz kırk olup, mahalli viladetim dahi Urfa'nın Yusufpaşa mahallesinde olduğu,
<i>Mekâtib-i ibtidâiye ve resmiye de ya mu'allim-i mahsûsdan nasıl ilm ve fennleri lâyıkiyla veyâ muhtasarca kıraat ve ta'allüm eylemiştir ve kangı lisânlarda kitâbet ve yâhûd yalnız tekellüm ider bir eserve te'lîfi de var ise neye müte'allikdir ve ruhsat-ı resmiye ile intişâr itmiş midir ve mekteb şehâdetnâmesi ve bir me'mûriyete intihâbnâmesi var mıdır</i>	Mekatib-i ibtidaiye ve resmi de tahsilim olup, Ancak merasim-i şeriflerde şuyuh-u muttahideden layıkıyla tahsil olunmuştur. Ulum-u Hadis ve Tefsir ve Kıraat-ı Seb'a ve vefka ve feraiz usulen ve furuan alihye ve ilahilhamd Tahsil kılınmıştır. Ve daîlerine İcazetname ve ruhsatname ihsan buyurdıkları hususlarıyla esamiyesi beyan olunur. Korkan ülema-i aziminden Hazret-i Mehman Hoca Ülema-i fehümlerinden
<i>Hidmet-i devlete muvazzaf veya mülâzım olarak kaç yaşında ve nerede dâhil ve bi't-terakkî ne kadar ma'âş veyâ harcırâh ve ücret ve âidât-ı sâireye nâil olup refte refte nasıl me'mûriyetlerde bulunmuş ve ne rütbe venişânlar ihsân buyrulmuştur ve mu'ayyenâtının dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzîlâtıyla infisâl ve müddet-i ma'zûliyetdema'âşa nâiliyet ve tekrârmensûbiyeti vâki' olmuş mudur ve</i>	Yigirmi iki yaşında olduğum halde seksen üç seney-i hicriyyesinde nisf aidatla Urfa Sancağı Mahkeme-i şer'iyyesine kitabet hizmetiyle bilduhul iki sene hizmet ettikten sonra ol vakt Akka Sancağı niyabetinde bulunan pederim Ali en-Naki Efendinin vuku' vefatına mebni seksen beş seney-i hicriyyesi ramazan-ı şerifinde darsaadete azimet eyledim seksenaltı seney-i hicriyyesi receb-i şerifi

ba'zı zevât-ı kirâm kitâbet ve ma'yyeti gibi husûsî işlerde bulunmuş ise keyfiyeti ve bu vukû'atın mümkün olduğu kadar şuhûrve eyyâmı tasrîh ile târîhleri gösterilmelidir ve ecnebî nişânını hâmil ise ne sebebe vesîle ile kangî târîh ve me'mûriyetde aldığı dahi beyan olunmalıdır.

kurresinden i'tibaren ba m ürsel-i şerriye Erzurum Vilayeti Celilesine mülhak Kars Sancağı dahilinde Şuragöl Kazası Niyabetine sekiz yüz kırk gıruş maaşla ta'yin buyuruldum yigirmi altı ay ifay-ı vazife eyledim seksen sekiz senesi ramazan-ı şerif gurresinden i'tibaren sekiz yüz gıruş maaşla ol vakit vilayet-i mezkûre mülhak olan Van sancağına tabi şitak kazası niyabetine ba mürsele- i şer'iyye becayışen kahlivi memureyet ettim muahhiren maaş-ı acizanem yedi yüz yüz gıruş'a kadar tenzil buyuruldu. Doksan dört seney-i hicriyyesi şa'ban-ı şerifin on yedinci ve doksan üç seney-i rumiyesi Ağustosunun on beşinci gününe kadar ifay-ı me'muriyet ve ikmal-i müddetle infkak ederek oradan memleketim olan Urfa'ya avdet eyledim iki seneyi mütecaviz ücrete ve zevatımla Meşğul olduktan sonra doksan yedi seneyi hicriyyesinde tekrar dersaadete azimet ederek dairey-i celile-i hazreti meşihatpenahiye matlaba müdavemetle bil-imtihan seney-i merkume camaziyel evvel arasında i'tibaren bin ikiyüz gıruş maaşla Musul vilayeti dahilindekain Kerkük Sancağına mülhak Erbil kazası niyabetine bi't-tayin mahalli me'muriyetime müvaselet ettikten sonra maaşı mezkûr altıyüz gıruşa tenzil

	buyrularak naksan maaşla müddet-i müayene-i acizemi ikmal ettim kesir-ül all bulunduğum cihetle avdetime kuvve-i maliyem olmadığından mebni maka-ı muallayı cenabı meşihatpenahiyeye ba istida'vuku bulan müracaatım üzerine yine sancağı mezkür dâhilindekain sılaca kazası niyabetine maaş-ı mezkûrla üç yüz senesi muharrem kuresinden itibaren ba mürsele-i şer'iyye tayin buyuruldumSılaca Kazası niyabetinde dahi ikmal-ı müddet eyleyerek yine dersaate azimet ve matlaba müdavemetle bilimtihan üç üç senesi cemaziyel ahirin on beşinden itibaren ba mürasele-i şer'iyye bir iki yüz elli gürüş maaşla van vilayeti dâhilinde kain mekki kazası niyabeti şer'iylyesine tayin buyuruldum. Niyabet-i mezkûrede dahi müddeti muayyeney-i acizanemi bil-ikmal vuku bulan istid'a ve istirhamı çakeranem üzerine maaş-ı mezkûrla bin üç yüz elli senesi muharremi-haramın guresinden itibaren Hakkari sancağında kain beytüşşebab kazası niyabetine tayin buyuruldum ise de zaman-ı tayinim mevsimi şitana tesadüf etmesinden naşi şiddeti şita ve bir fek kesiretiyle beraber bazı mazareti meşruadan dolayı mea aile kazaya gidilemeyerek esna-i rahtan avdetle merkez vilayete gelerek makam-ı aliy-i cenab-ı meşihatpenahiye vuku bulan

	tekrar mürcaat ve istirham-ı çağkeranem üzerine sene-i merkume recebül ferdinin gurrelerinden itibaren maaşı mezkûrla ba mürasel-i şeriyye vilayeti mezkûr dâhilinde kain kevaş kazası niyabeti şer'iyyesine tayin buyuruldum. Kaza-i mesbur niyabetinde iken üç yüz yedi sensi martı ibtidasından itibaren maaşı mezkûr bin beşyüz ğuruşa terakki ederek ikmal-i müddeti çakeraneme değin elli mah dahi bin beşyüz ğuruş maaş aldım halef-i acizanemin müvaseletinden sonra mezkûr vilayete azimet eyledim karib-ü diyar ve ol vakit keyifsizliğe düçar olan ailey-i acizami terk ile dersaate azimet edemeyerek oradan ba istida' vuku bulan istada' ve istirhamı acizanem merhamet ve atıfet-i celile-i hazreti veli ni'mey-i celbederek üç yüz dokuz senesi şevval-i mükerrerminin on beşinci gününden itibaren bin beşyüz kuruş maaşla yine vilayeti mezkûre dahilinde meks kazası niyabeti-i şer'iyyesine ba mürasel-i şer'iyye tayin buyurularak mahalli me'muriyetime bil-azime el-haletü hazihi ifay-ı vazife etmekteyim ve hasbelkader rütbe ve nişana nail olamamışımdır
<i>İnfisâlinin esbâb-ı hakikiyesi nedir şikâyetle münfasıl olup taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet ve berâetden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve</i>	Balada arz olunan memuriyetlerin hiç birinden lehül hamd bir şikâyet ve töhmetle infisal etmeyüp ikmal-i müddet ve becayış ve istifa ile infikak etmiş ve asla

<i>bulunduğu hıdemâtdan ve teberrü'esi lâzım sâir husûsâtdan berâat zimmetine dâir şâyân-ı i'timâd evrâkı var mıdır vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına mahal kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile mümkün ise kendi hatt-ı destiyle yazılması ve ruûs ve fermân-ı hümayûnlar ile berevât-ı âliye ve mekteb şehâdetnâmeleri ve intihâb ve icâzetnâme ve berâatnâme vesâir evrâk-ı mevsûka ve müteferri'a suver-i musaddakasının veyâhûd i'âde kılınmak üzere asıllarının işbu varakaya rabtı lâzım gelür.</i>	taht-ı muhakemey-e alınmamışımıdır. Bulduğum memuriyetlerden beraet ve hüsn-i hizmetle hoşnudiyeti mutazammın yed-i Çakerimde bulunan evrakın ve devti Aliyye-i Osmaniyye tezkiresinin suret-i musaddakaları merbutan takdim kılındığı maruzdur. Ol babda emr-i ferman men lehül emrindir.¹⁵⁰ Mühür El Abdud- Dai Naibi bikazai meks Mehmet Nasih

2.5.Bekir Sıtkı Efendi (1684)

Hacı Mehmet Efendinin oğlu olup, 1878 senesinde Urfanın Tozeken Mahallesi'nde doğmuştur. Tahsilini bitirip icazet aldıktan sonra Urfa'ya mülhak, Birecik Kazası Müderrisliğine tayin olmuştur. 9 Temmuz 1328 tarihinde mübtela olduğu “nevresteni” hastalığından dolayı tabip raporu ile mezun addedilmiştir.¹⁵¹ Bekir Sıtkı Efendinin 1684 numaralı dosyasında tercüme-i hal varakaları yoktur.¹⁵² 1684 numaralı dosyası incelendiğinde, o zaman Birecik Müderrisliği yapmakta olan Bekir Sıtkı Efendiyle alakalı Meşihat makamına yazılan sağlık raporunun üst yazısı,¹⁵³ Memurin Kalemine yazılmış adigeçen müderrisin 1 ay izin aldığına dair üst yazı,¹⁵⁴ Halilürrahman Medresesi Müderrisi Abdurrahman Efendi'den aldığı

¹⁵⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1624A,128/18/1.

¹⁵¹ Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Uleması, **Zafer Yayinevi**, İstanbul,1980,II, S.108,193

¹⁵² İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684.

¹⁵³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684,131/10

¹⁵⁴ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684,131/10/2

icazetname ve Tezkire-i Osmanî evrakı mevcuttur.¹⁵⁵ Yine zarfın üzerinde telcûme-i hal evraklarının bulunmadığına dair not vardır.

2.5.1.Meşihat Makamına yazılan izin üst yazısı.

Huzur-u Samiye-i Cenabı Meşihatpenahiyeye

Numro/151

Ma'ruzu Dai dirineleridir ki

Urfaya mülhak Birecik Kazası Müderrisi Bekir Efendi nin vücuduna âriz olan raporuna ve zati âlisine bir mah nedavesiyle zail olacağı Urfa Belediye Tabibi Yahya Efendi tarafından ba-rapor beyan olanacağından üç yüz otuz senesi şa'ban-ı Şerefın onuncu gününden itibaren mumaileyh Bekir Efendi ye bir mah müddeti me'zuniyet verilmiş olduğunu ol babda ferman hazreti men lehul emrindir.

Fi 8 Şa'ban 1320 ve fi 9 Temmuz 1328

Eddai

Eyyüb

Mutezim

Kamil¹⁵⁶

Urfa Livası Niyabetince ve irad hususunda buyurulan iş bu âriza ledel matalu Birecik Kazası Müderrisi Bekir Efendi bera-i tedavi bir mah me'zuliyetiyle verildiği suret-i mukarrerden anlaşılmasına mebni ba'dehu sicile tevdi' edilmesi üzere evvelemirde Ders Vekâletine tevdi' kılındı

14 Ramazan 330 ve fi 14 Ağustos 328¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684,131/10/1

¹⁵⁶ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684,131/10/2

¹⁵⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1684,131/10/2/2

Müdürris mumaileyh Bekir Efendinin Birecik iş'ar bir mah me'zuniyeti tespit edilmiş tebliğ keyfiyeti buyurduklarına sonra iş bu tahriratın sicil müdüriyeti behiyesine havale buyurulması babında emir ve ferman hazreti veliyyülemirdir

Fi 15 Ramazan 320

Mühür

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Sanat ve Sıfatı ve maaşiyeti	Tarihi ve Mahalli veladeti	Mezhebi	Derecat ve Sınıfı askeriyesi			
Bekir	Haci Mehmed	Zeyneb	Müfti	1394 Doksan dört Urfa	İslam	Tertib-i irsal 1315			
Boy	Göz	Sima	Alam et-i Farika-i Sabite	Memleketi	Daire	Mahalles i	Zokağı	Mesken Numrosu	
Orta	Ela	Buğday	Tam	Halep		Urfa	Tuzeke n	Hane 27/2	

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Halil bin Yakup devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. Fi 27 Şubat 362

Nufus Me'muru

Mehmet Hamit

İş bu İcazetname ve Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Tasdikname üzerine Fi 15 Haziran 362

2.6.Bekir Sıtkı Efendi (1646)¹⁵⁸

Salih Efendi ve Huveyl Hanımın oğlu olan Bekir Efendi, 1865 yılında Urfa’da doğmuştur Babası Salih Efendi cihetinden Peygamber Efendimizin Müezzininin soyundan gelmiş meşhur bir aileye mensuptur. Askerlik vazifesini yerine getirmiş olup, Türkçe ve Arapça dillerinde okur-yazardır.

İhlasiye Medresesi Müderrislerinden Fıkıh ve Alem-i muharrir okuyup, müderris Hacı Abdurrahman Efendi başkanlığında oluşan bir heyet huzurunda ulum-ı şer’iyye ve âliye, kelamiyye ve hakîmden sınava girerek ehliyetini ıspat etmiş ve icazetname almıştır. Tezkire-i Osmaniyesindeki bilgilere göre bir eşi olduğu, Suruç ve Birecikte Müderrislik yaptığı, 15 Mayıs 1915 tarihinde vefat ettiği ve vefatından sonra ailesine maaş bağlandığı kayıtlıdır.

2.6.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁵⁹

Kıymeti 10 guruşdur

Sicill-i Ahvâl : Sinûf-ı me’mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriyle sâir vukû’ât-ı mütenevvi’a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tesciline mahsûs olmak ve me’mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzât vesâir her nev’ mu’âmelât ve icrââtta ma’mûlun bih tutulmak üzere vaz’ ve te’sîs buyrulmuşdur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve</i>	İsmim Bekir mahlasım sıdkı şöhretim Dediysalihazade, pederim an asıl Urfa ahalisindendir. Ve teb’ay-ı devleti âliyedendir ve makam-ı mevlid cedden enbiya-i efendimiz hazretlerinin hademesi ve müezzini üç yüz on beş senesi mâh-ı şevvali şerifin on

¹⁵⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1646.

¹⁵⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1646,129/18/1

<i>babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyyeti nedir ve ebeveyni cihetdenma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	dokuzuncu günü ve âna müsadif üç yüz on dört senesi şehr-i mart'ın birinci günü almış beş yaşında olduğu halde vefatı vûku bulmuştur ve ebeveyn cihetinden bir sülaleye mensubiyetimiz yoktur.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Bin iki yüz seksen bir senesi mah-ı zülka'dehu şerifin on dokuzuncu günü ve âna müsadif bin iki yüz seksen bir senesi şehr-i mart'ın üçüncü günü nefsen Urfa kasabasında tevellüd ettim.
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânlarına dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâmealup almadığı ve kangı lisanlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm itdiğibeyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitabetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânlarınusûl ve lügâtiniâdîbilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederimdenilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâildenbâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâiroldığı ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşrolldığı ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeyesâireyedâirbâberât-ı âlî bir imtiyâzhâizoldığı hâlde kangı fenn ve san'atadâirkangı şeyi ve nerede ve kangı târîhdeihtirâ'itmişdir ve bir</i>	Nefsen Urfa Sancağına vehle-i ulada ulum-u ibtidaiyi bin iki yüz doksan iki senesi mâh-ı rebîül evvelin on birinci günü ve âna müsadif bin iki yüz doksan bir senesi şehr-i mayıs'inyedinci günü Hasan Paşa Camii şerif derununda vaki' Rahimiyye Medresesine ulum-u şer'iyye ve âliye'yi tahsil edip, bin üç yüz üç senesi mah-ı Cemaziyel ahirin yedinci günü ve âna müsadif bin üç yüz iki senesi şehr-i martın birinci günü ismi çakeraneme kur'a isabet edip mümeyyiz ve Heyet-i Mahsusa hazretlerine birinci senesi dersden altıncı senesi derslerini beraber bila imtihan isbat-ı ehliyet ederek altı aded musaddak eşkal indimde mevcut olduğu halde cihet-i askeriyeden

<i>me'mûriyetedâirintihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmiştir ve kangı me'mûriyetedâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	tahliye oldum. Türkçe ve Arapça okurum-yazarım ve ruhsat-ı resmiye ile tab' ve neşr olunan bir te'lifim yoktur. Bin üç yüz on dört senesi mâh-ı sefer-i hayrın yirmi yedinci günü ve âna müsadif üç yüz on iki senesi şehri Temmuzun yirmi altıncı günü İhlasiye Medresesinde Müdürrisi Umumiye Fıkıh ve alem-i muharrir merhum Hacı Abdurrahman Efendi ve ecille-i âliyeden müteşekkıl hey'et-i mahsusa huzuruna ulum-u şer'iyeye ve âliye ve kelamiyye ve hakimden isbat-ı ehliyet ederek İcazetname ahz eyledim.
<i>Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahudmülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet suretleriyle kangı me'mûriyetleregeçmiştir ve her birinden ne kadarma'âşveyâma'âşamukâbil ve yahudfevka'l-âdeharcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâirealmıştır ve mu'ayyenâtıncadâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlâtukû'bulmuştur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetdekangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşınıistifâya başlamış ve kangı târîhde</i>	Bin üç yüz yirmi sekiz senesi mâh-ı rebiül ahirin ve âna müsadif bin üç yüz yirmi altı senesi şehri nisanın on ikinci Pazar günü bab-ı muallay-ı meşihatpenâh efendimiz hazretlerinin emr-i âliyesi üzere nefsen Urfa'ya tabi Suruc Kazası Müderrisliğine komisyon-ı mahsus huzurunda bil-imtihan isbat-ı ehliyet eylediğim halde iki yüz gurus maaşla müderris ta'yin olduğum ve el-yevm istihdâm olunuyorum. Üç yüz on senesi mah-ı Cemaziyel Evvel'in evailine ve âna müsadif üç yüz seksen senesi Kanun-i Evvelin evailinde mezkûr kazanın Bıcanlı aşiretine yetmiş beş gurus

<i>işbaşından ayrılıp kangı târîhe kadar ve ne mikdârma'âşalmışdır ve keزالیک sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeplerle nâilolmuşdur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zenaçıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdârimtidâd itmiş ve o müddetdema'zûliyetma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebînişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânınıalmışdır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuşdur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâdahıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebebleayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâreylemişdir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmetasrîhiyetahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyetahrîr olunmalıdır şâyedsâhib-i tercümenin iş bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirindeibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye </i>	maaşla imamet vazifesi hizmetinde bulunmuş olduğum halde fevkalade harcırah ve yevmiye ve ücret maktu' ve gayri maktu' ve aidat sairede ki şeyler vuku' bulmamıştır. Ve vazifem üzere istihdam olduğum halde kırk beş yaşındayım.

<i>olup olmadığı ve var ise neden ibâretidüġitasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>Hidmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakikiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise nesebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' edilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i>	Lehülhamd zan ve şüphe ve şikayetüzerine işten el çektilmedim ve taht-ı muhakemeye alınmadığım gibi infisalim dahi vuku' bulmamıştır. Ve yedimde berâat-ı zimmet evrakı yoktur. İcazetnamem ile Tezkire-i Osmaniyye, Suret-i Musaddakaları iş bu tercüme-i hal varakasına rabten takdim kılınmıştır Pul 2 Receb-i Şerif sene 1221 Suruç Kazası Müderrisi Bekir Sıdkı
<i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelere terkim olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlîtârîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve</i>	Pul 25 Temmuz sene 1226 Suruç Kazası Müderrisi Bekir Sıdkı

<i>ihimâm ile ve mümkün ise kendühatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
<i>Mülâhazât</i>	Müderriş Mumaileyh Bekir Efendi Vazifey-i mezkûre de müstahdem, ahlaken hüsn-i eshabından olduğu tasdik olunur. fi2receb-i Şerif 1228 ve fi 25Temmuz sene 1226 Suruç Baş Vekili Şer'iyye Başkatibi

2.6.2.Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresi:¹⁶⁰

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhr eti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Valide si İsmiyl e Mahal li İkame ti	Tarihi ve Mahal li Velad eti	Mill eti	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyet i	Müte'ehhil ve Zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı askeriy esi
Dedi Salih oğlu Bekir	Müteveff a Salih Efendi	Huvey le	1281	İsla m	Ulema me'muri yeti olmağı	Bir zevcesi var	

¹⁶⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1646,129/18/2

Efen di									
	Eşkali Sicil-i nüfusdakayd olunan mahalli								
Boy	Gö z	Sim a	Alame t-i Farika -i Sabite	Vilaye ti	Kaza sı	Mahalle ve Karyesi	Zoka ğ	Meske n Numro su	Nev-i Mesken
				Halep	Urfa	Narinci	Hane 14/1		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Bekir bin Salih Efendidevlet-i aliyyenintabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayye dolduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.6 Şubat sene 1220

Fi 25 Temmuz 1226

Fi 12 Temmuz 1226

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

2.7. Halil Haki Efendi (4205)¹⁶¹

Urfa'nın Karaburç Mahallesinde 1883 yılında dünya gelen Halil Haki Efendi, Hacı Yakup Efendi'nin ve Ayşe Hanım'ın oğludur. Meşhur bir aileye mensup olmayıp, Seraşlızâde diye bilinirdi. Tahsil hayatına sıbyan mektebinde ibtida'i ulum-u okuyarak başlamış ve Urfa'nın Sakıbiye medreselerine devamıyla arapça'dan sarf, nahv, mantık, meani, beyan, bedi', âdab, ilm-u istikak, Arusa, kelâm, hikmet, hey'et-i fenlerden okumuş ve İcazetname almıştır.¹⁶² vifar-ı seyye'y-i mesnevi-yi şerife kadar, müderris-i mahsusı Hacı Mustafa Efendi'den tahsil etmiştir. Türkçe, arapça ve farsça bilmektedir. 28 Nisan 1910 tarihinde Harran Kazası Müderrisliğine tayin edilmiş ve vefatına kadar buradaki görevini sürdürmüştür.

2.7.1. Tercüme-i Hal Varakası¹⁶³

¹⁶¹İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4205.

¹⁶²İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4205.232/28/2

¹⁶³İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 4205.232/28/1

Kıymeti 10 ğuruşdur

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriylesâirvukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tesciline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mucâzâtvesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtdama'mûlunbihtutulmak üzre vaz' ve te'sîsbuyrulmuşdur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfındadır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	İsmim Halil mahlasım Hâki ismiyle yâd olunurum. Pederimin ismi Hacı Yakup, şöhreti seraşlızade izâfeden olup, bir me'muriyette bulunmamıştır. Pederim alel-usul Hısn-ı Mansur'lu olup,Urfada sakîn ve berhayattır.Devlet-i Âli Osmaniyye teb'asından ma'ruf bir sülâleye mensup değildir.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Urfa'nın Karaburç mahallesinde iki yüz doksan dokuz sene-i hicriyyesinemüsadif (398) seney-i maliyesinde tevellüd etmişim.
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânlarına dereceye kadar tahsîl eylediğı ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet ve yahud yalnız</i>	Evvelen sıbyan mektebinde ibtida'i ulum-u kıraat ederek bilahare Urfa'nın Sakıbiye medreselerine devamıyla Arabiye'den sarf, nahv, mantık, meani, beyan, bedi', âdab, ilm-u istikak, Arusa, kelâm, hikmet, hey'et-i fenlerden

<i>tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşrolduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ'itmişdir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmişdir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	okuyup, ikmal-i isnâdla İcazetname almışım ve vifar-ı seyyi'ey-i mesnevi-yi şerife kadar tahsil ettim. Türkî, müderris-i mahsusi Hacı Mustafa Efendi merhumdan Ulum-u ileyh ve âliye tedris ve ikmal-i teshile İcazetname almışım. Türkî, Arabî ve Farisîce tekellüm ve kitabet ederim. Hiç bir eser ve te'lifim olmayıp, hiçbir me'muriyette intihâb olmadım.
<i>Hidmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil ve yahud fevka'l-âde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyım ve</i>	Bin üç yüz yirmi altı senesi şehr-i nisan'ın yirmi birinci günü Urfa meclis-i iradesinde müteşekkil komisyon hususi huzurunda musabaka imtihanına bid-duhul sarf, nahv, mantık, meanî, beyan, bedi', vedia', usul-ufukîh, kelam, fenlerinden tanzim olunan programmucebincebıla-imtihan isbat-ı ehliyet ettikten sonra fi 1 cemaziyel evvel sene 1328 ve ânâ müsadif olan (28 Nisan 1326) tarihinde iki yüz güruşaşehrî maaşla Harran Kazası Müderrisliğine ta'yin olunarak yevm-i mezkûre de işe

tenzîlât vukû'bulmuşdur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşını istifâya başlamış ve kangı târîhde işbaşından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almışdır ve keza lik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuşdur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı tarihde irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuşdur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemişdir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin iş

mübaşeret ettim ve ikmalete haza me'muriye-i mezkûreden müstahdem.

<i>bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirindeibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâkı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann veşübhe ve şikâyet üzerineişden el çekdirilmiş ise nesebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âsı nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden nehûkme netice virmişdir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılup tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i</i>	Gerek evvelce ve gerek vazifeme mübaşeretinden şimdiye kadar hakk-ı daiyanemeden şek ve şüphe vukubulmayıp,şerefim dairesinde yaşamışımıdır. Pul 5 Haziran sene 1226 Ed-daî Harran Kazası Müderrisi Hakî Halil

<i>hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhir olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak suretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunma küzre asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
<i>Mülâhazât</i>	Mumaileyh eshab-ı Efendiden olup, vazife-sine ifa-yı muktedir, iş bu varak tasdik olunur Fi 9 Haziran 1226 ve fi 15 cemaziyel evvel sene 1228

2.7.2. Tezkire-i Osmaniyye:

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.¹⁶⁴

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahall i Velade ti	Millet i	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte'ehhil ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı askeriyesi
Maraşlı oğlu Halil	Yakup	Aişe	1398 Hısn-ı Mansur	İslam	Talebe	zevcesi vardır	
	Eşkâli					Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli	

¹⁶⁴İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicil-i Ahval Dosyaları**, nr. 4205.232/28/3

Boy	Gö z	Sima	Alam et-i Farika -i Sabite	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mes ken Nu mro su	Nev-i Mesken
				Ma'mu retil El- Aziz	Hısn/ı Mansur	Karyece Ova Karyesi	Hane 85/2		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Halil bin Yakup devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. Fi 10 Eylül 1321

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Fi 5 Haziran 1326

2.8. Hüseyin Efendi (2146)¹⁶⁵

Meşhur Meşayıhten Hacı Yahya Efendi ve Zeliha Hanım'ın oğlu olup, 1859 yılında Urfa'da doğmuştur. Urfa'daki İhlasiye Medresesinde ilim tahsiline başlamış akabinde Mekke, Medine ve Mısır'da tahsil hayatına devam etmiştir. Medrese eğitimini tamamladığında tekrar Halep Vilayetine dönmüştür. 5 Recep 1889 tarihinde Hadis Müderrisliği ile başladığı tedris hayatını 10 Teşrin Sani 1889 tarihinde Halep Askeri Rüşdiyesi Arapça Müderrisliği ile devam ettirmiştir. 15 Teşrin-i Sani 1897 tarihinde Diyarbakir Vilayetinde Milli Aşireti Reisi İbrahim Paşayla tahkikatına ta'yin olunan komisyon a'zalığine tayin olmuş. Bu görevde üç buçuk ay kaldıktan sonra 15 Ramazan 1900 tarihinde İzmir paye-i mücerred ve 25 Şevval 1909 tarihinde ise Edirne Paye-i mücerred ile taltif edilmiştir.

27 Rebiü'l-ahir 1909 tarihinde Mahrec payesi almış, 18 şubat 1909 tarihinde Halep Vilayeti'nde Hz.Zekeriyya'nın (a.s) kabrinin bulunduğu Emevi Cami-i Kebir müderrisliğine ta'yin edilmiştir. Hüseyin Efendi Arapça ve Farsça bilmektedir. 2146 numaralı Sicill-i Ahval dosyasında Tercüme-i hal varakası, Tezkire-i Osmanî ve Evrak kayıt pusulası bulunmaktadır.

¹⁶⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2146.

2.8.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁶⁶

Sual	Cevab
<i>İsmim Hüseyin Efendi merhum pederim meşahir-i meşayihden Hacı Yahya Efendi Hacı Abdulkerimzade şöhretim Urfalızade</i>	Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olundığı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrinden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur
<i>Bin iki yüz yetmiş beş seney-i hicriyesi şevvalin beşinci gününde Urfa'nın Halife mahallasinde tevellüd eyledim</i>	Mahall ve târîh-i vilâdeti:Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir
<i>Ol tarihte mekatib-ü resmiyenin küşad olunmaması cihetle mekatib-i adiyeden Kur'an-ı Azimuşan ile Türkî ve Arabî ve Farisî kıraat ve kitabet ikmal eyleyub Urfadaki İhsaniye Medresesi de Ulum-u Akliyye ve nakliyye kıraat edup, ikmal-i tahsil eyledikten sonra Ehadis-i Şerifeyi telakki eylemek üzere Haremeyn-i Şerefeyn'e bil-azime ehadisi-i şerifden kütüb-i sitteyi telakki eyledim ba'dehu</i>	Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet veyahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet

¹⁶⁶ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2146.155/4/1

<i>Mısıra rihlet eyledim Mısırdaki Cami'ül Ezherde bir müddet müdirede ikmal-i ulum eyledikten sonra bil-icaze fi 5 Şabant 298 tarihinde Haleb vileyetine geldim ve tevattun eyledim ve ulumu-u akliyye ve nakliyye neşrinde iştiğal eyledim ve eyliyorum Türkî ve farisî ve Arabî lisanlarıyla tekellüm ve kitabet ederim te'lifatım yoktur</i>	iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lifi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ' itmişdir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmişdir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.
<i>Fi 5 recep 305 tarihide Cami-i Kebir-i Emevinin Hazreti Zekeriyya aleyhisselamın huzur-u mukaddeslerinde hadis şerif müderrisliğine yüz elli ğuruş maaşla beraber-ı Alişan ta'yin olundum fi 10 Teşrin-i Sani sene 305 tarihinde dört yüz elli ğuruş maaşla Haleb Rüşdü-i Askeri mektebinde arabi muallimliği vazifesine ta'yin olundum fi 15 Teşrin-i Sani 323 tarihinde Diyarbekir Vilayeti dâhilinde Milli Aşireti Reisi İbrahim Paşayla tahkikatına ta'yin olunan komisyon a'zalığına yedi bin beşyüz ğuruş maktu'an tayin olundum me'mureyet-i mezkûrede üç buçuk mâh ikamet eyledikten sonra tahkikat-ı mezkûrenin</i>	Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahud mülâzemetle mi dâhil olmuşdur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmişdir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil veyahud fevka'l-âde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almışdır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyım ve tenzîlât vukû' bulmuşdur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve kangı târîhde iş

<i>ikmal etmesi cihetle me'muriyet-i mezkürenin bit-tab' hitam bulmuştur. fi 15 ramazan 316 tarihinde İzmir paye-i mücerredî uhde-i daiyaneme tevcih olundu fi 25 Şevval 320 tarihinde Edirne Paye-i mücerredî uhdem-yi daiyaneme tevcih olunmuştur. ve fi 27 rebiü'l-ahir 1325 tarihinde tashihen mahrec payesi Uhde-i Daiyaneme tevcih olundu. Fi 18 Şubat 325 tarihinde üçyüz gurus maaşla Haleb Vilayeti müderrisliğine ta'yin olundum el-yevm Haleb Müderrisliği uhdey-i daiyanemdir.</i>	başından ayrılıp kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almışdır ve keزالık sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuştur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âş almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı (silik) hazret-i pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemişdir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin işbu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı

	müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.
<i>Bulunduğum Me'muriyetlerde bala da arz olunduğu gibi terakki kabilinden olup ve lehül-hamd hiçbir taraftan hakkımda şikâyet vaki' olmadığı gibi bir gûna taht-ı muhakemeye alınmadım.</i> Fi 28 Haziran sene 326 Halep Cam-i Kebir-i emevi Muhaddisi ve Vilayet Müderrisi Urfalızade Mühür	Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerineişden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesi ne olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olunduğu sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi

	istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin veyâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür
	Mülâhazât

2.8.2. Tezkire-i Osmanî:¹⁶⁷

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiyesidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Veladeti	Milleti	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte'ehhil ve Zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derece ve sınıf-ı Askeriyesi
Faziletlü Urfalı zade Şeyh Hüseyin Efendi	Müteveffa Yahya Efendi	Müteveffa Zeliha Hanım	1375 Urfada	İslam	Edirne Bab-ı muharirde nahi Bederden Müderrisi Müderrisi Türkçe ve Arapça	Bir zevcem var	İhrac

¹⁶⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2146.155/4/2

						okur yazar ve tekellüm ederim.			
	Eşkâli				Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli				
Boy	Göz	Sima	Alam et-i Farik a-i Sabit e	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mes ken Nu mro su	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Beyda'	Tam	Halep	Halep	Beranisa	Hane 29/1 Care		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Faziletli Şeyh Hüseyin Efendi Urfalı devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 11 Şaban 1328

Fi 28 Temmuz 1327

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Fi 6 Zilhicce 1322 ve 29 Şubat 1330

2.9. Mehmet Emin Efendi (1483)

1278 (1861) yılında Urfa'da doğmuştur. Urfa'daki Abbasiye Medresesinde Müderrislik görevini sürdürürken, Şubat 1331 (1916) tarihinde Havran¹⁶⁸ Kazası Müftülüğüne tayin edilmiştir.

2.9.1.

¹⁶⁸ Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Uleması, **İstanbul Belediyesi Yayınları**, İstanbul, 1980, C.II, s.197

Pederi ismiyle künye ismi	Tarih i tevell üdü	Me'mure ti	Tarih-i Tayini	Tarihi Mübaşere ti	Mikta r-ı Maaşı	Miktar -ı zema m	İş bu ki Tercüm e-i hal Varakas ı i'ta edildiği	Mulahaza t
4602 Sadık Efendi bin Ahmed Lami' Efendi	1285	Şer'iyye Başkâtibi	1 Eylül 265	1 Eylül 265	400	100	2 Haziran 262 Vermişti r	4206
4607 Mehmet Tahir Efendi bin Rüşdi	1278	Muhzır	9 Mayıs 229	9 Mayıs 229	150	“	24 Nisan 221 vermişti r.	4207
“	“	Odacı	“	“	60	“	“	Münhal
1482 Mehmet Emin Efendi	“	Müftü	“	“	400	“	“	Henüz vurud etmemişti r.
4205 Halil Efendi bin Ya'kup	1294	Müderriş	24 Ağust os 226	28 Nisan 226	200	“	226 vermişti r.	4205

12 Cemaziyel Evvel 224 ve 5 Mart 226 tarih ve 5 adetli emirname-i
Meşihatpenahiyle matlub cetvel bit-tanzim takdim kılındı.12 Nisan 226 sene Recep

4 Şubat 331 Harran müntehab ve müntehib olacak Ulema bulunmadığı ve
Müderriş Mehmet Emin Efendinin ta'yini münasib olacağı tahkik kılındığı
ma'ruzdur.14 Şubat 331

Urfa Mutasarrıfı

Fethi

Sabk eden iş'are cevaben Urfa Sancağı Mutasarrıflığı Müftülüğünün iş bu telgraf resmiden münhal bulunan Harran Kasabası Müftülüğü için mahallince müntehab ve müntehib olacak ilmi bulunmadığından Urfa da Abbasiye Medresesi Müderrisi Mehmet Emin Efendi'nin ta'yini münasip olacağı anlaşılmış ve suret-i iş'ara nazaran mezkûr Müftülüğe mumaileyhin ta'vin tensip edilmiş olmakla karin tasvib-i âli buyurulduğu takdirde şereftsudur. buyurulacak menşur —ı âlisinin bilahare maaşının usulen tesviyesi ve tarihi mübaşeritinin ebnasıl uzmenin mezkûr mutasarrıflığa cevaben izbarında sonra Sicil-i Müdiriyyetbehiyesine havale buyurulması babında emr ve ferman hazreti veliyyül emrindir.

25 rebül evvel 1324 ve 16 şa'ban 1331

Mühür

Müstahdimin İlmiyye tertibinden yüz elli gürüş maaşı bulunan Urfada Abbasiye Medresesi Müderrisi mumaileyh Mehmet Emin Efendi'nin Harran Müftülüğüne ta'vin olmasına yeni maaşı mezkûr kıt'a ol sandık ahız tahsis o sandığa kayden anlaşılan ve tertib-i mezkûrenin münhal olmadığı cihetle iadesi mahkemesi olmuş olduğu Urfa Mutasarrıflığına cevaben izbarından sonra sicil müdiriyyeti behiyesine havale buyurulması babında emir ve ferman hazreti veliyyül emrindir.

Fevzi

6 Şevval 334 ve 23 Temmuz 332

Mühür

2.10.Mehmet Emin Efendi (1619)¹⁶⁹

2.10.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁷⁰

Me'murin ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Aliyyenin

¹⁶⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1619.

¹⁷⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1619/128/11/1

Tercüme-i hallerinin tahririne mahsus varakadır

Kıymeti on guruşdur

Suâl	Cevâb
1- Tercüme-i hal sahibinin ismi ve mahlası ve şöhret ve lakabı, bir sülale-i ma'rufeye mensub ise keyfiyet-i nisbeti mezhebi, ecnebi ise tabi'iyeti, pederinin ismi ve meslek ve şöhreti	İsmim Mehmet Emin Pederimin ismi Abdurrahman şöhretimiz hocazadedir. Gerek ben ve gerek pederim ismimizle yad olunuruz her ikimizde efendi yine pederim ilmiye sınıfından olup Urfalıdır bir hayat değildir Milletimiz İslam tabiiyetimiz Osmaniyyedir.
2- Tarih ve mahal-i viladeti	Mahalli viladetim Urfa kasabası olup tarih-i tevellüdüm bin iki yüz altmışsekiz seney-i maliye si martının birinci gününe musadıfıdır
3- Memalik-i Osmaniye ve ecnebiyenin resmî ve husûsî hangi mekteb ve medreselerinde yahud mu'allim-i mahsusdan hangi ilm ve fenn ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği, şehadetname ve tasdikname ve icazetname alıp almadığı almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitabet yahud yalnız tekellümitdiği, tab' ve neşr olunmuş eser ve te'lifi var ise neye dair olup ne zaman ve Zaman-ı sabavetimde Sivas'da gayr-ı resmi mahallemektebinde ta'lim-i Kur'an-ı azimü's-şan ve ilm-i hal iderek ba'dehu yine Sivas'ın Sahibiye medresesinde bir müddet ulum-ı âliye ve aliyye ile meşgul	Urfada Rızaiyye ve İhlasiye Medreselerinde sarf ve nahv Arapça fıkıh ve usul-u fıkıh bilani'met kelam hadis ve tefsir ilmiyeleriyle lisan-ı Arabi ve farsî ve Türkçe tahsil ederek bir kat'a icazetname aldım Türkçe ve Arapça lisanlarıyla tekellüm ve kitabet ederim lisan-ı farsî'ye aşınayım, bir eser ve te'lifatım ihtiraat-ı fenniye ve sanaiyyem yoktur.

oldukdan sonra medine-i Kayseriye’de tûl müddet yine tahsil-i ulûm-ı âliye ve aliyye le meşgul olarak tekml-i nesh idüp bin üç yüz üç tarihinde meşhur Divriğ’li faziletli Mehmed Emin Efendi Hacı’den icazet ahz eyledim ve yedimde tarih-i mezkûr ile müverrah ve muma ileyh Mehmed Emin Efendi Hacı’nin dest-i hattıyla vemühriyle musaddak bir kıt’a icazetnamem dahimevcuddur ve yine Sivas’da Karşlı Hacı İbrahimEfendi Hacı’den talim-i ilm-i feraiz iderek bin üç yüz bir tarihli bir kıt’a muma ileyh Hacı İbrahim Efendi Hacı’nin tasdikiyle musaddak bir kıt’a icâzetnâmem dahi mevcûddur Türkî ve Arabî ve Farisîce tekellüm nerede tab‘ ve neşr olunduğı ihtira’at-ı fenniye ve hususat-ı saireye dair birimtiyaz ve ruhsatı haiz ise mahiyeti, bir me’muriyete aid intihabname veyaehliyetnamesi varsa o me’muriyetin kaçınıcı sınıfı için hangi mahalden ne tarihde virildiğı	

Suâl	Cevâb
4- Evvelce hıdmet-i devlete dâhil olup da henüz tercüme-i hal varakası virmemiş	Hıdmet-i devlete bini üç yüz on dört seney-i hicriyyesi şevvalinin beşinci

<i>olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târihinde ve nerede dâhil olduğu vesırasıyla nasıl me'mûriyetlere hangitarihlerde ta'yin olunup ne mikdar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'mûriyetde ne zaman ifayı vazifeye ve istîfa-yı ma'aşa mübaşeret idüp o ma'aşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'mûriyet vema'zuliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı, ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihraz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman virildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyede bulunmuşve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti</i>	günü fi 24 Şubat sene 1312 guresinin başında Birecik kazasında iki yüz elli ğuruş maaşla kaza-i mezkûr müftülüğine dâhil oldum vazifeye bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi zül'ka'desiyle on birinci günü fi 1 Nisan sene 1312 mübaşeret ve bir sene altı mah yirmi gün ifa-yı vazife eyledikten ve dört bin altıyüz üç ğuruş maaş aldıktan sonra bin üç yüz on yedi seney-i hicriyyesi şevvalinde yirminci fi 9 kanuni sani sene 1315 gününe kurre müddeti ma'zuliyetim imtidâd etmiş müddet-i mezkûre zarfında ma'zuliyet maaşı almamışımdır. Bin üç yüz on seney-i hicriyyesi şevvalinin yirminci fi 9 Kanun-i Sani sene 1315 günü yüz ğuruş maaşla Suruç kazası Müftülüğüne ta'yin oldum. Bin üç yüz on yedi seneyi-hicriyyesi zül-ka'desinde yirmi sekizinci günü fi 16 Mart 1316 mübaşeretiyle dokuz sene beş ay dokuz gün ifay-ı vazife eyledikten ve on bin beş yüz otuz iki ğuruş maaş aldıktan sonra bin üç yüz yirmi yedi seney-i hicriyyesi recebinin yirmi üçüncü günü fi 27 Temmuz sene 1325 taleb ve müracaatım üzerine Harran Kazası Müftülüğüne tahvil-i memuriyetle bin üç yüz yirmi yedi seney-i hicriyyesi şubatının yirmi ikinci günü fi 25

	Ağustos sene 1325 Suruç Müftülüğüne infisal eyledim. Hıdemat-ı devletde bulunduğum esnada o müddeti Urfa'da rizaiyye medresesinde tedrisiyat ile imrâr eyledim.
5- <i>Bulunduğu me'muriyetlerden infisalivuku'bulmuş ise esbab-ı hakikiyesi ve bi'l-ahire cevaz-ı istihdam kararı alup almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk itmeyen ahvalden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hükm sadır olduğu ve ceza görüp görmediği</i>	Hedımat-ı Devlete ve duhumluden sonra Birecik Müftülüğünde infisal eyledim infisalimin esbab-ı hakikiyyesinde mechulemdir. Birecik Kaymakamından veya niyabetintinden bilemediğim onca memnu' olmadığını tahmin ettiğim bir şikâyet üzerine hilaf-ı hakikat iş'arına mebni azl edilmek olmadığım ve hiçbir zaman işten el çektirilmedim gibi taht-ı mahkemece dahi olunmadım fi 18 Ağustos sene 1320 tarihinde i'dul fitr münasebetiyle ta'tilden bila istifade kaymakamdan dört gün için ruhsat olarak esbab-ı amirandan hali Merkez kazara yarına bilmek için heva-i zaruriyyemi tedarik maksadıyla me'zunen merkez livaya gelmiş ve fakat sureti-marbutayı mütekaddim-i tıbbiye raporu mucibini heman merzuği hare mübtela olarak mahalli me'muriyetime gidememiş idim. Mezkûr raporda ta'yinen ayrılan on beş gün mürsil için bera'yı tedavi makam-ı mutasarrıfın istirham-ı me'zuniyeti istemek etmişsem de her nasılsa makam-ı müşar-

	üleyhime müste'fi addedilen suretleri me'muretce hataen verilmişidi

Pul

29 Haziran sene 1321

Harran Müftüsü Baki

2.10.2.Tezkire-i Osmaniye:¹⁷¹

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhret i	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Valides i İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Veladet i	Millet i	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte’ehhil ve Zevcesi müte‘addid olup olmadığı	Derec at ve sınıf- ı askeri yesi	
Mehmet Emin Efendi	Abdurrahman Efendi	Nevfiye Turuncı	Urfa 1326	İslam		Bir zevcesi var		
	Eşkali Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli							
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Vilayeti		Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numrosu	Nev-i Mesken
			Müstakil Urfa Sancağı		Narınca	Hane 1/1		

¹⁷¹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1619/128/11/8.

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Şefik bin müteveffa Mustafa devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 11 Haziran 1326

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Pul

2.11. Mehmet Nasih Efendi (299)¹⁷²

Mehmet Nasih Efendi, Ali Naki Efendi'nin oğlu olup, 1844 yılında Urfa'da doğmuştur. Sıbyan Mektebinden sonra Urfa'da Kutbettin Medresesinde tahsile başlamıştır. Şuragöl, Erbil, Çıtak, Meks, Selahiye, Beyt-üş Şebab, Gevaş, Ma'mur-ul Hamid, Samsun, Hınıs niyabetlerinde bulunmuştur. 8 Temmuz 1909 yılında vefat etmiştir.

2.11.1.Şeyhülislamlığa sunduğu dilekçe:¹⁷³

Huzur-u Samii Hazret-i Fetvapenahiye

Ma'ruz çaker kemineleridir.

Ba-irade-i seniyye hazreti Padişahî me'murin ilmiyye ve ilmiye ve şer'iyyenin zabt ve tescil-i ahvali zımnında bit-tertip sen 31 Mayıs 308 tarihli ve şerefmevrud emirname-i sami-i hazreti Fetvapenahileri ahkâm-ı celilesine tevfikânVan Vilayeti Merkez niyabeti şer'iyyesinin sene 8 Temmuz 1308 tarihli tahriratına melfuf tebliğ ve irsal buyurulan iki neşr tercüme-i hal varakası ve zarf çakeriden tahrir ve imla olunarak tercüme-i ahval kemteraname müteallik nezdinde mahfuz bulunan murasile-i şer'iyye ve mazbata resmiyye sureti musaddakları bu kere leffen ve merbuten arz ve takdim huzuru hazreti velini'melleri kılınmış ve bu ana kadar takdimineadem-i muvaffakiyetbendeganem duçar olduğum keyifsizlikten ileri gelmiş olmağın ol babda Kalemîyye ahvalda Havalede emir ve ferman hazreti men lehul emrindir.

¹⁷² İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 299.

¹⁷³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 299/45/13/2.

24 rebi-ül evvel 310 3 teşrin-i evvel 308

2.11.2.Tercüme-y-i Hal Varakası:¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 299/45/13/1.

Es'ile	Ecvibe
<i>Sâhib-i tercemenin isim ve mahlas veyâ kendisiyle pederi ismi ve pederi me'mûriyetden ise me'mûriyet ve rütbesi ileberâber ma'rûf zevâtdan ise kangı sülâleye nisbet ve şöhrati</i>	İsmim Mehmedmahlasım Nâsih Pederimin ismi Ali en-Nakî, me'muriyeti niyabet, şöhretimiz Adanalı hocazadedir
<i>Târîh ve mahall-i vilâdeti</i>	Tarih-i viladetim bin ikiyüz atmış sene-i hicriyyesi olup müvellidim nefsi-i Urfa'dır.
<i>Mekâtib-i ibtidâiye ve resmiyyede ya mu'allim-i mahsûsdan nasıl ilm ve fennleri lâyıkiyla veyâ muhtasarca kırâat ve ta'allüm eylemiştir ve kangı lisânlarda kitâbet veyâhûd yalnız tekellüm ider bir eserve te'lîfi de var ise neye müte'allikdir ve ruhsat-ı resmiye ile intişâr itmiş midir ve mekteb şehâdetnâmesi ve bir me'mûriyete intihâbnâmesi var mıdır</i>	Urfada Kutbettin medresesinde sarf ve nahv ve mantık ve mâânî ve akaid ve ilm-i fikhîalakadr-ül istita' tahsil etmişimdir lisanı arabîyye ve Türki kitâbet ve tekellüm ederimkürdi lisanına dahi aşınayım, bir eser ve te'lifatım mekteb şehadetnanem yoktur me'muriyet intihabnamesi yedimde mevcut olan mürsele-i şerîyyemdir
<i>Hidmet-i devlete muvazzaf veya mülâzım olarak kaç yaşında ve nerede dâhil ve bi't-terakkî ne kadar ma'âş veyâ harcırah ve ücret ve âidât-ı sâireye nâil olup refte refte nasıl me'mûriyetlerde bulunmuş ve ne rütbe venişânlar ihsân buyrulmuşdur ve mu'ayyenâtının dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzîlâtıyla infisâl ve müddet-i ma'zûliyetde ma'âşa nâiliyet ve tekrârmensûbiyeti vâki' olmuş mudur ve ba'zı zevât-ı kirâm kitâbet ve</i>	Yigirmi iki yaşında olduğum halde seksen üç seney-i hicriyyesinde nısf aidatla urfa sancağı mahkeme-i şer'îyyesine kitâbet hizmetiyle bilduhul iki sene hizmet ettikten sonra ol vakt akka sancağı niyabetinde bulunan pederim Ali en-Naki Efendinin vuku' vefatına mebni seksen beşseney-i hicriyyesi ramazan-ı şerifinde dersaadete azimet eyledim seksenaltı seney-i hicriyyesi receb-i şerifi kuresinden i'tibaren bam üresel-i şerriye Erzurum

<i>ma'ıyyeti gibi husûsî işlerde bulunmuş ise keyfiyeti ve bu vukû'atın mümkün olduğu kadar şuhûrve eyyâmı tasrîh ile târîhleri gösterilmelidir ve ecnebî nişânını hâmil ise ne sebebe vesîle ile kangî târîh ve me'mûriyetde aldığı dahi beyan olunmalıdır.</i>	Vilayeti Celilesine mülhak kars sancağı dahilinde şuragöl kazası niyabetine sekizyüz kırk ğuruş maaşla ta'yin buyuruldum yigirmi altı ay ifay-ı vazife eyledim seksen sekiz senesi ramazan-ı şerif guresinden i'tibaren sekiz yüz ğuruş maaşla ol vakit vilayet-i mezkûre mülhak olan Van sancağına tabi şitak kazası niyabetine ba mürsele- i şer'iyye becayişen kahlivi memureyet ettim muahhiren maaş-ı acizanem yedi yüz yüz ğuruş'a kadar tenzil buyuruldu.Doksan dört seney-i hicriyyesi şa'ban-ı şerifin on yedinci ve doksan üç seney-i rumiyesi Ağustosunun on beşinci gününe kadar ifay-ı me'muriyet ve ikmal-i müddetle infkak ederek oradan memleketim olan urfaya avdet eyledim iki seneyi mütecavizücrete ve zevatımla Meşğul olduktan sonra doksan yedi sene-yi hicriyyesinde tekrar dersaadete azimet ederek dairey-i celile-i hazreti meşchatpenahiyeyematlaba müdavemetlebil-imtihan seney-i merkume camaziyel evvel arasında i'tibaren bin ikiyüz ğuruş maaşla Musul vilayeti dahilinde kain kerkük sancağına mülhak erbil kazası niyabetine bittayin mahalli me'muriyetime müvaselet ettikten sonra maaşı mezkûr altıyüz ğuruşa tenzil buyrularak naksan maaşla

	müddet-i müayene-i acizemi ikmal ettim kesir-ül all bulunduğum cihetle avdetime kuvve-i maliyem olmadığından mebni maka-ı muallayı cenabı meşihatpenahiyeye ba istida'vuku bulan müracaatım üzerine yine sancağı mezkür dahilinde kain sılaca kazası niyabetine maaş-ı mezkürla üç yüz senesi muharrem kuresinden itibaren ba mürsele-i şer'iyye tayin buyuruldum Sılaca Kazası niyabetinde dahi ikmal-ı müddet eyleyerek yine dersaate azimet ve matlaba müdavemetle bilimtihan üç üç senesi cemaziyel ahirin on beşinden itibaren ba mürasele-i şer'iyye bir iki yüz elli gürüş maaşla van vilayeti dahilinde kain mekki kazası niyabeti şer'iyyesine tayin buyuruldum. Niyabet-i mezkürede dahi müddeti muayyeney-i acizanemi bil-ikmal vuku bulan istid'a veistirhamı çakeranem üzerine maaş-ı mezkürla bin üç yüz elli senesi muharremi-haramın guresinden itibaren Hakkari sancağında kain beytüşşebab kazası niyabetine tayin buyuruldum ise de zaman-ı tayinim mevsimi şitana tesadüf etmesinden naşı şiddeti şita ve bir fek kesiretiyle beraber bazı mazareti meşruadan dolayı mea aile kazaya gidilemeyerek esna-i rahtan avdetle merkez vilayete gelerek makam-ı aliy-i cenab-ı meşihatpenahiye vuku

	bulan tekrar mürcaat ve istirham-ı çağkeranem üzerine sene-i merkume recebül ferdinin gurrelerinden itibaren maaşı mezkûrla ba mürasel-i şeriyye vilayeti mezkûr dahilinde kain kevaş kazası niyabeti şer’iyyesine tayin buyuruldum. Kaza-i mesbur niyabetinde iken üç yüz yedi sensi martı ibtidasından itibaren maaşı mezkûr bin beşyüz ğuruşa terakki ederek ikmal-i müddeti çağkeraneme değin elli mah dahi bin beşyüz ğuruş maaş aldım halef-i acizanemin müvaseletinden sonra mezkûr vilayete azimet eyledim karib-ü diyar ve ol vakit keyifsizliğe düşer olan ailey-i acizami terk ile dersaate azimet edemeyerek oradan ba istida’ vuku bulan istada’ ve istirhamı acizanem merhamet ve atıfet-i celile-i hazreti veli ni’mey-i celbederek üç yüz dokuz senesi şevval-i mükerreminin on beşinci gününden itibaren bin beşyüz kuruş maaşla yine vilayeti mezkûre dahilinde meks kazası niyabeti-i şer’iyyesine ba mürasel-i şeriyye tayin buyurularak mahalli me’muriyetime bil-azime el-haletü hazihi ifay-ı vazife etmekteyim ve hasbelkader rütbe ve nişana nail olamamışım
<i>İnfisâlinin esbâb-ı hakîkiyesi nedir şikâyetle münfasıl olup taht-ı</i>	Balada arz olunan memuriyetlerin hiç birinden lehül hamd bir şikâyet ve

<i>muhâkemeye alınmış ise töhmet ve berâetden ne hükme netice virmiştir vecezâ görmüş müdür ve bulunduğu hıdemâtdan ve teberrü'esi lâzım sâirhusûsâtdan berâat zimmetine dâir şâyân-ı i'timâd evrâkı var mıdır vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'ivakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına mahalkalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile mümkün ise kendi hatt-ı destiyle yazılması ve ruûs ve fermân-ı hümayûnlar ile berevât-ı âliye ve mektebşehâdetnâmeleri ve intihâb ve icâzetnâme ve berâatnâme vesâir evrâk-ı mevsûka ve müteferri'a suver-i musaddakasının veyâhûd i'âde kılınmak üzere asıllarının işbu varakaya rabtı lâzım gelür.</i>	töhmetle infisal etmeyüp ikmal-i müddet ve becayış ve istifa ile infikak etmiş ve asla taht-ı muhakemey-e alınmamışımıdır. Bulunduğum memuriyetlerden beraet ve hüsn-i hizmetle hoşnudiyeti mutazammın yed-i Çakerimde bulunan evrakın ve devti Aliyye-i Osmaniyye tezkiresinin suret-i musaddakaları merbutan takdim kılındığı maruzdur. Ol babda emr-i ferman men lehül emrindir.

Mühür

El abdud- dai naibi bikazai meks

Mehmet Nasih

2.11.3.Hizmet Cetveli: ¹⁷⁵

Bâb-ı fetvâ Sicill-i Ahvâl şu'besine mahsûs müddet-i hıdmet cedvelidir

Me'mûrun isim ve şöhreti	Tevellüdi târîhi	Hıdmet-i devlete duhûlü târîhi	Son me'm ûri yeti	İstid' â târîhi

¹⁷⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 299/45/13/5.

Sınıf-ı Hamse nevvabinden. Mehmed Nasih Efendi ibni Ali Naki Efendi					1260			Fi 1teşrin-i evvel sene 85		Hıms Niyab eti	Fi 29 Temmu uz sene 1260
An	İlâ	Müddet-i me'mûriyeti			Müddet-i ma'zûliyeti			Ünvân- ı me'mûr i yeti	Ma'â ş -i şehri y esi	Mülâhazât	
		Se ne	A y	Gü n	Se ne	A y	Gü n				
1 teşr- in-i evvel sene 85	An Eylül sene 87	2	1	0	0	0	0	Şuragöl Niyabeti			
1 teşr- in-i evvel sene 87	1 teşr- in-i sani sene 87	0	1	1	0	0	0	“			
2 teşr- in-i sani sene 87	15 Kanun -i Sani sene 87	0	2	14	0	0	0	Şitak Niyabeti			
16 Kanu n-i Sani sene 87	14 Temmu uz Sene 92	5	6	29	0	0	0	“			
15 Ocak Sene 92	29 Mayıs Sene 96	0	0	0	2	9	15	“			
An mayıs Sene 96	29 Ramaz an Sene 98	2	5	0	0	0	0	Erbil Niyabeti			
An Teşri	27 Mayıs sene	2	6	28	0	0	0	Selahiye Niyabeti			

n-i Evvel Sene 98	201									
28 Mayıs Sene 201	8 Mart Sene 202	0	0	0	1	9	11	“		
9 Mart 202 Sene 202	10 Ağust os Sene 204	1	5	6	0	0	0	Müks Niyabeti		
11 Ağust os Sene 204	15 Ağust os Sene 204	0	0					“		
16 Ağust os Sene 204	11 Kanun -i Sani Sene 204	0	6					Beytüşşe bab Niyabeti		
12 Kanu n-i Sani Sene 204	18 Şubat Sene 204	0	0					“		
19 Şubat Sene 204	25 Mart Sene 207	2	4					Gevaş Niyabeti		
26 Mart Sene 207	29 Şubat Sene 208	0	0					“		
An Şubat Sene 208	12 Mayıs Sene 211	0	1					Saniyen Müks Niyabeti		
14 Mayıs Sene 211	17 Kanun -i Sani Sene 211	2	4					“		

18 Kanu n-i Sani Sene 211	An Şubat Sene 212	0	0					Ma'mur- ul Hamid Niyabeti		
1 Mart Sene 212	2 Kanun -i Evvel Sene 214	1	1 1					“		
2 Kanu n-i Evvel Sene 214	24 Eylül Sene 215	1	0					“		
25 Eylül Sene 215	25 Şubat Sene 218	0	1					Şitak Niyabeti		
26 Şubat Sene 218	12 Kanun -i Sani sene 220	2	9					Saniyen Ma'mur- ul Hamid Niyabeti		
12 Kanu n-i Sani Sene 220	16 Ağust os sene 222	2	7					“		
17 Ağust os Sene 222	21 Ağust os Sene 224	2	8					Samsun Niyabeti		
22 Ağust os sene 224	25 Kanun -i Sani sene 224	0	0					Hınıs Niyabeti		
26 Kanu n-i Sani	8 Temm uz	7	1					“		

sene 224	sene 225									
Vefat 8 Temmuz sene 225	24	7 7	17 6	4	5 6	72				

2.12.Mehmet Sadık Efendi (1228)¹⁷⁶

1869 Yılında Urfa'nın Kazancı Mahallesinde doğmuştur. Babası Ahmet Lami' Efendi, annesi Asıman Hanım'dır. Sibyan Mektebinden sonra Sakıbiye Medresesinde Arapça va Farsça ilimler tahsil etmiştir. Sicill-i ahval dosyasındaki vefat tarihi ve yeri ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

2.12.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁷⁷

Kıymeti 10 guruşdur

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriylesâirvukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerininmüteselsilenkayd ve tahrîr ve zabt ve tescîlinemahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzâtvesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtdama'mûlunbihtutulmak üzre vaz' ve te'sîsbuyrulmuşdur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır</i>	İsmim Mehmet Mahlasım Sadık olup, Mahlasımla yad olunurum. Pederimin ismi Ahmet Lami' Efendi Sarı Vaiz şöhretiyle yad olunurak devletimle tabi'asındanız. Bir sülaleye mensup değiliz!

¹⁷⁶ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1228.

¹⁷⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1228/111/14/1.

<i>ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi 'iyyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdîf sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Urfa'nın Kazanmanci mahallesinde ikiyüz seksen altı sene-i hicriyyesine müsadif olan (285) sene-i rumiyesinde tevellüd etmişim
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânlarına dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşrolduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ'itmişdir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmişdir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin</i>	Evvelen Sıbyan mektebini duhul, yedi-sekiz sene kadar ibtida'yı Ulum-u Kıraat ederek ba'dehu Sakıbiyye Medresesine devam ile Arabiyyeden Vesaya ve Feraiz ve Farisiden Gülistana kadar tahsil ve ikmal-i esnan eyledim. Hasbel-kader İcazetname istihsale edemedim. Türkçe tekellüm ve kitabet ederim ve şimdiye kadar bir eser ve te'lifim olmadığı gibi bir me'muriyete de intihab olunmadım?

<i>kaçıncı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	
<i>Hidmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil ve yahud fevka'l-âde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû'bulmuştur ve her bir hizmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve kangı târîhde işbaşından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almıştır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı tarihde irade-i seniyye-i</i>	Harran Kazası Mahkeme-i Şer'iyye başkitabetine üç yüz gürüş maaşla üç yüz yirmi yedi senesi şehri şa'banına müsadif olan (2 Eylül 325) sene-i maliyesinde bil-imtihan isbat-ı ehliyet ederik ta'yin olundum ve el-haleti hazihi me'mure-i mezkûrede müstahdemim?

<i>hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuştur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ândan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemiştir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin iş bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirindeibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ıhakîkiyesi ve bir zann veşübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise nesebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ'idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ımuhakemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice</i>	Gerek evvelce ve gerek vazifeme mübaşeretimden şimdiye kadar hiçbir meseleden dolayı taht-ı muhakemeye alınmadığım gibi şerefim dairesinde yaşamışımdır. 1 Haziran 326 Harran Kazası Mahkeme-i Şer'iyeye Başkatibi Mehmet Sadık

<i>virmişdir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal</i> <i>varakalarıbâlâdakisuâllere nazarantanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul Yapışdırılup tanzîm olduğu sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâzıresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
<i>Mülâhazât</i>	Sahibi tercümenin hüsnü hal eshabından olup, me'muriyetini ifa-yı kâfi iktidar olduğu tasdik kılındı. 2 Haziran 326 Harran Kazası Heyeti Mühür

2.12.2. Tezkire-i Osmaniye:¹⁷⁸

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Velayeti	Millet i	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte'ehhil ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı askeriyesi
Vaiz Efendizade Mehmet Sadık Efendi	Müteveffa Ahmet Lami' Efendi	Asuman Hanım	Seksen Beş 1285 Urfa	İslam		Bir zevcesi var	 321
	Eşkâli Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli						
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Nev-i Mesken
Uzun	Ela	Buğday	Tam	Halep	Urfa	Kazancı	Hane 58/1

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Hacı Mustafa Efendi bin Mehmet Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. Fi 6 Haziran sene 1326

Fi 2 Haziran sene 1326

Fi 2 Haziran miladi

İş bu suret aslına mutabıktır. ¹⁷⁹

¹⁷⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1228/111/14/2.

¹⁷⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1228/111/14/3.

2.13.Mehmet Şefik Efendi (1667)¹⁸⁰

Mehmet Şefik Efendi 1 Mart 1889 tarihinde Urfa'da dünya'ya geldi. Babası Mustafa Efendi, annesi ise Zeliha Hanım'dır. Urfa'nın meşhur camilerin'den biri olan Camî-i Kebir'de Arapça'dan sarf, nahiv ve farça okumuştur. Türkçe ile birlikte Arapça, Farsça, Kürtçe de bilmekte, bu dillerde okuyup yazabilmektedir. Suruç Mahkeme-i Şer'iyye Mübaşirliğinden başka devlette resmi görev almamıştır. 15 Mayıs 1909 yılında Suruç Mahkeme-i Şer'iyye Mübaşirliği görevine atandı.

Mehmet Şefik Efendi'nin Meşihat arşivindeki 1667 numaralı Sicill-i Ahval dosyasında, kendi el yazısıyla doldurduğu¹⁸¹ tercüme-i hal varakası, kimlik ve eşkal bilgilerinin belirtildiği nüfuz tezkiresi ve Suruç Kazası Mahkeme-i Şer'iyye Mübaşirliği görevine atandığını gösterir belgeler mevcuttur.

2.13.1.Tezkire-i Osmaniye:

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Valides i İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Veladeti	Millet i	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte’ehhil ve zevcesi müte’addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı askeriyesi		
Şefik	Müteveffa Mustafa	Zeliha Suruç	Fi üç yüz beş 1305 Urfa	İslam		Bir zevcem var	Sason fi 1327		
Eşkâli									
Sicil-i nüfusta kayd olunan mahalli									
Boy	Göz	Sima	Alam et-i Farik a-i Sabit e	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mes ken Nu mro su	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Beyda’	Tam	Halep	Suruç	Eski Suruç	Hane 27/1		

¹⁸⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1167.

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Şefik bin müteveffa Mustafa devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 11 Şaban 1328

Fi 28 Temmuz 1327

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

2.13.2.

Kıymeti 10 gırüşdur¹⁸²

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriyle sâir vukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tesciline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzât vesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtta ma'mûlunbih tutulmak üzere vaz' ve te'sîs buyrulmuşdur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mimahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa midir paşa midir ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfındır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetdenma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	İsmim Mehmed, Mahlasım Şefik Pederimin ismi Mustafa mahlası yoktur. Pederim on sene akdam-ı ecel-i mev'udiyle vefat etmiştir. Lakabımızyoktur. Pederim ismiyle mebni mahlasla yâd olunuruz.Efendimiz pederim ne Efendi, ne Ağa, ne Bey,ne Paşadır.Babamın rütbe ve nişanı olmadığı gibi bir me'mureyeti de değildi.Pederim Urfa Livası,milletimiz İslam,tabi'iyyetimiz Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'dir.Ma'ruf bir sülaleye mensub değiliz.

¹⁸² İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1167/130/4.

<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Mahalli viladetim Urfa'dır. Fi 11 receb 1306 sene-i hicriyesi ve fi 1 Mart 1305 tarihinde Urfa'da tevellüd ettim.
<i>Kangı memleket vemekteblerde ve kangı ilm vefenn ve san'at ve lisânlarına dereceyekadar tahsil eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisanlarla kitâbetveyahudyalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitabetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşrolunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşrolduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye ve saireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ' itmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmiştir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	Urfa'da Camiî'-i Kebir medresesine ilm-i tahsil eyledim. Nahv, sarf ve Farisi kitaplarını okudum. Tasdikname ve İcazetname almadım. Türkçe kitabet ve vehmîtekellüm ederim. Arabî ve Farsi lisanları bilirim. Ama Kitabet edemem. Kürdi lisanına âşinayım. Bir eser te'lif ve ihtirââtım yoktur. Evvelce bir me'muriyette bulunmadım.
<i>Hidmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahut mülâzemetle midâhil olmuştur ve</i>	Hizmet-i Devlete fi 5 Safer-ül Hayr sene 1327 miladi fi 15 Mayıs 1325 tarihinde yirmi bir yaşında mevzufen yedi yüz elli

<i>ândan sonra sırasıyla ma'âşlı vema'âşsız gerek dâimî vemuvakkat ve gerek asâlet vevekâlet-i me'mûriyetsûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadarma'âş veya ma'âş mukâbil veyahut fevka'l-âdeharcırâh ve yevmiye veücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtın cadâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hıdmet vema'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşını istifâyaya başlamış ve kangı târîhde işbaşıdan ayrılıp kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve kezalik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzim eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âş almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebi nişânı hâmil olanlar nereden ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almıştır ve bunun kabûl ve ta'lîki hakkında kangı tarihde irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref- müte'allik buyrulmuştur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nereden ve kimin</i>	guruş maaşla dahi Suruç Şer'iyyemübaşirliğine ta'yin olunarak işe mübaşeret eyledim ve şimdiye kadar altı yüz yetmiş beş guruş maaş aldım. Ba irade de mülazemet etmedim. Talebelikden me'muriyet-i mezkûreye dâhil oldum. Evvelce maaşlı ve maaşsız daimi ve muvakkat bir me'muriyette bulunmadım. Rütbe ve nişanım yoktur. Evvelce hizmet-i devletde bulunmadığım gibi, hususi bir kimsenin hizmetinde de bulunmadım.

<i>hidmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ândan nesebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemiştir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr veeyyâmı tasrihiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin iş bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâilveya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olupolmadığı ve var ise nedenibâretidüğü tasrih olunmalıdır.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesi ne olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise tühmet veya berâetinden ne hükme netice virmişdir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i>	Leh-ulhamd şimdiye kadar hizmetçe bir şeyden dolayı taht-ı muhakeme altına alınmadığım gibi bir güne ceza da görmedim ve iş bu tercüme varakası hattı destimle yazılmıştır. Fi 5 şa'ban-ı Şerif 1268 ve fi 28 Temmuz sene 1226 Suruç Kazasında mahkeme-i şer'iyeye mübaşiri Pul

<i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olundukdan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğı esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destîyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak suretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	Leh-ul Hamd şimdiye kadar hizmet-i resmiyyedendolayı taht-ı mahkemeye alınmadığım gibi bir gûna ceza da görmedim ve iş bu tercüme varakası hattı- destimle yazılmıştır. Fi 5 Şaban-Şerif sene 1368 ve fi 28 Temmuz sene 1326 Suruç Kazası Mahkeme-i Şer'iyye Mübaşiri Pul Mehmet Şefik
<i>Mülâhazât</i>	Mübaşir muma ileyhceapları muvafık olunduğı gibi ve me'muriyeti-i mezkureye daimi iktidarîgâh olduğu tasdik kılınır. Fi 28 Temmuz sene 1326 Vekil-i Naib Kaza-ı Suruç Şeriyye Mahkemesi Mühür

2.14.Mustafa Faik Efendi (1668)¹⁸³

Mustafa Faik Efendi Urfa'nın Tahtemur Mahallesinde 1882 yılında dünyaya gelmiştir. Urfa Evkaf Kâtibi Mehmet Efendi ile Medine Hanım'ın oğludur. Sıbyan Mektebinden sonra Halilürrahman Medresesinde Arapça ilimler okumuştur. Bir süre Suruç Kazası Eytam Müdürlüğü yapmıştır.

2.14.1.Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir:

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahall i Velade ti	Millet i	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte’ehhil ve zevcesi müte’addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı askeriyesi		
Diğer Mahdumi Mustafa Efendi	Mehmet Efendi	Medine	İki yüz doksan yedi 1397 Urfa	İslam	Talebeden		Tertib-i Evvel Sene 1318		
	Eşkâli Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli								
Boy	Göz	Sima	Alam et-i Farika -i Sabite	Vilay eti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zo kağ 1	Mes ken Nu mro su	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Beyda’	Tam	Halep	Urfa	Tahtamur	Hane 2/2		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Hacı Mustafa Efendi bin Mehmet EfendiDevlet-i Âliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. Fi 6 Haziran sene 1326

Fi 25Temmuzsene 1326

Fi 28 Temmuz 1327

İş bu suret aslına mutabıktır.

2.14.2.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁸⁴

Kıymeti 10 guruşdur

¹⁸³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1168.

¹⁸⁴ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1168/130/19/1.

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriyle sâir vukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tescîline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzât vesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtda ma'mûlun bih tutulmak üzere vaz' ve te'sîs buyrulmuştur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	İsmim Mustafa mahlasım Faik pederimin ismi Mehmet Efendi, şöhretimiz Müftizadedir. Şöhetimizle yâd olup, Efendimiz pederim müteveffa olup, son vilayeti Urfa'da Evkaf Kâtibi idi. Mezhebim İslam, tabi'iyetim Devlet-i Osmaniyedir. Hiç bir sülâleye mensup değiliz.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Urfa'nın Tehtemur mahallesinde bin iki yüz doksan sekiz sene-i hicriyyesinde şehri rebi-ül evvelin on ikinci gününe müsadif bin iki yüz doksan yedi sene-i maliyesi şeh-i martı'nın birinci günü tevellüd eyledim.
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediğı ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve</i>	Halilürrahman medresesinde Ulum-u arabiyye'den îsagoloji ve fenari kitaplarını okudum. Türkçe ve Arabî kitabet eder Türkçe ve Kürtçe tekellüm

<i>icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellümve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesâireye dâir bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ' itmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmiştir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	ederim. Yed'im de bir gûna şehadetname ve tasdikname ve İcazetnamem yoktur. Ve resailden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr edilmiş bir gûna eser ve te'lîfi olmadığı gibi ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesaireye bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı haiz değilim bir me'muriyete dair yed'imde intihabnâmem dahi yoktur.
<i>Hidmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil veyahud fevka'l-âde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktû'a ve gayr-ı maktû'a ve</i>	Evvelce dâimi ve muvakkit bir gûna me'muriyet de bulunmadım. Ancak Suruç Eytam Müdürlüğüne fi 7 cemaziyel ahir sene 1328 ve ânâ müsadif fi 1 ramazan 1326 tarihinde işe mübaşeret ettim ve el-yevm me'muriyet-i mezkûre de müstahdem bulunuyorum. Bir gûna rütbe ve nişan'a haiz değilim.

âidât-ı sâirealmışdır ve mu‘ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû‘ bulmuşdur ve her bir hıdmet ve me‘mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma‘âşını istîfâya başlamış ve kangı târîhde iş başından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma‘âş almışdır ve keزالik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuşdur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba‘zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma‘zûliyeti nemikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma‘zûliyet ma‘âşı almış mıdır almış isemikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta‘lîki hakkında kangı (silik) hazret-i pâdişâhî şerefmüte‘ allik buyrulmuşdur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemişdir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdîf sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr

<i>olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin işbu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>Hidmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmişdir ve netîcesi ne olmuşdur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmişdir ve aradaki eyyâm ma'âşı nasıl tesviye olunmuşdur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmişdir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde</i>	Hizmet-i Devlete duhulüm tarihinden bu ana değin leh-ul hamd infisalim vaku'bulmamış. ve sonra bir gûna zân ve şüphe ve şikayet olunmadığı gibi taht-ı muhakemeye alınmadığım ma'ruzdur ferman Fi 25 Temmuz 1326 Suruç Eytam Müdürü

yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destîyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak suretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür	
Mülâhazât	Muma-ileyh Mustafa Efendi muktedir âfif-i hulûk vazifesine sadık İfay-ı sa'îye olduğunu tasdik olurum Fi 6 receb sen 1268 ve 25 Temmuz sen 1262 Suruç Kazası Vekil-i Şer'iyye Başkatibi

2.15. Müslim Efendi (1630)¹⁸⁵

Şeyh Müslim Efendi, Urfa Müftüsü Müftüzade Abdurrahman Efendinin oğludur. 1859 yılında Urfa'da doğdu. Babası Abdurrahman Efendi urfa müftülüğü görevini sürdürürken 1878 yılında vefat etmiştir. Annesi Ayşe Hatun'dur. Şeyh Müslim Efendi Urfa'da Şabaniye ve Halilürrahman Medreselerinde, Müderris Hacı Mustafa Efendi'nin derslerini takip etmiş ve ondan icazet almıştır.

¹⁸⁵ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1630.

Şeyh Müslim Efendi 27 yaşında iken Nisan 1885 yılında Birecik Kazası Müftüsü olmuş, 1896 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Aynı tarihte Urfa Bidayet Mahkemesi Azalığı görevinde de bulunmuş ve bu görevi 2 sene sürdürmüştür. Bir müddet açıkta kaldıktan sonra, Nisan 1901 tarihinde Urfa Müderrisliğine tayin olmuştur. Kendisine 1888 yılı Haziran ayında ibtidai hariç Bursa Müderrisliği payesi verilmiştir. İlmi payesi her geçen gün yükselen Müslim Efendi, 1896 Haziran da musila-i sahn'a, 1901 Ağustos ayında İzmir payesine, 1907 Haziran ayında Edirne payesine yükselmiştir.¹⁸⁶ 1907 yılı Mayıs ayın'da dördüncü rütbeden Osmanlı, 1907 Ekim ayında üçüncü rütbeden Mecidî nişanları ile taltif edilmiştir. 1911 yılında yerine Miftahzade Hasan (AÇANAL) atanmıştır.¹⁸⁷

Meşihat Arşivi'ndeki Sicill-i Ahval dosyasındaki bilgiye göre Şeyh Müslim Efendi 1937 yılı Kasım ayında vefat etmiştir. Urfa'da Bediüzzaman mezarlığında babası ve ağabeyinin bulunduğu yerde medfundur.

2.15.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁸⁸

Kıymeti 10 guruşdur

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriyle sâir vukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tescîline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzât vesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtda ma'mûlun bihtutulmak üzere vaz' ve te'sîs buyrulmuştur

Suâl	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mimahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ</i>	İsmim Şeyh Müslim şöhretim Müftizâde Pederim Abdurrahman Efendi şöhreti Müftizâdedir bundan başka... Cihetinden ma'ruf birsülaleye mensub değilim pederimin en ahir me'muriyeti olan Urfa Müftiliğinde ve fan etmiştir.

¹⁸⁶ Albayrak, Sadık, **Son Devir Osmanlı Uleması**, İstanbul,1980,c.4, S.281

¹⁸⁷ Karataş, Mahmut, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, II. Baskı, **Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları** s.219.

¹⁸⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1630/128/29/1.

<i>midir efendi midir ağa midir paşa midir ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat midir değil midir ve milliyet ve tâbi'yyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	Urfalı millet-i İslamiyye ve tabi'iyetten devlet-i Osmaniyeden olarak merhum pederimin mevsule-i Süleymaniye Kurra ruus rütbesi var idi.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Urfa kasabasının iki yüz yetmiş dört sene-i maliyesine müsadif bin iki yüz yetmiş dört seney-i hicriyyesinde tevellüd etmişimdir. Yevm ve şehri viladetim zabt olunmamıştır.
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânlarına dereceye kadar tahsil eylediği ve şehâdetnâme vetasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet ve yahut yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf vema'rûf olmadığı lisânlarınusûl ve lügâtini âdî bilmegle lisânlarla tekellüm vekitâbet iderim denilmeyüpokudum âşinâyım ve ketbve resâilden bâ ruhsat-ıresmiye tab' ve neşrolunmuş bir eser ve te'lifivar ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'atadâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ' itmiştir</i>	Urfa Kasabasında şa'baniyesi ve Halilürrahman aleyhi selavat olunan medreselerine müderris-i mahsusi Hacı Mustafa Efendi merhumdan Ulum-u ileyh ve âliye tedris ve ikmal-i teshile İcazetname almışım. Türkî tekellüm ve kitabet ederim. Arabî ve Farsî ve Kürdî lisanlarına aşınayım. Henüz intîşar-ı eser ve te'lif ve ihtiraât-ı fenniye ve sana'iyyem yoktur. AncakBirecik ve Urfa Müftiliklerine dair menşurlarıma musaddık suretleri merbutadır.

<i>ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmiştir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve Vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahud fevka'l-âde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeretitmiş ve ma'âşını istifâyâ başlamış ve kangı târîhde işbaşından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlin'i tanzim eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise</i>	Bin üç yüz iki sene-yi hicriyesinde Cemaziyel-ahirin yirmiikinci gününe musadif bin üç yüz bir sene-yi maliyesinin nisan mâhı'nın yirmi dokuzuncu gününe müsadif yirmi yedi başında bulunduğum halde Urfa Sancağı dâhilinde Birecik Kazası Müftülüğüne şehri ikiyüz elli gürüş maaşla ta'yin olundum. On bir senesi ifa-yı hizmetimden sonra teşrin-i sani on iki, üç yüz on iki tarihide iki yüz elli gürüş maaşla Urfa Bidayet Mahkemesi âzalığını bit-tahvil, iki sene iki mâh on iki gün ifa-yı vazife Askerliğe infisal ettim. İki sene açıkta kaldıktan sonra nisan onundan üçyüz on yedi tarihinde iki yüz yetmiş üç bir gürüş maaşla Urfa Müftülüğüne ta'yin olunduğum sekiz sene sekiz ay on altı gün hizmetten sonra Kanun-i Sani bin üç yüz yirmi beş tarihinde ücretinde maaşım umum hâresinde üç yüz yirmi altı bin gürüş olunarak, altı yüz gürüş eblağ olundum el-yevm me'muriyet-i mezkûre de müstahdem bulunmuşumdur. Açıkta kaldığım müddet için ma'zuliyet maaşı

<i>mikdârı nedir ve ecnebi nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuşdur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâreylemişdir buraları sene-ihicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin iş but ârîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filansenenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınırbunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise nedenibâret idüğü tasrih olunmalıdır.</i>	almadım. Şevval on dokuz üç yüz beş tarihinde âliyeden Bursa ruusu ve muharrem yirmi dokuz üç yüz on dört tarihinde mevsulesihhi ve cemaziyel-evvel altı üç yüz on dokuz tarihinde İzmir pâyesinden tevcihiyye ve cemaziyel-evvel altı Edirne Pâyesinin üç yüz yirmi beş günü fermanı ve rebîül-ahir altı üç yüz yirmi üç, dördüncü Osmanî ve ramazan yirmi dokuz üç yüz yirmi beş üçüncü mecidi rütbesinden ve nişânlarına nail olunmuşumdur.
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmişdir ve netîcesine olmuşdur ve tekrâr işe mübâeret idenler</i>	Hamden ismim, hamden şahsiyyeme karar-ı taht-ı muhakeme alınmamışımıdır. İki kıt'a menşur, bir kıt'a icazetname ve bir kıt'a mazbut buyuruldu vebir kıt'a İmamet Beratı ve iki kıt'a ferman ve iki kıt'a ruus nüfus tezkiresi ve iki kıt'a

<i>ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âsı nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür veyesinde berâet zimmete vrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazarantanzîm ve cevâb hânelerine terkim olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olduğu sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-ihâziresi ve ma'zûl ise sonme'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhir olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına veisti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destîyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak suretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmaküzre asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	nişan beratı ve iki kıt'a tahrirat sureti musaddikan merbuta takdim kılındığı ma'ruzdur fi 24 Haziran sene 362 Urfa Müftisi

<i>Mülâhazât</i>	İş bu tercüme-i hal varakası mündericatı muvafık-ı hakikattan olduğu gibi mumaileyh hüsn-i hal ve istikâkla mevsuf ve ashab-ı ilm ve faziletinden olduğu tasdik olunur. Fi 24 Haziran sene 1326 Niyabet-i Liva Urfa Abdullah Naki

2.15.2.Tezkire-i Osmaniye:¹⁸⁹

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Valide si İsmiyl e Mahall i İkamet i	Tarih i ve Maha lli Velad eti	Mill eti	Sanat ve Sıfatı ve Hizme ti ve intihab Salahi yeti	Müte’ehhil ve zevcesi müte‘addid olup olmadığı	Dere cat ve sınıf -ı asker iyesi		
Müfti Müteveffa a Abdurrah man Efendiza de Şeyh Müslim Efendi	Müteveffa Müfti Abdurrah man Efendi	Mütev effa Ayşe	Bin iki yüz yetmi ş dört 1284 Urfa	İsla m	Müfti	Bir zevcem var			
	Eşkâli Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli								
Boy	G öz	Sima	Alamet -i Farika- i Sabite	Vilay eti	Kaz ası	Mahall e ve Karyes i	Zok ağı	Mesk en Numr osu	Nev-i Meske n
Orta	El a	Bey da’	Tam	Halep	Urfa	Tahte mur	Hane 2/1		

¹⁸⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicil-i Ahval Dosyaları**, nr. 1630/128/29/4.

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Şeyh Müslim Efendi bin Abdurrahman Efendi devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.6 Şubat 1220

Fi 14 Haziran 1221

Fi 24 Ramazan 1220

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Nezaret-i Umur-u Dâhiliye

2.16. Müslim Hilmi Efendi (1625)¹⁹⁰

1858 tarihinde Urfa'nın Alicanbey mahallesinde dünyaya geldi. Salih Efendi ile Hadice Hanım'ın oğludur. Urfa'nın halen bilinir ailelerinden Arabizâdeler olarak tanınırlar. Müslim Efendi'nin babası da kendisi gibi ilmiye mensubudur. Urfa'nın İhlasiye Medresesinde tahsilini yapmış, Arapça, Fıkıh, Mantık Eğitimi almıştır. Askerlik Hizmetinden muaf tutulmuştur. Urfa'da Mahkeme-i Şer'iyye Başkâtipliği ve Urfa Eytam Müdürlüğü yapmıştır. Başkâtiplik döneminde özellikle Urfadaki Ermeni Vakıfların kayıtlarını tutmuştur.¹⁹¹Sicill-i Ahval Dosyasında Müslim Hilmi Efendi'nin Öğretmenlik yaptığını da anlıyoruz.

2.16.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁹²

Kıymeti 10 gürüşdur

¹⁹⁰ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1625.

¹⁹¹ Urfa Şer'iyye Sicilleri, 226/411-25. , 226/486-159, 213/117-1384.

¹⁹² İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 1625/128/20/1.

Sual	Cevab
<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'yyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	İsmim Müslim mahlasım Hilmi, şöhretim Arabizade ve pederimin ismi arabizade Salim ve yine pederim ismimizle yâdolunmakda yine gerek ben ve gerek pederim Efendiyiz yine ve gerek pederim Urfalızade Urfanın Alicanbeg mahallesinde mutavatındanlarız ve pederim vefat etmiştir ve Validem tarafından bir sülaleye mensup değiliz
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Urfanın Alicanbeg mahallesinde bin iki yüz yetmiş beşin hicriyesinde muharremin müsadif bin iki yüz yetmiş dört sene-i rumiyesinde tevellüd etmiştir.
<i>Kangı memleket ve mekteblerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediğı ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî</i>	Hayat-ı sabavetimde Urfanın İhlasiye medresesinde ilm-i sarf ve nahv ve mantık ve sair e ile fıkıhdan meteşekkildir ve ilm-i feraize kadar tahsil etmişimdir. ve cihet-i askeriyeden bila-ımtihan isbat-ı ehliyet eylediğimden mebni silah-ı askeriyeden müstesna olunmuşumdur. Türk ve Arabi lisanları ile tekellüm eyleyip, Türkçe kitabet

<i>bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab‘ ve neşr olunmuş bir eser ve te’lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve nerede tab‘ ve neşr olduğu ve ihtirâ‘ât-ı fenniye ve sanâ‘iyye vesâireye dâir bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san‘ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ‘ itmişdir ve bir me’mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmişdir ve kangı me’mûriyete dâir ve o me’mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	ederim cihet-i muallimeden henüz icazetname almamışımdır kitabet ve risaleden beratım yoktur ve ihtaraattan esnaiyeye dair bir imtiyaz ve ya rütbem yoktur.
<i>Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma‘âşlı ve ma‘âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me’mûriyet sûretleriyle kangı me’mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma‘âş veyâ ma‘âşa mukâbil veyahud fevka’l-âde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu‘a ve gayr-ı maktû‘a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu‘ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyım ve tenzîlât vukû‘ bulmuştur ve her bir hıdmet ve me’mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma‘âşını</i>	Fi rebiül evvel sene 208 tarihide Urfa Mahkeme-i Şer’iyye mübaşirliğine ve muahhiren fi 27 zilka’de sene 1317 tarihinde mahkeme-i mezkûre zabık kâtipliğine ve mahhiren icra olunan fi 18 kanun-i sani 1325 tarihinde mahkeme-i mezkûrede katıpb-i saniliğine ve muahhiren fi 1 Mart 1326 tarihinde yine Urfa Eytam müdürlüğüne bin yüz elli gurus maaşla halen Eytam Müdürlüğüne istihdam olunmaktayım.

istîfâya başlamış ve kangı târîhde iş başından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almışdır ve keزالik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuşdur ve hıdmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında kangı (silik) hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuşdur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemişdir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyed sâhib-i tercümenin işbu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ

<i>kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû‘ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerineişden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesi ne olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me’mûriyetine ircâ‘ idilmiştir ve aradaki eyyâm ma‘âşı nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> İhtâr <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzîm olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me’mûriyet-i hâziresi ve ma‘zûl ise son me’mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz‘ olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû‘ât-ı</i>	Müddeti me’muriyeti resmiyyeden bu ana kadar hakkımda bir şikayet vuku bulmadığı gibi me’muriyetimden dahi infisal etmemiştir lehulhamd. 1 Temmuz 1326 Urfü Eytam Müdürü Pul Sahibi tercüme hüsnü hal eshabından olup me’muriyetini İfaya kafî iktirarı olduğu tasdik olunur fi 1 Temmuz 1326 Edda-i Başkatip Livayı Urfa Abdullah Faik

<i>mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

2.16.2. Tezkere-i Osmaniye:¹⁹³

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiresidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi ismiyle Mahalli İkameti	Sanat ve Sıfatı ve maaşiyeti	Tarihi ve Mahalli veladeti	Milleti	Metehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecat ve Sınıfı Askeriyesi		
Arabizade Müslim Hilmi Efendi	Müteveffa Salih Efendi	Müteveffa Hadice	Şer'iyye Başkâtibi	1374	İslam	Bir zevcesi var			
Eşgali					Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i	Memleketi	Daire	Mahallesi	Zokağı	Mesken Numrosu	Nev'i Meskeni
Orta	Ela	Buğday	Tam	Halep	Urfa	Alicanbey		29/1	

¹⁹³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1625/128/20/2.

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Hilmi Efendi bin Müslim Efendi devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. 13 Haziran sen 1321

İş bu Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Fi 11 Kanun-i Sani 1208

Nezaret-i Umur-u Dahiliyye

Pul

Mühür

2.17. Ömer Hakkı Efendi (1683)¹⁹⁴

Urfa âlimlerinden olan Ömer Hakkı Efendi aslen Adıyamanlıdır. Şeyh Yusufzade Şeyh Mustafa Efendi'nin ve Fatıma Hanım'ın oğludur. 1856 yılı Haziran ayında Urfada doğdu, Halilürrahman Medresesinde Sarf, Nahiv, Mantık dersleri okudu ve icazet aldı.¹⁹⁵ Urfa'da Ağcamî ve Nimetullah Camii'nde 20 yıl görev yaptı. İhlasiye ve Yusufpaşa Camii'nde talebe okutmuştur. Ömer Hakkı Efendi 54 yaşında, dönemin Urfa Müderrisi Kürt Hacı Ali Efendi'nin 1911 yılında vefatı sebebiyle Urfa da Müderris olmuştur.¹⁹⁶

2.17.1.Tercüme-i Hal Varakası:¹⁹⁷

Kıymeti 10 gürüşdur

Sicill-i Ahvâl : Sınûf-ı me'mûrîn ve müstahdimîn-i devlet-i aliyyenin asıl tercüme-i ahvâl-i zâtiyeleriyle sâir vukû'ât-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin müteselsilen kayd ve tahrîr ve zabt ve tescîline mahsûs olmak ve me'mûrîn ve ketebe ve müstahdimîn-i sâire haklarında intihâbât ve terakkiyât ile mükâfât ve mücâzât vesâir her nev' mu'âmelât ve icrââtta ma'mûlun bih tutulmak üzere vaz' ve te'sîs buyrulmuştur

Suâl	Cevab

¹⁹⁴ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1683.

¹⁹⁵ Albayrak, **a.g.e.** s.357

¹⁹⁶ Karataş, Mahmut, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, **Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları** s.359

¹⁹⁷ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1683/128/20/1.

<i>Sâhib-i tercümenin kendüsiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendüsi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahud şöhretiyle mi yâd olundığı ve kendüsi ve babası beğ midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise kangı sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur</i>	İsmim Ömer mahlasım Hakkı pederimin ismi Şeyh Mustafa, şöhetim olan şeyh Yusufzade ile yâdolunur, pederim me'muriyyet olup, ulema sınıfından ise de vefat etmiştir. An asıl Hısn-ı Mansur Kazasına tabi' Samsat Karyesi ahalindeniz.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâmı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Bin iki yüz yetmiş iki sene-i hicriyesi mâh zilhiccesine musadif yine bin iki yüz yetmiş iki sene-i rumiyesi haziranın ahirinden Urfa'da tevellüd etmişimdir.
<i>Kangı memleket ve mekteplerde ve kangı ilm ve fenn ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alup almadığı ve kangı lisânlarla kitâbet veyahud yalnız tekellüm itdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet iderim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşrolunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve kangı târîhde ve</i>	Hin-ü savetimde Urfa'da vaki' Halilürrahman medresesinde mukarraman Ulum olan sarf, nahv, mantık, ba'dehu İhlasiye Medresesinde Ulum-u şer'iyeye tahsil ederek icazetname aldım. Türkçe ve Arapça ve Kürtçe tekellüm, Türkçe, Arapça kitabet ederim. İlm-ü sarfve nahv 'e aiden te'lifim var ise de müsvedde halinde metruk kalındığından henüz tab' ve neşr edilememiştir. Bir me'muriyete dair yedimde bir güne intihâbnâme yoktur.

<i>nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesâireye dâir bâ berât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde kangı fenn ve san'ata dâir kangı şeyi ve nerede ve kangı târîhde ihtirâ' itmişdir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise kangı mahalden virilmişdir ve kangı me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numrosu nedir gösterilmelidir.</i>	
<i>Hıdmet-i devlete kangı târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahud mülâzemetle mi dâhil olmuşdur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet sûretleriyle kangı me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş veyâ ma'âşa mukâbil veyahud fevka'l-âde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde kangı târîhde işine mübâşeret itmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve kangı târîhde iş başından ayrılup kangı târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla kangı rütbe ve nişânlara ve ne sebeblerle nâil olmuşdur ve hıdmet-i</i>	İcazetname ahzından sonra Urfa'da Nimetullah Camii Şerifinde yirmi, vemuahhıran İhlasiye Camii Şerifinde ve ondan sonra Yusufpaşa Camii Şerifinde alel-Temmuzun ikisine kadar ulum ile ve aliyey-i fetva olarak neşr ve tedris ile işgal etmiş iken Urfa Müderrisi Kürt Hoca Ali Efendi'nin vuku' vefatına mebni iki yüz elli gurus maaş olan mezkûr müderrisliğe bit-ta'yin üç yüz yirmi altı sene-yi Kanun-i Sani 'nin yirminci gününde elli dört yaşında olduğum halde vazife-yi me'muriyeme mübâşeret ettim. Ve nişan'a nail olmadığım gibi ecnebi rütbe ve nişanına dahi almadım. İcazetnamemin suret-i musaddıkası iş bu tercüme-yi hal varakasına merbuten takdim kılınmıştır.

devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âş almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble kangı devletin kangı nişânını almışdır ve bunun kabûl ve ta'lîki hakkında kangı tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-müte'allik buyrulmuştur ve hıdmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hıdmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ândan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti kangı mahalde imrâr eylemiştir buraları sene-i hicriye ve âna müsâdif sene-i mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr veeyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâtasrîhiyle tahrîr olunmalıdır şâyedsâhib-i tercümenin işbu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dair yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâret idüğü tasrîh olunmalıdır.	
Hıdmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû'	Tarih-i ta'yinimden bu ana değin hakkımda şikayet sebk etmediği gibi

<i>bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve netîcesi ne olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır</i> <i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâb hânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılup tanzîm olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğı esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrîhiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashîhi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı</i>	işten el çektirilmek gibi bir muamelede vuku' bulmamıştır. Fi 2 Cemaziyel evvel sene 1229 Fi 19 Nisan sene 1227 Urfa Müderrisi Ömer Hakkı 5 kuruşluk pul İş bu tercüme-i hal varakası muvafekan olduğundan alel-usul tasdik kılındı Fi 4 safer Urfa Müderrisi Ed-dai Mühür

<i>destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ı ta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin veyâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının işbu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	
<i>Mülâhazât</i>	İş bu tercüme-i hal varakası mündericâtının evrak-ı müsbite merbutane veliva niyabetinin bala'da ki şerhinenazaran muvafık-ı hakiki olduğu alel-usul tasdik kılındı fi 21 Nisan sene 1227 Urfa Müftüsü

2.17.2. Tezkire-i Osmaniye:¹⁹⁸

Devlet-i Ali Osmaniyye Tezkiyesidir.

İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Veladeti	Mill eti	Sanat ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyet i	Müte’ehhil ve Zevcesi müte‘addid olup olmadığı	Derecat ve sınıf-ı Askeriyesi		
Ömer Efendi	Molla Mustafa	Fatıma	Urfa 1272	İslam	Müderris	Yoktur			
	Eşkali				Sicil-i nüfusda kayd olunan mahalli				
Boy	Göz	Sima	Alam et-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Nu	Nev-i Mesken

¹⁹⁸ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1683/128/20/2.

			-i Sabite					mro su	
Uzun	Ela	Buğday	Tam	Halep	Urfa	Diyafhan e	Hane 2-1/2		

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Halil bin Yakup devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı. Fi 7 Mayıs 321

Halep Vilayeti

Nezaretü Umur Dahiliyye

Nufus Nezaretü

İş bu İcazetname Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabık olduğu tasdik kılındı.

2.18. Saffet Efendi (1373)¹⁹⁹

Şeyh Mustafa Safvet Efendi, 1866 yılında Urfa'nın Hacı Gazi Mahallesinde doğmuş, 1950 yılında vefat etmiştir. Şeyh Ali Efendi'nin halifesidir. Tahsilini Mısır el-Ezher Üniversitesinde yapmıştır. Mısır El-Ezher üniversitesinden döndükten sonra 1902 yılında Urfa İdadi Mektebi'nde Farsça ve Ahlak öğretmenliği yapmıştır. Şair yönü de bulunan Edebiyatçı'dır. Şiirlerinde "*Safvet*" mahlasını kullanmıştır. Çok iyi derecede Arapça ve Farsça bilen Safvet Efendi, babasının şeyh olduğu Halvetiye Tekkesinde Kur'an-ı Kerim Öğretmenliği de yapmış belli bir süre tekkede hatiplik görevinde sürdürdü.²⁰⁰

Mustafa Safvet Efendi 1908 yılında Urfa mebusu olarak İstanbul'a gitmiştir. Bir süre mebusluk yaptıktan sonra, "*Olanlar Dergâhı*" Şeyhliğini vekâleten yürüttü. İstanbul'da Fatih Camii dersiamlığında bulunmuş ve 1914 yılında Göynüklü Hafız Hilmi Efendi'ye icazetname vermiştir. 1918 yılında "*Meclis-i Meşayih*" başkanlığına getirilmiştir. 1919 yılında bu görevden ayrılarak Tetkik-i Mesahif ve Müellefat-ı şer'îyye Meclisi (Mushafları İnceleme ve Dini Yayınlar Dairesi) başkanlığına tayin

¹⁹⁹ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1373.

²⁰⁰ Urfa Şer'i Mahkeme Sicilleri, **Milli Kütüphane**, Arşiv no.227, sıra no.545

edilmiştir. Bu görevinden azledildikten sonra 1922 yılında “Dar‘ül-Hikmeti‘l-İslamiye” azalığına getirilmiştir. 1922 yılında Urfa Milletvekili olarak tekrar meclise girdi. 3 Mart 1924 tarihinde Hilafetin kaldırılması hakkında önerge veren elli üç kişinin başında yer aldı. 1927 yılında ise milletvekili olarak emekli oldu.²⁰¹

Şeyh Safvet Efendi’nin en çarpıcı çalışması “*Tasavvuf Mecmuası*” olmakla beraber İzmirli İsmail Hakkı ile “*Tasavvuf ve Ahlak*” Konularındaki Hadiselerin Sıhhati konulu bir tartışma üzerine eser kaleme almıştır. Başlangıçta İzmirli İsmail Hakkı’nın “*Ceride-i İlmiye*” dergisinde yazdığı bir not’a istinaden başlayan tartışma şahısları aşarak mensup oldukları kurumları da etkileyecek düzeye gelmiştir. Bu tartışmalar sonucunda Şeyh Safvet Efendi iki kitap yazarak yaşanan tartışmalara nokta koymaya çalışmıştır.²⁰²

Şeyh Safvet Efendi’nin yazdığı kitaplar:

1. Ulum-i şer‘iyye ve Asri Mücedditlerimiz (h. 1340)
2. Tasavvufun Zaferleri adlı eserleridir. (h. 1340)

1930 yıllarda ise bazı eserlerin telif ve tercümesi ile meşgul olur. Aşağıdaki tercümeleri maarif klasikleri arasında yayınlanır:

1. Atatullah İskenderi, Hikem-i Ataiyye
2. Fahrüddin-i Iraki, Parıltılar (Lemeat)
3. Suhreveri-i Maktul, Nur Heykelleri, (Heyakilu‘n-nur)

2.18.1.Me’muriyetle ilgili tekaüd bilgilerini içeren form.²⁰³

Bab-ı Fetva Sicil Müdiriyeti

İsim ve Mahlası ve Şöhreti	Pederi nin İsmi ve Mesleği	Mahal li tevellü dü	Tarih-i Tevellüd ü		Mez hebi	Tabiiy eti	Vesikasının		Sicil Num arası
			Ar abi	Ru mi			Cinsi yeti	Tari hi	

²⁰¹ Albayrak, a.g.e. s.108,193

²⁰² Geçmişten Günümüze Şanlıurfa’da Dini Hayat, TDV, Şanlıurfa İl Müftülüğü Yayınları, Baskı.1,2011,Ankara

²⁰³ İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyaları, nr. 1373/118/33/1.

Halvetiye Tekkesi Postnişini Şeyh Hacı Mustafa Saffet Efendi	Sahabe y-i Güzind en Ebu Bekir Sıddık R.A Teala Anhu ma Hazretl erinin Sülale- i Tahirel erine münta hi müteve ffa Şeyh Abdül kadir Efendi	Urfa Kasab asında Hacıg azi Mahal lesi		138 3	İsla m	Hacıga zi	Tezk ire-i Osm aniye Suret i	30 Mart 1321	1373
Tahsili									
							Vesikasının		
							Mebni	Tarih i	
Mebadi-i Ulumu Urfada gördükten sonra Mısıra azimetle Cami-ül Ezherde dört sene kadar ulum-u arabiyye müderrisi ve ba'dehu yine Urfaya avdetle Müftüyi esbak Merhum Hacı Abdullatif Efendi'nin suffe-i tedrisinde ulum-u aliyye ve âliye-i arabiyye tahsilini bit-tamam icazetname ahz eylemiştir. Türçe, Arapça, Farisice tekellüm ve kitabı olupdosyasında muhafaza edilen Dersaadette haftada bir defa olmak üzere (Tasavvuf) namıyla neşreylediği ceridenin sahib ve sermuharriri olduğu, 4 Eylül 327									
Bulunduğu Me'muriyetler									
							Vesikasının		

Me'm uriyeti	Ma aşı	Ta'yini tarihi	Vazife ye Mübaş eret Tarihi	İşd en me bni tari hi	İnfi sali Tar ihi	İnfik ak Tari hi	Esbabı	Meb ni	Num rosu	Tarih i
Urfa Mekte bi Arabi, Farisi ve ahlak dersi mualli mliği	20 0	19 Ağustos 317				24 Teşr ini evve l 136 4	Tarihi Mezkü rden itibare n iki yüz ğuruş maaşla iş bu mualli mliğe tayin edilmi ştir.			
							Mezkü r tarihe kadar mualli mlikte bulunu p infikak edilmi ştir.			

1 Mart 324 tarihine 25 Teşrini Evvel tarihine kadar Urfa Bidayet Mahkemesi azalığında bulunup Meclisi mebusan azalığına intihabına mebni bil-istifa infisal etmiştir. Birinci devre-i intihabiyede 22 teşrini sani 324 tarihinde Urfa Meb'usluğuna bil-intihabe Meclisi Mebusanın feshi üzerine 5 Kanun-i Sani 327 tarihinde infikakı vuku'bulup bu müddet zarfında yüz kırk bin sekiz yüz seksen yedi ğuruş meb'usluk tahsisatı almış ve ikinci devrede intihabiyede 30 Mart 328 tarihinde tekrar livayı mezkûr mebusluğuna intihab eylediği ve meclisi mebusanan 23 Temmuz 328 tarihinde fesh olunduğundan infisale ve bu müddet zarfında Yirmi bin ğuruş tahsisatı aldığı ve üçüncü devre-i intihabiyede 22 Şubat 329 tarihinde keza mezkûr Liva mebusluğa bil-intihab 21 Temmuz 334 tarihinde memuriyete tayininden dolayı mebusluğu hitam bulmuş ve bu müddet zarfında yüz doksan beş bin ğuruş tahsisat aldığı ve tahsisattan aidatı müterakimeyi mefsat tefsiye edeceğini taahhüt etmekle ve yirmi yedi bir elli ğuruş on pare tahakkuk ve deyn-i mezbureye mahsuben meclis-i muhasebece üç bin ğuruş tahsisat vukubulup bakiye-i deyni yirmi dört bin elli üç ğuruş on paredan ibaret kaldığı İş bu riyaset'e mebni bin ğuruş maaşla ta'yini hususunda bil-isti'zan kaim-i mezkûrde irade-i seniye-i hazreti padişahi şeref mütallik buyrulmuştur.			

Değerlendirme:

Osmanlı Devleti Merkezîyetçi bir yapıya sahiptir. Geleneksel devletlerin otoriter olmak zorunda olduğunu görüyoruz. Yalnız bu otoriterlik toplumu ezen bir totaliter yönetim anlamına gelmemektedir. Yönetim kadar toplumun yaşam tarzı da yönetim üzerinde etkili olmaktan ve geniş siyasal katılımdan uzaktır. İdareciler, halkın can ve mal güvenliğini esas alır; reaya ise vergi vererek ve kanunlara uyarak idareye karşı görevlerini yerine getirmekle mükelleftir. Devlet ile halk arasındaki bağ ulema

sayesinde tesis edilmiştir. Ulema, toplumsal şekillenmede en büyük etken ve devletin yönetim sisteminde kimi zaman denetim mekanizması olmuştur.

3 Kasım 1839 tarihi İmparatorluğun, devlet ve toplum hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra bürokrasi daha etkili bir hale gelerek bozulan merkezi otoriteyi yeniden kurmak, idari, adli, mali olanlarda devleti yeni bir yapıya kavuşturmak için yönetimde daha etkili hale gelmiştir. Tanzimat döneminin beraberinde getirdiği modernleşme süreci, özellikle idari modernleşmeyi kaçınılmaz kılmaktaydı. 19.yüzyılda tarımda, sanayide önemli değişiklikler beraberinde mahalli grupların eyalet yönetimine bir ölçüde katılmalarını gerekli kılıyordu. 19. yüzyıla kadar devlet, bazı hizmetleri mahalli gruplara, dini cemaatlara, vakıflara veya şehir sakinlerinin önde gelenlerine tevdi etmiş ve Tanzimat'ın ilanından sonra da bu hizmetlerin merkezden yürütülmesine çalışmıştır. Bu bağlamda bürokrasiye geçiş aşamasından ulema sınıfı da etkilenmiştir. Ulemaya ait sicil dosyaları tutulmuştur. Son dönem Osmanlı ulemasına ait yaklaşık yedi bin'e yakın tercüme-i hâl (sicil) dosyası mevcuttur. Bu dosyalar içerisinde kadı, naib, müderris, dersiam, vaiz gibi görevlilere ait çeşitli bilgiler yer almaktadır. Bu sicil dosyalarında şahsın ismi, soyu, doğum yeri ve tarihi, eğitim gördüğü okullar, memuriyete tayininden emekli oluncaya kadarki serüveni, icazetnamesi, varsa yazdığı risaleler gibi muhtelif bilgiler bulunmaktadır. Bu sicil dosyaları Sicill-i Ahvâl Defterleri'yle beraber incelendiğinde daha teferruatlı bilgilere ulaşılabilmektedir.

Urfa Ulemasının Sicill-i Ahval Dosyalarına ulaşıldığında öncelikle şunu söyleyebiliriz ki; bazı zarflarda kişi hakkındaki evrakların eksik olduğunu görüyoruz. Bir evrakta diğer bir evrakın varlığına veya eki olduğuna dair yazı bulunmaktadır. Memurların bazılarının sicil dosyası zarfının üzerinde, o kişiyle ilgili bilgiler not alınmıştır. Yapılan işlemler ilgili, zarfların çoğunda tercüme-i hal varakaları bulunurken birkaç kişinin dosyasından bu varakalar çıkmamıştır. Yine kişinin genel olarak atama ve izin durumları ile ilgili yazışma evrakları da bulunmaktadır.

Sicill-i Ahval dosyalarından 1646 ve 1684 numaralı olanların Bekir Sıtkı Efendi'ye ait olduğu görülmüştür. 1684 nolu zarfta şehatname ve bir tayin yazısı olduğu ve 1646 no'lu dosyadaki aynı kişi olup-olmadığı anlaşılamamıştır. Bunun sebebi 1684 nolu zarfın muhtevasında bu kişiye ait kişisel bilgilerin bulunduğu evrakın bulunmamasıdır.

Araştırmalarım esnasında şahısların tespitinde, o dönem soyadı uygulamasının olmaması ve kişiye ayırt edici özelliklerin bulunmayışı bir takım sıkıntılara sebep olmuştur. Kaynak kitaplarda geçen bir meşhur kişinin arşvinin veri kaynağındaki kayıtlarda farklı olarak geçmesi ve arama esnasında aynı isimden birçok kişinin adının çıkması çalışmamızı zorlaştırmıştır.

Genel olarak, Urfa’da görev yapan ulemanın medrese eēitimi grdēē, birden fazla dil bildiēē, bu dillerde eēitim gördükleri ve talebelerine eēitim verdikleri görülmektedir. Urfada şu anda bile isimleri meşhur medreselerde görev yaptıkları tespit edilmiştir. Buluntu Hoca olarak bilinen ve balıklıēl yakınında medfun bulunan meşhur âlimin, Abdurrahman Halis Efendi olarak kayıtlarda yer aldığı çalışmamızda tespit edilmiştir.

Tercüme-i hal varakalarını her memur kendi el yazısıyla doldurmak zorunda olduēundan bazı dosyalardaki tercüme-i hal varakaları gayet okunaklı iken bir kısmının okunmasında zorluk yaşanmaktadır.

Urfa ulemeasının Sicill-i ahval dosyaları incelendiēimizde elimizdeki emvarterde hepsinin tek eşli olduēu ve herhangi bir tahkikat geçirmediikleri ve mahkemelik bir durumlarının olmadığı da dikkamizi çekmektedir. Her bir Urfa ulemasının birkaç farklı görevi deruhte ettikleri de görülmektedir.

III. BÖLÜM

I- URFA ULEMASININ EĞİTİM HİZMETLERİNE KATKISI

Osmanlı Devleti'ndeki başlıca dört sınıftan biri ilmiye sınıfıdır. Diğer üçü ise seyfiye, mülkiye ve kalemiyedir. Devlet kontrolünde örgütlü bir sınıf olan ve başında Şeyhülislam'ın bulunduğu ilmiyenin başlıca görevleri dini eğitim ve dini kaidelerin doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır.

Ulema kelimesi bilmek anlamına gelen “ilm” mastarından ism-i fail olan “âlim” kelimesinin cemi olup, şer’i hukuk araştırmacıları (fakihler), İslam hukukunun tatbikatçıları (Kadılar) ve ammenin ibadet işleri ile medresede eğitim verenler (Müderrisler) gibi anlamları ihtiva etmektedir. Bu çalışmada incelenen ulema, bu üç zümreden birisine mensup olabileceği gibi bunların dışında yer alıp, “beg, efendi” gibi unvanları taşıyanları, tarikat ehli olan ve Osmanlı makamlarınca ulema sıfatı ile anılan kimseleri de kapsayacaktır.²⁰⁴ Osmanlı devletindeki eğitim sistemi, taşradan merkeze gelerek ilmiye sınıfı içinde yükselmek isteyenler için açık bir yol sunarken, ülke dışından gelen ulemanın sistemle bütünleşmesinin önünde bir engel olmadığının göstergesiydi.

XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerinde Urfa (Ruha) sancağında otuz dört cami ve mescidin bulunduğu kayıtlıdır.²⁰⁵ XVII. yüzyıl ortalarında Urfa’yı ziyaret eden Evliya Çelebi yirmi iki cami ve altmış yedi kadar mescidden söz etmektedir.²⁰⁶ Çok eski bir tarihe sahip olan Urfa, kültür ve eğitim bakımından önemli bir yere sahiptir. İlk çağlardan beri Harran Üniversitenin de etkisini göz önüne aldığımızda Urfa’nın önemli sayıda ve seviyede ilim adamı yetiştirdiği görülecektir. Özellikle İslami ilimlerin yaygınlaşması bakımından büyük ölçüde ilerlemeler kaydettiği bilinmektedir. Bunun içindir ki Urfa’da birçok medrese, tekke ve zaviye bulunmaktadır. Burada yalnız Urfa halkı değil Urfa dışından gelen öğrenciler de eğitim görmüştür.

Sibyan Mekteplerinin mecburiyeti II. Mahmut döneminde başlamış ve devletin her tarafında olduğu gibi Urfa’da da birçok sibyan mektebi açılmıştır. O devrin ilkokulları mahalle mektebi de denilen sibyan mektepleri idi. Camilerin uygun bir odasında dört yaşında olan çocuklar eğitime başlardı. İmamlar ve müderrisler bu

²⁰⁴ Gökbilgin, M. Tayyip. “Ulema”. 1997XIII. Eskişehir: MEB Yayınları.

²⁰⁵ Urfa Şer’i Mahkeme Sicilleri, Milli Kütüphane, defter no:222,s.156

²⁰⁶ Zıllıoğlu, Mehmed, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul,1970,c.V,s.43

çocuklara ders verirdi. Öğrenciler sibyan mektebinden sonra isterlerse medreselere gider isterlerse Urfa’da sırasıyla Rüşdiye Mektepleri, Daru’l-Muallim, Daru’l-funun okullarına devam ederlerdi. Sultan Abdulmecid devrinde 1854 yılında Şeyhülislam Meşrebzade torunu Mehmet Akif Efendi kadı yetiştiren bir okul açmıştır. Bu okulun adı 1885 yılında Mekteb-i Nüvvab olmuştur. Urfa’da medrese veya okullarda tahsilini tamamlayan öğrenciler imtihan ile bu okula girmişler ve kadı olmuşlardır.

Urfa Medreselerinde görülen dersler, İstanbul gibi büyük şehirlerdeki medreseler ile kıyas edildiğinde, Tıp, Riyaziye, Heyet dışında aşağı yukarı aynı derslerdi. Dini derlerin yanında matematik, geometri, mantık ve felsefe derslerinin de okutulduğunu görüyoruz. 2194 numaralı Abdülkadir Efendi’nin tercüme-i hal varakasinda kendi ifadesi ile *“Bir sene kadar Coğrafya ve kurat dahi tahsil eyledim sonra Urfa Musarrıfı esbak-ı saadetlü Rumi Paşa hazretlerinden müdhil coğrafya ve efkâr-ıl ceberutname kitabî tahsil eyledim ve ilm-i mekânların risale-i mardini ve usturlabı ölçü tahsil etmiş idim”* demiştir. Bu da ulemanın mesleki eğitimin yanında fenni ilimlerde eğitim aldığı ve bu alana katkı sağladığı görülmektedir.

Bir müessenin idare ve idamesi mali bir külfeti de beraberinde getirmektedir. Urfa’da medreselerin yanında bir çok tekke, zaviye, cami yapılmış bunun yanında vakıflar kurulmuştur. Özellikle Urfa dışından ilim tahsili için gelen öğrencilere öncelik verilmiş ve *“...ehli ilim dindar kimseler müderris olup hucurat-ı mezkûrde gurebadan sakın olmak üzere..”* gibi vakfiye notları Urfa’da ilim adamlarına ve eğitime verilen değerin ne denli önemli olduğuna işaretler. Vakfedilen aynı ya da nakdi gelirler öğrencilen kitap, defter vs. ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanmıştır. Urfalı hayırseverler tarafından öğrencilere aylık bağlandığı da görülmektedir. Urfa Uleması bu vakıfların mütevelli heyetinde yeralarak aktif rol oynamış ve eğitime hizmet etmişlerdir. Urfa Mezarlıklarında, eski mezar taşları kitabelerinde hayırseverlerin yardımlarının nerelerde ve kimlere verileceğine dair bilgiler bulunmaktadır. Abbasiye Vakfına ait 1696 tarihli vakfiyede *“..yedi hucurata sakın yedi nefer talebe-i ulumun beher mâh her birine nisf kuruş vazife verem ve bir kuruş dahi beher mah taamları masraflarına sarf olunup...”* denilerek öğrencilere her ay verdiği yarım kuruş aylığı bildirmektedir.

1885-86 senesinde Urfa kazasında gayrimüslimlere ait 18 mektepte toplam 1134 talebe okumaktaydı.²⁰⁷ Yine aynı sene Birecik Kazası'nda 2 gayrimüslim mektebinde 55 öğrenci eğitim görmektedir. 1890'da Urfa ve kazalarında 2 Latin ilkokulunda 90, 6 Katolik Ermeni ilkokulunda 344, 8 Gregoryen Ermeni ilkokulunda 460, 1 Protestan Ermeni ilkokulunda 190 ve 1 Jakobin Cemiyetine ait Süryani ilkokulunda da 50 öğrenci okumaktaydı. Nüfuslarına oranla gayrimüslimlerin eğitim fırsatlarının Müslümanlarla kıyaslanmayacak kadar yüksek olduğu görülmektedir. Buna rağmen 1915 senesinde Liva İdaresi Hususî Bütçesi'nden gayrimüslim mekteplerine parasal yardımda bulunulmaktaydı. Bu gayrimüslim cemaat mekteplerinden başka misyoner okullarının da gayrimüslim nüfusun eğitime katkısı olmuştur. Misyoner okulları tek eğitim kurumu olarak gelmemekte, yetimhane, hastane ve mektepten oluşan bir kompleks yapı ile kurulmaktaydı.²⁰⁸ Yatılı olan bu misyoner okulları ekonomik durumu kötü olan gayrimüslimlere de hizmet götürmekte; bu durum onların eğitim düzeylerini Müslümanlarla kıyaslanamayacak bir noktaya taşımaktaydı²⁰⁹ 1895 ve 1915 yıllarında patlak veren Ermeni olaylarında Amerikan²¹⁰, Alman ve Fransız Misyoner yetiştirmek için kurdukları okullarından mezun Ermeni talebelerin etkisi büyüktür. Bu okullarda yetişen kişiler Urfa'da taraftar toplayabilmek ve Ermeni nüfusunu Müslüman nüfustan fazla göstermek²¹¹ adına gerek dış güçlerin desteğini alarak ajan olarak aşiret reisleri ve kanaat önderleriyle kritik görüşmeler yapıyorlar ve vaadlerde bulunuyorlardı. Psikolojik olarak halkı etkilemek istemişlerdi. Hatta durum o seviyeye gelmişti ki ezan okumak için minareye çıkan imam ermeni keskin nişancılarının hedefi haline geliyordu. Eğitim sadece küçük talebeler için değil herkes içindir. Başta dönemin Müftüsü Hasan AÇANAL gibi Ulema ve din adamları sayesinde halk her platformda bilinçlendirilmiş ve kurtuluş mücadelesi vermiştir.

Urfa'da tarih boyunca eğitim ve öğretime büyük değer verilmiştir. Tarihin ilk Üniversitesi olan Harran Üniversitesinin kurulmasından, kurtuluş savaşında halkın

---

²⁰⁷ **Hicri 1300 Halep Vilayet Salnamesi** s.116

²⁰⁸ Karakaş, Mahmut, Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni, **Ş.Urfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.** Ankara, s.402.

²⁰⁹ Bayraktar, Hilmi, Tanzimat'tan Cumhuriyete Urfa Sancağı, **Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merk. Yay.** Elazığ 2007, s. 125

²¹⁰ Mutlu, Şamil, **Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları**, Bilimevi Yayınları, İstanbul, 2005, s.363

²¹¹ Çay, Abdulhaluk-Yaşar Kalafat, Doğu ve Güneydoğuda Anadolu Kuvay-ı Milliye Hareketleri, Ankara, 1990 s.66.

dini ve kültürel yapısının yok olmaması ve gelişmesi için önemli adımlar atılmıştır. Başta medreseler ve diğer okullarda tahsil gören birçok talebe Urfa'nın Eğitim ve kültür hayatının gelişmesinde yapı taşı olmuştur. Urfa ipek Yolu güzergâhında olması ve jeopolitik konumu itibari ile bilim, edebiyat ve kültür yönünden çok gelişmiştir. Bu gün hala sıra gecelerinde ilim ve edebiyat meclisleri kurulmaktadır. Bu da bölgede yetişen ilim adamlarının tarih boyunca halkla olan yoğun ilişkisi ve her platformda eğitime olan katkıları sebebiyledir.

II- URFA ULEMASININ KURTULUŞ SAVAŞINA KATKISI

Batı dünyası, kendilerinden bir parça gördükleri Ortadoğu'nun müslümanlaşmasını tarih boyunca hiçbir zaman hazmedememişlerdir. Bunun için ellerinden geldiğince bu bölgede karışıklık ve huzursuzluk yaratmak için uğraşmışlardır. 19. Yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa Devletleri sömürge yarışına girmişlerdi. Osmanlı toprakları İngiltere Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya, İtalya ve Hollanda²¹² gibi devletlerin yarıştığı bir yer durumuna geldi. Emperyalist bu güçler, öncelikle dünyanın sömürgeleşmemiş tek bölgesi kalan Osmanlı toprakları üzerinde şark meselesi diye adlandıracağı bir siyaset uygulama cihetine gitmiş, bunu bir sorun kavramı haline getirip büyütmüş ve bir bakıma Şark Meselesini çözüme bağlamışlardır.

30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi ile faaliyete geçildi. Geniş topraklara sahip, saniiyinin can damarı petrol ve diğer yeraltı zenginliklere sahip enerji bölgelerini uhdesinde barındıran, dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konuma sahip olan Osmanlı topraklarını bilindiği gibi Antep, Urfa, Maraş vilayetlerimiz, bölgelerinde giriştikleri istiklal Mücadelesinin birer nişanesi olarak gazi, şanlı ve kahraman olarak anılmışlardır. Bu vilayetlere hususi birer unvan verilmesinin nedeni, bunların düşman işgalinden kurtulmuş olmalarıdır. Urfa'nın kurtuluşu 11 Nisan 1920'dir. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Urfa ahalisi ise Meclis açılmadan düşmanı Türk topraklarından uzaklaştırmıştır. Milletimiz zor zamanlarda teşkilatlanabilme ve inisiyatifini eline alma niteliklerini bünyesinde barındırır. 1923'de ilan edilen Cumhuriyet de Türk milletinin vatansız kalmamak üzere topyekûn giriştiği iradi bir faaliyetin sonucudur.

---

²¹² Karakaş, Mahmut, Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni, **Ş.Urfa İl KKültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.** Ankara, s.403.

Milletimizin bu niteliğine dayanarak millî varlığımızın bilincine varabilir, mili menfaatlerimizi ve millî hedeflerimizi yükseklerle taşıma imkânına kavuşabiliriz. Millet kavramı, sosyo-kültürel ve dinî bağları ifade eder. İnsanların fikir, inanç ve dünya görüşlerinin tarihi kökenlerini anlatan zengin bir içeriğe sahiptir.

Savaş ve muharebe demek; yalnız iki ordunun değil, iki ulusun bütün varlıklarıyla, bütün maddî-manevî imkân ve kuvvetleriyle, birbiriyle karşı karşıya gelmesi demektir. Bunun içindir ki, bütün Türk milletinin cephede bulunan ordu kadar, duygu, düşünce ve hareket bakımından savaşla ilgilenme durumunda idi. Yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyünde evinde, tarlasında bulunan herkes, ulusun her ferdi silahla vuruşan savaşçı gibi kendine görev addederek bütün varlığını mücadeleye vermelidir. Bütün maddî ve manevî varlığını vatan savunmasına vermekte titizlik ve ehemmiyet gösteren milletler, savaş ve muharebeyi gerçekten göze almış, başarabileceklerine inanmış ve bir tarih yazmanın bütün bedelini üstlenmişlerdir. Nitekim Mondros Mütarekenâmesi'nin imzalanmasının ardından, Mütarekenâmesi'nin 7. maddesinde yer alan "Müttefikler, güvenlerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına haiz olacaklardır" hükmü, Urfa'yı işgale gerekçe yapılarak 24 Mart 1919 tarihinde Urfa, önce İngilizler tarafından işgal edildi.²¹³

200 kişilik bir piyade bölüğü, bir zırhlı, 6 yük ve 3 binek olmak üzere 10 otomobil ve 50 yük arabasıyla Urfa'yı işgal eden İngilizler, ertesi gün Urfa'da bulunan 1. Süvari Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Bey'den, Alay'ın Urfa'yı terketmesini istediler. Durum, üst makamlara bildirilerek ve Urfa'da bir subay komutasında bir süvari takımı bırakılarak Alay, Karaköprü'ye, daha sonra da Siverek'e çekildi.

İngilizler, yörede bulundukları süre içersinde özellikle aşiretlerle ilişki kurmaya çalıştılar. Özel bir önem verdikleri Milli Aşireti reisi İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Bey'e, Kürt Lawrence'ı olarak adlandırılan Binbaşı Noel ve Yüzbaşı Woolley'i gönderip Kafkasya ile Mezopotamya arasında kurulabilecek bir tampon bölge için yoklamalar yaptılar. Bununla da yetinmeyerek Halep'deki İngiliz Generali Barrow, Mahmud Bey'i 30 Haziran'da Urfa'ya davet etti. Mahmud Bey, nasıl

---

²¹³ Karakaş, a.g.e, s.420.

davranması gerektiğini sorduğu 13. Kolordu'dan aldığı talimat çerçevesinde buluşmaya gitmedi. Suruç civarında aşiretle yapılan toplantıda ise Ketkanlı aşiret reisi Basravi, kendisiyle aşiretinin Osmanlı tebaası olmayacağını, eski dostu bulunan İngilizler kabul etmediği takdirde herhangi bir ecnebi devletin tebaası olacağını ve bunlar da kabul etmediği takdirde Arap hükümetlerine katılacağını söyledi.

İngilizlerin şehir merkezindeki Ermenilere duyduğu ilgi,²¹⁴ onlara Ermeni mahallelerinde silah talimi yaptırmaya kadar gidiyordu. İngilizlerle birlikte Urfa'ya gelen Ermeni gönüllülerinin üstlendiği bu talimlerden başka Ermeniler ikide bir dükkânlarını kapatıp evlerine çekiliyor, çanlar çalıyorlar, asayişsizlik havası yaratmaya çalışıyorlar ve İngilizlere istihbarat çalışmalarında yardımcı oluyorlardı. İngilizler Mondros mütarekesinden sonra antlaşma gereği Antep, Maraş ve Urfa'yı Fransızlara bıraktılar. Fransızlar 2 Aralık 1918'de Dörtyol'a çıkan Fransızlar, 26 Aralık'a kadar Adana ile birlikte, Pozantı'ya kadar olan yöreleri işgal ettiler. Fransızların, 1919 yılı Kasım ayından itibaren Urfa, Maraş, Antep yöresinde görünmesiyle beraber halkı sindirme yolunda propagandalar da başlatılmıştı.²¹⁵ İşte bu nedenlerle, Fransızlar Anadolu'da yürütmekte olduğu işgal Propagandaları doğrultusunda, işgallerine hukukî bir nitelik kazandırmak isteyeceklerdir. Bu kapsamda; diğer işgalci devletlerin yaptıkları gibi, Fransızlar da, Anadolu'nun güneyindeki bölgeleri işgal gerekçelerini haklı gösterebilmek ve işgallerin halk tarafından istendiğini belgelemek için bu yerlerde halktan zorla imzalı belge almışlardır.²¹⁶ Bu belgelerle, buraları Mondros Mütarekesi'nin şartları gereği ve tamamen halkın isteği doğrultusunda, onların güvenliğini ve huzurunu sağlamak amacıyla işgal ettikleri yönünde bir kamuoyu oluşturmak istemişlerdir. Bu amaçla Fransız işgal yönetimince her fırsatta bölge halkına şu husus vurgulanmıştır: *“Osmanlı Devleti'nin bu bölge ile bir alakası kalmamıştır. Geri dönüşünü de düşünmek hayaldir. Halkınızın ve memleketinizin talihi varmış. Fransız devleti gibi zengin, medeni bir*

²¹⁴ Bozdağ, İsmet, Abdulhamidin Hatıra Defteri, İstanbul, 1975, s.55.

²¹⁵ Özalp, Yalçın, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'nin Zaferi, **Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yayınları**, 1984, s.144.

²¹⁶ Uluğtekin Yılmaz, Mevlüt, *Milli Mücadelede Bozguncu Propagandaya Karşı Yapılan Çalışmalar*, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989, s. 26.

*hükûmetin işgaline girdiniz. Bugünkü anormal günler nasıl olsa geçecektir. Sükûnete kavuşacaksınız. Yıkık, pis, harap memleketinizi, mamur, medeni, Avrupai bir şehir haline getireceğiz. Dört yanını asfalt ve şoselerle birbirine bağlayacağız. Yüzlerce yıldan beri ovanızı tahrip eden ırmaklarınızı tanzim edecek topraklarınızı sulanacak bir hale getireceğiz. Mühassıslarımızla mahsulâtınızı ıslah edecek, randımanını kat kat artıracacağız. Buranın kısa bir zamanda cennet olduğunu göreceksiniz ve gözlerinize inanamayacaksınız. Hepiniz servete ve refaha kavuşacaksınız.”*²¹⁷ Bu cümlelerin arkasında, fiilî zayıflıklardan faydalanarak, istismar için fırsatlar arzeden zayıf ve hassas noktalarımız üzerine kurgulanmış reddedilemeyecek vaatler sunulduğu, duygulara seslenilerek, bölge halkının güveninin kazanılmak istendiği görülmektedir. İşgal edilmiş bir bölgedeki bir sivil eğer yaşayacaksa, işgal eden kuvvetle bir dereceye kadar işbirliği yapmanın kaçınılmaz olduğunu çok geçmeden bu durumdan anlayabilir. Psikolojik savaş açısından bakıldığında, işgal eden kuvvete bağlılık diyebileceğimiz bu davranış şekli, propaganda yapana yardımcı olur. Fransızlar, uçaklarıyla attıkları beyannamelerle de bu hususu özellikle vurgulamışlardır. Beyannamelerde; kendilerinin, Osmanlı Padişahının izniyle geldiklerini bildirerek halkın direnişte bulunmasını Padişaha karşı gelmek olduğunu yazmışlardır. Ayrıca halka işgalin geçici olduğunu söyleyerek, onların işgallere karşı pasif bir tutum sergileyeceğini düşünmüşlerdir. Buna örnek olarak, Fransızların Suruç'ta attıkları beyannameyi verebiliriz. Bu beyannamede: *“Ey Millet- i İslâmiye, Siz sevgili Halifenizin her sözünü dinlemeye mecbursunuz. Fransızlar sizlerin misafirinizdir. Onlarla harp etmeyiniz. Sulhtan sonra toprağınızdan çekileceklerdir.”*²¹⁸ denilmiştir. Sözlere dikkat edildiğinde, Örf ve töreye seslenilmek suretiyle, işgallerine karşı başlayan direniş hareketlerini önlemek istemişlerdir. Fransızlar bundan başka işgal ettikleri bölgelerde nüfus homojenliğini sağlamak ve müslüman nüfusu azaltmak amacıyla, işgal bölgelerinde yaşayan müslümanları yok etmek veya göçe zorlamaya yönelik çalışmalarda da bulunmuşlardır. Bunun için de, Ermenilerden faydalanmışlar ve Fransızların Çukurova'daki işgal kuvvetlerinin yanında, Ermeni gönüllülerinden kurulmuş bir Ermeni Lejyonu da bölgeye getirmişlerdir. Anadolu'daki Fransız

²¹⁷ Arıkoğlu, Damar; Hatıralarım, İstanbul, 1961, ss. 86-87.

²¹⁸ Toker, Hülya, Mütareke Döneminde İstanbul Rumları, **Genelkurmay Ateşe ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi**, Ankara, 2006, s.218.

propandasının, başarıya ulaşması açısından, Müslümanların sempatisini ve desteğini sağlamak amacıyla yapılan propaganda faaliyetleri öncelikli bir öneme sahiptir. Çünkü Müslüman toplumların medeniyetleşme sürecindeki önemli bir müessesesi olan tekkeler, camiler, imaretler, dini eğitim yerleri erken dönemlerden itibaren Urfa'nın İslamlaşması, dinî hayatın geniş halk kitleleri tarafından yaşanması, ihtiyaç sahiplerinin barınması, fakirlerin doyurulması, insanlara meslekî ve ahlakî terbiyenin kazandırılması gibi birçok fonksiyon icra etmişlerdir.²¹⁹ Bu sebeple toplum nezdindeki itibar ve yaptırımları, işgal emelleri doğrultusunda müslüman halkın tepkilerini almaması yönündeki en büyük engeldi.

Millî Mücadele dneminde ölkü genelinde ağalar ve eşraf, şeyhler, din adamları, askeri ve sivil yöneticiler ve halk kendi özelliklerine özgü genel bir davranış içerisinde bulunmuşlardır. Bunlardan mücadele'ye katılanlar, karşı duranlar ve nötr olanlar dahi vardır. Örneğin gerek köydeki ağa, gerekse şehir ve kasabadaki eşraf, genel olarak birbirini çekemeyen, karşılıklı rekabet halinde bulunan bir özellik gösterirler. Biri Kuva-yı Millîyeci ise, diğeri İstanbul hükümeti tarafındadır. Kimileri de malını, mülkünü muhafaza edebilmek için düşmanla hoş geçinme yolunu tutmuş, bir kısmı da yine aynı maksatla savaşanlar safında yer almıştır. Bu arada hiç kuşkusuz vatanseverlik duygusu ile hareket edenler de vardır. Öte yandan askeri ve sivil yöneticiler (subaylar ile valiler, Mutasarrıflar ve kaymakamlar) politik bakımdan iki hasım cepheye - İttihatçı ve itilâfçı- bölünmüşlerdi. Gerçi eşrafta ve diğzer zümrelerde de, az veya çok bu bölünme mevcuttu. Fakat politik çekişme zararlarını en çok toplumun aydın kesimini oluşturan bu grupta hissettirmiştir. Böyle bir ortamda vatanın kurtarılması bölgenin kanaat önderleri ve din adamları önemli görevler üstlenmişlerdir.

Urfa'da Milli Mücadelede İmam, Müftü ve Müderrislerin, halkın bilinçlenmesi ve toplumun kutuplaşmasını engellemesinde yine toplumu ortak bir düşman karşında birleştirmede rolleri büyük olmuştur. Onlar vatanın işgallerden kurtarılması ve milletin bağımsızlığının korunması için, pek çok önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Cami kürsülerinde, meydanlarda düzenlenen mitinglerde kurdukları cemiyetlerde, hatta

---

²¹⁹ Yılmaz, Hasan Kâmil, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, **Ensar Neşriyat**, İstanbul 2000, s. 238.

cephelerde halka rehberlik etmişlerdir. Ayrıca bu uğurda hiç çekinmeden mallarını sarf edenler olduğu gibi, bir kısmı da şehit olmuştur. Urfa ve çevresinde Milli Mücadele hizmeti geçen en önemli isimler den ve milli mücadeledeki etkinlik ve faaliyetlerinden bahsetmemiz gerekirse; Urfa Müftüleri Hasan Hüsnü (AÇANAL), Şeyh Saffet (YETKİN), Urfa Eski Müftüsü Şeyh Müslim, Mustafa Sırrı Efendi (Harran Müftüsü), Müftü Osman Efendi (Siverek Müftüsü), Şihzade Ahmet, Müderris Âlim Asım, Efendilerdir.²²⁰

1874 yılında Urfa’da doğumlu olan, Ulemadan Müftüzade Abdurrahim Efendinin oğlu olan Hasan Hüsnü AÇANAL, Milli Mücadelede milli hareket yanında yeralan önemli ulemadandır. Urfa Bidayet Mahkemesi üyeliğiyle görev aldı. Hizmetine Urfa İdadi Mektebi Tarih Öğretmenliği ile devam etti.1911 yılında Urfa Müftüsü oldu.²²¹ Milli mücadele ruhunu vaaz ve konuşmalarında halka aşıladı. Urfalılar adına şehrin diğer ileri gelenleri ile birlikte yetkililere protesto telgrafları çekti. İtilaf devaletleri temsilcileri başta olmak üzere Sadarete ve tarafsız ülke yetkililerine çekilen telgrafta;

"Urfa Sancağı, ezici çoğunluğu, bayındırlık ve medeniyet eserleriyle bir Türk yurdu iken ihtiras emellerinin icat ettiği bir mesele dolayısıyla geçici olarak işgal edilmişti. Hükümlanlık haklarına uymayan bu ilk İngiliz işgal kuvvetlerinin yerine gelen ve bir karakol değiştirmek niteliğinde bulunduğu bildirilen Fransız işgali yavaş yavaş istilâ şeklini almaya başladı. İşgal kumandanları, medeni dünyanın kabul ettiği insanî ilkelere rağmen fikir istilalarını sağlamak için şehrin her tarafında propaganda yapıyorlar. Ve sekiz yüzyıl önce de Urfa'nın Fransızlara ait olduğunu yayıyorlar. Hükümet dairelerine kontrol memurları koymak, kanunlara aykırı olarak istediklerini tutuklamak, v.s. suretiyle padişahın hükümlanlık hakkına karıştıkları gibi bütün ruhumuzla bağlı olduğumuz bayrağımızı resmi dairelerden indirerek, kutsal yurdumuzu Fransız sömürgesi haline koymuşlardır. Fransa'nın bu yolsuz işlemleri Türkiye'yi bu zorlu kavganın ebedi mağluplarından birisi saydıklarını açıkça ortaya koyuyor. Buna artık tahammülleri kalmayan millet, silahsız olarak işgal

²²⁰ Şenkon, Hakkı "Maneviyatın Yurt Müdafaasındaki Rolü", **Sebilürreşad Dergisi**, C. 2, s. 367

²²¹ Özçelik, İsmail, Milli Mücadele’de Güney Cephesi (Urfa), **Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları**, Ankara,1992, s.81

kumandanlarına insani ve medeni bir dille topraklarımızın boşaltılmasını istemişse de işgal kuvvetlerinden ateşle karşılık görmüşlerdir. Bu defa da Fransızlar şehrimizi ateş altına almışlardır. Kendi işiyle uğraşan amele, kadın ve çocuklara ateş etmemesi isteniyorsa, bu haksızlıklara karşı son ferdine kadar kanını dökmeye karar veren milletimiz, ülkemizde herhangi bir işgalin kaldırılmasıyla, Fransız kötülüklerine bir son verilmesini, İtilâf Devletleri yüksek meclisine bu telgrafımızın arz buyrulmasını istirhâm eyleriz"²²²

Müftü Hasan Hüsnü Efendi, kendinden önceki Urfa Müftüsü Şeyh Müslim ve Belediye Başkanı Mustafa Efendilerle birlikte imzaladığı başka bir protesto telgrafında da Ermenilerin tutumuna dikkat çekilmektedir.

Bu telgrafi da önemine binaen sunma ihtiyacı hissettik:

"1920 senesi Kanun-i Sani 'nin on yedinci günü saat on'da, meçhul bir sebep dolayısıyla Ermeniler, evvelâ farkedilmeyecek şekilde, birer, ikişer dükkânlarını kapatarak gitmişlerdi.

Biraz sonra bu hal ani ve umumi bir şekilde yapılmış ve heyecanla koşup mahallerine çekilmekle neticelenmişti. Ahali-i İslamiye, bu heyecanın sebebini bir türlü anlayamamıştır. Buna rağmen o zaman bırakıp gitmek isteyenlere bir şey olmadığını ve heyecana gerek bulunmadığını söylemiş ve gerekli yardımı yapmış idik. Aynı günden, ta bugüne kadar, erkek, kadın, çocuk, ihtiyar, Ahali-i Hristiyanî'ye sabahtan akşama kadar, pazarda, hamamda ve her tarafta serbest dolaşıp alışveriş etmekte oldukları ve hiçbir İslamın fena bir muamelesine maruz kalmadıkları ve vaktinde adi kavga bile görülüp işitilmediği halde, Hristiyanlar, memlekette asayişsizlikten bahsederek dükkânlarını açmamakta devam ediyorlar.

Urfa'nın, İngilizlerin taht-ı işgalinde iken, aynı hadise iki defa daha tekrar etmişti. Daima mutlak bir sükûnet içinde yaşayan Urfa İslam ahalisi, bu hale hayretle bakmakta ve bir mana verememektedirler. Ahalinin sükûnet perverliğine bütün

---

²²² Akalın, Müslüm, Milli Mücadele'de Urfa Anılar-Belgeler, **Ş.Urfa Belediyesi Yayınları** Urfa, 1955, ss. 16-17.

Hristiyanlar şahit oldukları halde memleketin asayişini lekelemekte bir siyasi maksat olduğuna biz artık kanaat getirmiş bulunuyoruz.

İngilizlerin Urfa'dan çekileceği rivayeti söylenmeye başladığı zaman Fransızların işgaline dair henüz bir rivayet şayi olmamış iken bu hadise bir kaç günlük fasılayla iki defa tekerriir etti ve buna müteâkip Fransız işgali vuku buldu.

Şimdi de anlaşılıyor ki...

Urfa'nın senelerce işgal altında bulundurmak zaruretime binaen havadis icadı hilesine teşebbüs ediliyor.

*Medeniyet âleminin hakiki temsilcisi olan Amerika'nın sırf insani prensiplerine ve bütün beşeriyetin tebciil ettiği düsturlarına karşı, siyasi dimağları istila emellerine çare bulmak istiyorlarsa, vatanını düşünen vatandaşlarıyla iyi ilişkilerden başka bir hisle mütehassıs olmayan ve bunu Hristiyanlara sermâye vermek, ticari ve ziraat akdetmek, cins ve mezhep tefrik etmeksizin memuriyetlere getirmek suretiyle iyi niyetini isbat etmiş olan memleketimizin tarihini, şerefini, bu siyasetle medeniyet âleminde lekelemek usulünü takbih eder ve bütün medeniyet âlemine protesto ederiz"*²²³

Öte yandan Urfa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin, eşraf ve ileri gelenler tarafından benimsenmesinde ve desteklenmesinde Müftü Hasan Efendi'nin önemli katkısı olmuştur.

Urfa Müftüsü Hasan Efendi tarafından kaleme alınan protestonâmeler, yerli ve yabancı basın organlarına gönderildi."²²⁴ Bu protesto telgraflarında Müftü Hasan Hüsnü Efendi yanısıra Urfa Eski Müftüsü Şeyh Müslim, Şihzade Ahmet Efendi, Urfa Belediye Başkanı Hacı Mustafa Efendi ve Eşraftan Hacı Reşit Kamilzade Hacı Mustafa, Hacı Esat Efendilerin de imzaları bulunmaktadır.

Milli harekât lehindeki bu gelişmelerden memnun kalan Mustafa Kemal Paşa, 31 Ekim 1919 tarihinde Müftü ve ileri gelenlere aşağıdaki telgrafi gönderdi:

---

²²³ Özçelik, a.g.e. ss. 128-129.

²²⁴ Özçelik, a.g.e. s. 152.

"Müftü-i Belde Hazretleri ve Eşraf-ı Muteberân-ı Kirâme

Vatan ve dinimizle ilgili hislerinize şükran duyuluyor.

Meşru bir hükümet ve bağımsız bir millet olarak yaşamaya azmetmiş bulunan milletimiz, geçici de olsa hiçbir ecnebi işgal ve kontrolünü kabul edemez, milli teşkilatlanmayı genişletiniz.

Mütareke hükümlerine aykırı olan her türlü haksızlığı protesto ve icabında fiilen reddetmeniz meşru ve kutsal amaçlarımızın gerçekleşmesi için şarttır.

Millet, maksadını gerçekleştirinceye kadar davasına devam edecektir".

Müftü Hasan Efendi, daha sonraki günlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin faaliyet ve çalışmalarına da katılmıştır.²²⁵

Özetle; Müftü Hasan (Hüsnü) Efendi, 30 Ekim 1919 tarihinde Fransızların işgaline uğrayan Urfa'nın kurtuluşu için savaşı başlatarak şehrin kurtulmasında büyük katkıda bulundu.

Erzurum ve Sivas Kongrelerini yakından takip etti. Mustafa Kemal Paşa ile şahsen temas kurdu ²²⁶ Ayrıca Ankara Fetvası'nı da tasdik ederek yöre halkının milli harekâta katılmaları konusunda önemli hizmette bulundu

Belirtilen memuriyetlerinin yanı sıra mezuniyetini müteakip, Rahimiye Medresesi'nde hocalığa başlayan Hasan Hüsnü Efendi, Edirne'den "İbtidâ-yi Hariç, Bursa'dan da "İbtidâ-yi Dâhil" ünvanlarını alarak Sahn Müderrisliği'ne kadar yükseldi.

Başarısından dolayı da 1 Nisan 1919'da "Gümüş İftihar Madalyası" ile taltif edildi. Hasan Hüsnü Efendi, 9 Mart 1950'de emekli oldu. İstiklâl Madalyası sahibiydi.1953 yılında da vefat etmiştir. ²²⁷

²²⁵ Malkoç, Nazmi, 1920 Yılında Kurtuluş Savaşları, Ankara, 1957, s. 131.

²²⁶ Karataş, Mahmut, Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri, II. Baskı, **Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları** s.205.

²²⁷ Sarıkoyuncu, Ali, "Milli Mücadelede Din Adamları II", 4.Baskı, **DİB Yayınları**, Ankara, 2007, ss.183-187

Mustafa Sırrı Efendi (Sezen) Rüştîye ve Dârü'l-Muallimin olarak görevi sırasında arada hıfzını tamamladı. Daha sonra öğrenimini Bitlis Medresesi'nde sürdürdü. Bu medreseden icazetname alarak öğrenimini tamamladı. Tahsilinden sonra Sasun Kazası Hatu Nahiyesi Niyabetine tayin edilerek memuriyete başladı. Bitlis ve Urfa Sultanilerinde Öğretmenlik yaptı. Urfa Muhacirin Dairesi Kâtip Muavini iken, 17 Eylül 1919'da Harran Müftülüğü'ne atandı.²²⁸ Ayrıca ilave memuriyet olarak, Harran Müderrisliği'ne tayin edildi. Harran Müftüsü iken, Ankara Fetvası'nı imzaladı. Harran Müftülüğü'nden 19 Şubat 1923'te Suruç Müftülüğü'ne, oradan 8 Mayıs 1929'da Birecik Müftülüğü'ne, daha sonra 10 Kasım 1936'da da Zara Müftülüğü'ne naklen atandı. Kendi isteğiyle Zara Müftüsü iken 30 Temmuz 1937'de Diyarbakır Müftülüğü Kitabeti olarak tayin edildi. Soyadı kanunuyla "SEZEN" soyadını almıştır.²²⁹

Viranşehir Müftüsü İbrahim Fevzi Efendi 1872 yılında doğdu. 15 Ocak 1909'da Viranşehir Müderrisliği'ne tayin oldu. Bu görevde iken, 5 Ağustos 1910'da Viranşehir Müftülüğü'ne atandı.²³⁰

1914'te İbtidâ-i Hariç Ruusuna nail oldu. Ankara Fetvası'nı Viranşehir Müftüsü olarak tasdik etti. Kasım 1927'de vefat etmiştir. Vefat ettiğinde 55 yaşındaydı.²³¹

Siverek Müftüsü Osman Hacı Eyüp Efendi'nin oğludur. İlk ve orta öğreniminden sonra, Medreseye devam etti. Siverek Müftüsü Zülfikâr Zühtü Efendi'nin derslerine devam ederek 1874'te eğitimini tamamladı. 1884'te Siverek Kazası Bidayet Mahkemesi azalığı ile memuriyet hayatına başladı. Siverek Müftüsü Zülfikâr Zühtü Efendi'nin yerine 1905'te mezkûr kaza Müftülüğü'ne tayin edildi.²³²

Milli Mücadele'nin başlamasıyla, ulusal harekât yanında yer aldı. Siverek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş ve faaliyetlerinde görev aldı. TBMM

---

²²⁸ Kaptan, Mehmet - İnci Enginün -Erol Emil-Necat Birinci- Abdullah Uçman, Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, **Kültür Bakanlığı Yay**, Ankara, 1992, s. 288

²²⁹ Sarıkoyuncu, **a.g.e**, ss.188-189

²³⁰ Albayrak, **a.g.e**, C. III, s.188

²³¹ Sarıkoyuncu, **a. g.e**, s. 235.

²³² Sarıkoyuncu, **a. g.e**, s.219

Başkanlığı'na çektiği telgrafla Meclisin açılışını kutladı. Bu arada Ankara Fetvası'nı da tasdik etti. Ailesi "ÖZEN" soyadını almıştır.²³³

Osmanlı devletinin son döneminin sıkıntılı zamanlarının çözümünü, milli birlik ve kardeşlik vurgusuyla gerçekleştireceğini savunan Şeyh Safvet Efendi, çıkardığı “ Tasavvuf ” dergisinde²³⁴, bunun ancak fertlerin ahlaki tekâmülü ile mümkün olabileceğini söylemiştir.²³⁵ Osmanlı Devleti'nin son devrinde ortaya çıkan Meşrutî hareketlere, siyasi fikir akımlarına toprak kayıplarına ve bu büyük devletin gözler önünde eridiği tarihlere ve olaylara tanıklık etmiştir. Halka karşı 1. Dünya Savaşı sırasında kurtuluş için fedakârlığın önemini anlatmıştır. XIX. yüzyılda özellikle, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin ilk dönemi en hızlı değişimlerin yaşandığı, çok buhranlı bir dönem olmuştur. Bu dönemin hızlı değişim ve huzursuzlukların başta Osmanlı entellektüel ulema ve urefa'yı etkilemiştir. Şeyh Safvet Efendi Ulema ve din adamı kimliğini kullanarak ön plana çıkmış ve gerek mebusan meclisi gerek TBMM'nin kuruluşundan sonra da bu özelliğini Milletvekili olarak sürdürmüştür.²³⁶

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihinin önemli bir kısmını topraklarını genişleterek yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, toprak kayıplarının peşpeşe başladığı bir sırada daha önce karşılaşmadığı sorunlarla yüz yüze geldi. En güçlü dönemini yaşadığı sıralarda ise üç kıtaya hâkimiyeti, onu farklı ve birçok açıdan da zengin kılmaktaydı. Onun bu

²³³ Çelik, Recep, Milli Mücadelede Din Adamları, C.II, **Emre Yayınları**, İstanbul, 1999, s. 218

²³⁴ Yetkin, Mustafa Safvet Efendi, Tasavvuf Mecmuası “Yaşadığı XX. yüzyılın başları Osmanlı Devleti'nin sona erdiği, Cumhuriyet'in kurulduğu ve siyasî, ilmî, fikrî değişimlerin olduğu bir dönemdir. Şeyh Safvet Efendi'nin böyle bir dönemde çıkardığı “Tasavvuf” dergisi siyasî ve ilmî olarak ayrı bir öneme sahiptir.”

²³⁵ Yetkin, Mustafa Safvet Efendi, **a.g.d.**, sy. 2, s.1

²³⁶ Özdemir, Ulaş Salih, “ Bir Siyasi Kişilik Olarak Urfa Mebusu Mustafa Kemaleddin Yetkin (Şeyh Safvet Efendi)”, **Bastırılmamış Yüksek Lisans Tezi**, s. 137.

zenginliğini yansıtan en önemli ilk kaynaklarından biri Meşihat Arşivi'dir. Dönemini ve ait olduğu yeri aydınlatması açısından oldukça kıymetli olan bu arşiv defter ve belgeleri 19.yy'ın yarısından başlayarak 20.yy'ın ilk çeyreğine kadar bir dönemin ilk elden kaynakları durumundadır.

Yapılan bu çalışmamız, giriş ve sonuç bölümlerinin de yer aldığı üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde İstanbul Müftülüğü uhdesinde faaliyet gösteren Meşihat Arşivi'nin tarihi süreci, emvarteri, bu arşivi oluşturan defter ve belge serileri anlatılmış ve Urfa'nın tarihçesi, tarih içindeki konumu, dönemin devletleri tarafından önemi, İslam topraklarına katılmasından sonraki durumu ve Osmanlı Devleti dönemindeki idari yapısı ve idari görev yapan yöneticileri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde; Osmanlı Devlet İdaresinde Taşra Teşkilatında yenileşme yolunda en önemli adımların yer aldığı 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri, bu nizamnamelere göre yönetim birimlerindeki değişiklikler; yeni nizamnamelere göre düzenlenen Vilayet, Sancak, Liva gibi idari birimlerde oluşturulan İdare Meclisleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Meşihat Arşivi Belgeleri'nde Urfa Ulemasının Sicill-i Ahval Dosyaları incelenmiştir. Bu belgelerde özellikle kendi el yazıları ile doldurmuş oldukları tercüme-i hal varakaları başta olmak üzere ulema'ya ait tezkire-i osmani ve hizmet cetvelleri latinize edildi. Dosyalarının haricindeki bilgilere değişik kaynaklardan ulaşılmaya çalışıldı.

Çalışmanın üçüncü bölümde; Urfa Ulemasının eğitim hizmetlerine ve Milli Mücadele'ye olan katkısı üzerinde durulmuştur. Urfa'da bulunan Mekteb ve Medreseler, bu okulların yapılması, idame ve idaresi, öğrencilere maaş bağlanması, Urfa Salnamelerine göre gayrimüslimlere ait okullar hakkında da bilgiler verilmiştir. Tarihin ilk üniversitesinin bulunduğu Urfa'da çok sayıda yetişmiş büyük ilim, fikir ve sanat adamlarının olduğu ve bunların tarihin akışını da etkileyecek kadar önemli oldukları açıklanmıştır.

19. yüzyılda dünyada sömürgeleşme ve sanayinin gelişmesiyle meydana gelen cihan harbinde, geniş toprakları ve zengin yer altı kaynakları bulunan ve sömürgeleştirilmemiş tek toprak parçası olan Osmanlı Devletinin de toprakları paylaşılmıştır. Çalışmamızın temelini teşkil eden Urfa Şehri jeopolitik konumu ve tarihsel yapısından dolayı kurtuluş savaşındaki durumu ve bu savaşta halk'ın bilinçlenmesi ve vatan savunmasında Urfa Ulemasının rolleri, Urfa'nın kendi kendini

düşman işgalinden kurtaran bir şehir olduğu, Urfa Aydın'ını ve Urfa Ulemasının Milli Macadeledeki önemi dile getirilmiştir.

İstanbul Müftülüğü uhdesinde bulunan Meşihat Arşivi'nde, 19. yüzyılda Şeyhülislâmlıkta teşekkül eden meclis ve dairelere ait toplam 5300 defter mevcuttur. Yine bu arşivde son dönem Osmanlı ulemasına ait yaklaşık yedi bin civarında tercüme-i hâl (sicil) dosyası bulunmaktadır. Bu dosyalar içerisinde kadı, naib, müderris, dersiam, vaiz gibi görevlilere ait çeşitli belgeler yer almaktadır. Bu sicil dosyalarında şahsın ismi, soyu, doğum yeri ve tarihi, eğitim gördüğü okullar, memuriyete tayininden emekli oluncaya kadar ki serüveni, icazetnamesi, varsa yazdığı risaleler gibi muhtelif bilgiler bulunmaktadır.

Sicill-i Ahval dosyalarındaki İcazetname, Şehadetname ve diğer resmi vesikalar incelendiğinde müftülük, müderrislik ve kadılık gibi ilmiye sahasının çeşitli kollarında görev yapmış olan urfa ulemasının aldığı eğitim ve başarısı bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Örnek verecek olursak, Şeyh Safvet Efendi, o sıkıntılı dönemlerin önemli bir bürokratı ve meşayihlerinden biri olması sebebiyle dönemine damga vuran bir kişi olarak karşımıza çıkmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyetine sadakatle bağlılığı olan Şeyh, dikkatleri üzerine yoğunlaştırmıştır. Şeyh Safvet Efendi'nin siyasi hayatını incelediğimizde, o zor dönemlerde bir âlimin izlediği yolu ve mücadeleyi görebilmekteyiz.

Urfa ulemasının eğitime ve milli mücadeleye nasıl katkı sağladıklarını Urfa uleması özelinde incedik. Bu sebeple gerçekleştirmiş olduğumuz bu çalışmada, tarih çalışmalarına bir nebze de olsa katkı sağlayacağını bilmek bizi son derece mutlu etmektedir.

KAYNAKÇA

Açanal, Hasan:

Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatırası,

Şurkav. Yay. Ankara, 2001.

Akgündüz, Murat:

Osmanlı Devleti'nde Şeyhüslamlık,

İstanbul,2002. Beyan Yayınları, İstanbul

- Albayrak, Sadık: **Son devir Osmanlı Uleması**, Cilt. 1-5. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1996.
- Albayrak, Sadık: **Son Devir Osmanlı Uleması**, Zafer Yayınevi, İstanbul, 1980, II,
- Atar, Fahrettin: “Fetva”, **DİA**, İstanbul, 1995, c. XII.
- Arıkoğlu, Damar: **Hatıralarım**, İstanbul, 1961,
- Bilgilin, Aydın: “Osmanlı Devletinde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşayih’in Şeyhüslamlık’a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi”, **İstanbul araştırmaları Dergisi**, 1998, c. 7
- Bayraktar, Hilmi: **Tazimattan Cumhuriyete Urfa Sancağı**, Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Tarih Şubesi Yayınları No: 12, Elazığ, 2007. Dergisi, s. 12
- Gökbilgin, M. Tayyip: “Ulema”. 1997 XIII. Eskişehir: MEB Yayınları.
- Gültekin, Orhan: Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi Tarihi belgelerinin dijital ortama aktarılması ve kullanıma sunulması**, 2006, İstanbul
- Işık, Ayhan: Osmanlı İmparatorluğunda Nakîbu’l-Eşrâflık Müessesesi ve Nakîbu’l-Eşrâf

- Defterleri, **Din ve Hayat Dergisi**/TDV
İstanbul Müftülüğü Dergisi, Sayı:1, 2007
- İpşirli, Mehmet: “Bab-ı Meşihat”, *DİA*, İstanbul 1991, IV, s. 363.
- Kapaklı, Kemal: **Urfa Hakkında Salname 1927**, Şurkav Yayınları,
- Karataş, Mahmut: **Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa’da Kültür ve Eğitim** Şanlıurfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları
- Karataş, Mahmut: **Şanlıurfa Evliya ve Alimleri**, II. Baskı, Ş.Urfa İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları
- Kırmızı, Abdulhamit: **Abdulhamid’in Valileri, Osmanlı Vilayet İdaresi 1895- 1908**, II. Baskı,2008, Klasik Yayınları, İstanbul
- Kütükoğlu, Mübahat S. Araştırmaları - ÖZÇELİK, İsmail: Milli Mücadele’de Güney Cephesi (Urfa),Ankara,1992
- Özalp, Yalçın: **Mustafa Kemal ve Millî Mücadele’nin Zaferi**, Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yayınları, 1984,
- Sarıkoyuncu, Ali: “ **Milli Mücadelede Din Adamları II** ” 4.Baskı, DİB yayınları, Ankara,2007,

Şanlıurfa Müftülüğü:

Geçmişten Günümüze Şanlıurfa’da Dini Hayat, TDV, Şanlıurfa İl Müftülüğü Yayınları, Baskı.1, 2011, Ankara.

Şeyh Abdurrahman Hâlis et-Tâlebanî:

Kitâbu’l-Ma’ârif fi Şerhi Mesnevî-yi Şerîf ve min Kelâmi eş-Şeyh Abdurrahman (Farsça-Türkçe Gazeller), Rıza Efendi Basmahânesi, Bağdat 1284.

Toker, Hülya:

Mütareke Döneminde İstanbul Rumları, Genelkurmay ATAŞE ve Denetleme Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006,

Turan, A.Nezihi:

XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı, Şanlıurfa,2005,s.35,ŞURKAV yayınları:27

Yılmaz, Mevlüt Uluğtekin:

Milli Mücadelede BozguncuProdaya Karşı Yapılan Çalışmalar, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989,

Yurdakul, İlhami:

Osmanlı Devleti’nde Şer’i Temyiz Kurumları: Fetvahane-i Ali, Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye ve Mahkeme-i Temyiz-i Şer’iyye Dairesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996;

Yurdakul, İlhami:

Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatında Reform (1826-1876),1.baskı,2008,İstanbul, İletişim Yayınları;

Yüksel, Müfid

Tavila Şeyhleri,

<http://www.mufidyuksel.com>